

A KÖZMŰVELŐDÉS HELYZETE A
2006-2009-ES KÖZMŰVELŐDÉSI
STATISZTIKA¹ ADATAI ALAPJÁN*Bevezetés*

Az MMIKL vállalása szerint minden év őszén² elvégzi a közművelődési statisztika aktuális adatainak elemzését; jelen munka második e sorban.

1 OSAP Jelentés a közművelődési tevékenységet folytató szervezetek működéséről, nyilvántartási száma: 1438.

2 Ahogy az a Statisztikai Munkacsoport 2010.

március 24-én megtartott találkozásán elhangzott, az MMIKL a 2009-es évhez hasonlóan minden ősszel a közművelődési statisztika elemzésének megjelentetését tervezi a SZÍN-ben. Az idei munkamódszer azonos volt a tavalyival: az MMIKL felkérésére a megyei intézetek, intézmények elemezték a saját megyéjükben tapasztalható folyamatokat az Intézet által összeállított adatok és elemzési szempontsor alapján. Idén 15 megyei intézet, intézmény tudta vállalni az elemzés elkészítését. Az országos adatok vizsgálatánál nagyban támaszkodtunk ezek tapasztalataira, s ezúton is szeretnénk köszönetünket kifejezni kollegáinknak értékes munkájukért. Az elkészült megyei elemzések és az alapjukat képező táblázatok a lap CD mellékletében található meg.

Az előző elemzéstől eltérően idén nem a 2005-ös, hanem a 2006-os évet vettük az összehasonlítás alapjául, mivel 2006 óta az adatlap szinte változatlan maradt, így a kapott kép megbízhatóbb. Tudjuk, hogy a 2006-os év több szempontból is rendhagyónak bizonyult; ámde eddigi tapasztalataink alapján nemigen tudnánk

Mielőtt rátérnénk az adatokra, szeretnénk néhány, a statisztikával kapcsolatos elméleti-módszertani megfontolásra kitérni. A közművelődés fogalmát az adatlap útmutatója (összhangban a kulturális törvénnyel³) így határozza meg: „a polgárok iskolán kívüli, öntevékeny, önművelő, megismerő, kultúraelsajátító, művelődő és alkotó célú cselekvése, amely jellemzően együttműködésben, közösségekben valósul meg.”

A közművelődési statisztika célkitűzése szerint minden, alapfeladatként közművelődési tevékenységet folytató szervezet (így például az összes e kritériumnak megfelelő fesztiválszervező, múzeum, könyvtár, planetárium, állatkert, kávé- és teaház,

egy „átlagos” vagy „normál” évet bázisul kijelölni; valamilyen szempontból minden év kivételesnek számít. Mivel azonban a változások, hibák hosszabb távon valamennyire kiegyenlítődnek, ahol lehetőségünk volt rá, ott visszanyúltunk a régebbi, 2001–2002-es adatokig. A tavalyi elemzés (Talata-Dudás Katalin:

A közművelődés helyzetének alakulása a 2005-ös / 2008-as OKM statisztika tükrében, SZÍN 14/5, 2009.

október) itt elérhető: http://www.mmikl.hu/mmi.hu/szin/szin14_5/szin14_5.pdf

3 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről (a továbbiakban: kulturális törvény), 1. számú melléklet r) bekezdés.

horribile dictu kultkocsmá stb.) számára kötelező lenne,⁴ a ténylegesen jelentők köre ennél mégis jóval szűkebb. Igazán csak a példa kedvéért ragadjunk ki a nonprofit szervezetek 2008-as statisztikájából néhány számot. E nyilvántartás szerint a non-profit szervezetek közül a közművelődési statisztikában megjelenő szervezeteknél nagyságrenddel több foglalkozik (legalábbis besorolása szerint) közművelődéshez sorolható tevékenységekkel (a teljesség igénye nélkül: népművészet, hagyományörzés, honismeret, helytörténet, nyugdíjas szervezetek, klubok, szabadidős és rétegszervezetek, klubok, szabadidős ifjúsági szervezetek, kisebbségi kultúra ápolása stb.).

Annak tudatában, hogy a közművelődési statisztika az „elméleti”, tágan vett közművelődés körének csak egy szűk részét fedi le, érdemes elgondolkodni azon, hogyan lehetne – és egyáltalán ki kellene-e – ezt a hatókört tágítani. Meg lehet próbálni a jelentők számának növelését, de kérdéses, hogy megéri-e – a megyei adatfeldolgozó központok szűkös erőforrásaikkal már így is teljesítőképeségük határán működnek, s a jelentők számának megtízszerezése se vezetne el a teljeskörűséghez. A másik lehetséges út ennél bonyolultabb, de talán realisabb megoldást kínál: egyrészt a közművelődési statisztika beadására kötelezettek körét szűkíteni kellene, elsősorban az önkormányzatok közművelődési tevékenységére, illetve az önkormányzati feladatellátásban résztvevő egyéb szervezetekre koncentrálva⁵. Másrészt fel kell venni a kapcsolatot a közkultúra más szféráinak szereplőivel (a Könyvtári Intézettől kezdve a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézetet át a KSH Nonprofit Kutatócsoportjáig), az ő adataik, elemzéseik használatával, másodelemzésével próbálva minél teljesebb képet kapni.

Adatszolgáltatás

Ahogy azt már a tavalyi elemzésünkben is leírtuk, a legnagyobb gondot az jelenti, hogy nem rendelkezünk információval a teljes sokaságról, tehát az adatszolgáltatásra kötelezett szervezetek számá-

4 Az adatszolgáltatás valamennyi, alapfeladatként közművelődési tevékenységet folytató önkormányzati, állami intézmény, társadalmi szervezet, gazdasági társaság, vállalkozás számára kötelező a 288/2009. (XII. 15.) Korm. Rendelet az Országos Statisztikai Adatgyűjtési Program adatgyűjtéseiről és adatátvételeiről alapján.

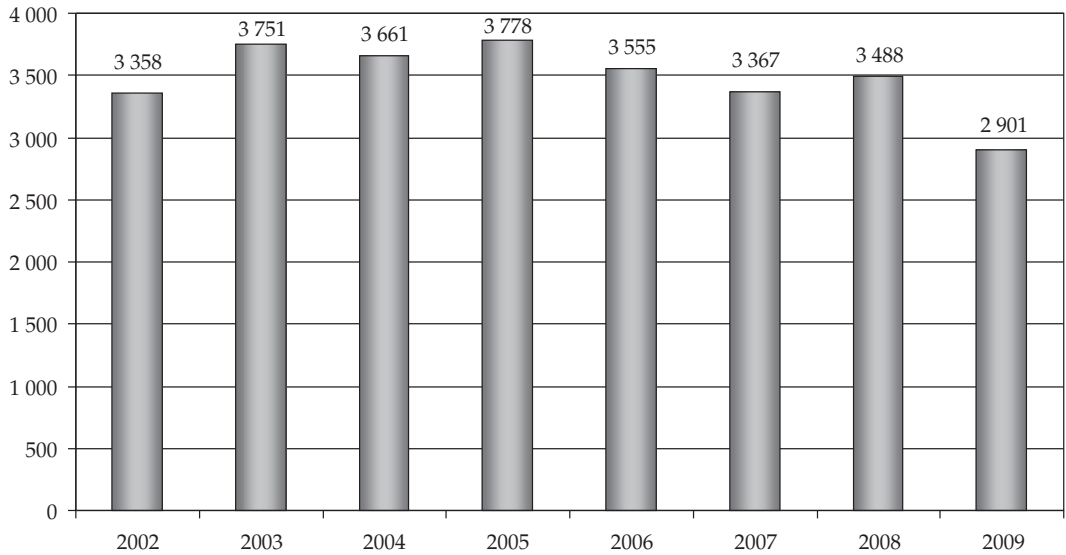
5 Gyakorlatilag a Heves Megyei Önkormányzat Pedagógiai Szakmai és Közművelődési Szolgáltató Intézménye által követett, a tavalyi elemzésben bemutatott adatgyűjtési stratégiát javasoljuk.

ról, fajtájáról, jellegéről⁶. Így azt sem tudjuk, hogy az egyes években mekkora a lefedési arány, s ez milyen a különböző szegmensekben (pl. kistépelülések, civil szervezetek stb.). Ezen túlmenően, az egyes szegmensekben más és más jellegű problémák jellemzőek az adatszolgáltatás szempontjából. Mivel ezekről a fent említett tanulmányban részletesen írtunk⁷, ezért most csak a korábban nem, vagy kisebb erővel jelentkező problémákat emelnénk ki.

6 Az MMIKL-ben 2008-ban a harmincezer lakos alatti települések közkulturális intézményhálózatát felmérő kutatás erre nézve ad némi segítséget, de a két kutatás esetén a vizsgált alapsokaság eltérő volt (közművelődési statisztika: közművelődési tevékenységet végző szervezetek, intézményhálózat-felmérés: kulturális/közművelődési funkciót ellátó épületek). A kutatásban szerepelt egy olyan kérdés is, hogy a településen ellátott-e a közművelődési funkció – ez azonban megint csak részleges átfedést mutat azval, hogy van-e a településen közművelődési tevékenységet ellátó szervezet (előfordulhat pl., hogy a településen működik egy nyugdíjasklub, de ettől még nem biztos, hogy a település egészére nézve a közművelődési funkció ellátottnak tekinthető). Mindenesetre, amely településeken a közművelődési funkció ellátottnak jelölte be az előbbi kutatásban a kérdező, elvárható, hogy onnan legalább egy adatlap visszaérkezzen. A harmincezer lakos alatti településeknél ez az arány 78% volt; a településnagyság szerinti különbségekre később fogunk kitérni.

7 Röviden összefoglalva: az önkormányzati fenntartásban lévő adatszolgáltatóknál jellemző probléma, hogy a többfunkciós, összevont intézményeknél sok esetben elmulasztják kitölteni az adatlapot. Ha más intézmény (jellemzően könyvtár vagy iskola) veszi át a feladatot, akkor az gyakran nem is tud a jelentési kötelezettségről, vagy ha igen, nem foglalkozik vele. Ha az önkormányzat látja el a feladatot, akkor számos esetben nincs, aki a polgármesteri hivatalban ezzel foglalkozzon, vagy ha mégis, akkor gyakran változó személyekről van szó. Kórjegyzőség esetén az adatlapot sokszor olyan ember tölti ki, aki nem ismeri az adott települést, az ott folyó tevékenységet. Ezen túlmenően, a megyei elemzéseket készítő kollegák körében általános véleménynek mondható, hogy a közművelődés ügye nincs az önkormányzatok figyelmenél előterében, így a statisztikára sem fordítanak figyelmet. A civil szervezeteknek egyrészt gyakran maga a működése is hektikus, másrészt sokan közülük csak akkor adnak le jelentést, ha az ezt feltételként előíró pályázaton (NKA) indulnak, illetve adatszolgáltatási kötelezettségüket a KSH nonprofit adatlapjának kitöltésével letudottnak vélik. Mivel nincs szankció, így hiába írja elő törvény az adatszolgáltatási kötelezettséget. Mindezen túlmenően, a megyei közművelődési intézmények, intézetek többszöri átszervezése, esetenként megszüntetése, majd más szervezet körében újraindítása, a szakmai létszám és az egyéb erőforrások nagymértékű csökkenése, a szakemberek cserélődése is kihatott az adatszolgáltatók számára és az adatszolgáltatás minőségére is.

1. sz. grafikon: A közművelődési statisztikát beküldő szervezetek számának alakulása (db), 2002–2009

A visszaküldött jelentések számát a 2002-es évtől nézve, a legtöbb adatlap a 2003–2005 közötti időszakban érkezett be, utána kisebb, fokozatos csökkenés következett, részben az adatszolgáltatással kapcsolatos problémák, részben pedig az intézményi összevonások következtében ténylegesen csökkenő számú adatszolgáltató miatt (1. sz. grafikon). 2009-ben azonban a beérkezett adatlapok száma nagymértékben visszaesett az előző évekhez képest; a csúcstól jelentő 2005-ös értékhez képest majdnem a negyedével (–23%), az előző évihez képest pedig a hatodával (–17%).

A drámai csökkenés fő oka a papír alapú adatszolgáltatásról az interneten történőre való átállás volt. A korábbi években az adatszolgáltatásra kötelezettek (már akiről tudtak) kaptak egy hivatalos levelet a megyei adatfeldolgozó központtól, hozzá mellékelve a kérdőívet. 2009-ben azonban az OKM már nem biztosította a papír alapú kérdőíveket, csak az internetről letöltve lehetett hozzáférni. Sajnos számos adatszolgáltató, különösen a hátrányos helyzetben lévők (kis településeken működő és/vagy kisebb szervezetek) nem voltak felkészülve az elektronikus adatszolgáltatásra: nincs internet-elérésük, illetve nem rendelkeznek a kitöltéshez szükséges tudással. A helyzetet tovább rontja az, hogy a tapasztalatok szerint egy e-mailben küldött kérdésnek koránt sincs akkora felszólító ereje, mint a papír alapúnak,

illetve az e-mailben küldött üzenetek inkább eltűnnek a polgármesteri hivatalokhoz, önkormányzatokhoz intézett levelek tömegében, mint a papír alapú dokumentumok, mert van, ahol ezekre még nem dolgoztak ki iktatási rendszert.

Jelentős növekedést az adatlapok számában csak a főváros esetében tapasztaltunk (+31%), rajta kívül még Zala megyében emelkedett a jelentések száma (+8%). Komárom-Esztergom, Vas, Pest és Veszprém megyében a jelentők száma körülbelül a 2006-os szinten maradt, az összes többi megyében pedig csökkent (1. sz. tábla). Jól megfigyelhető, hogy azokban a megyékben következett be növekedés a jelentők számában – sőt, a csupán kismértékű csökkenést is már eredményként kell elismernünk – ahol a megyei intézet, intézmény elébe megy a problémának, s az adatszolgáltatók munkáját papír alapú kérdőívek kiküldésével, a letöltési lehetőségről való informálással (Zala)⁸, illetve tájékoztató fórumok, képzések szervezésével (Pest) segítette. A megyei intézmények, intézetek egy része sze-

8 Zala megye esetén még megemlítenénk a ZMKI munkatársának, Gödörházi Norbertnek a kezdeményezését: a megyében polgármesteri klubot létrehozva olyan kapcsolatot tudott kialakítani az önkormányzatokkal, amely nagyban elősegíti azt, hogy időben és megfelelő minőségben töltsék ki az adatlapokat.

rint a visszanyesett létszám/költségvetés miatt hasonló támogató munkára nincs mód; van, ahol még arra sincs pénz és munkaerő, hogy az adatszolgáltatókat telefonon felhívják, a levelezés pedig jóval kevésbé bizonyul hatékonynak. E vélemények megítélésénél a területre valóban jellemző forráshiány mellett azonban azt is figyelembe kell vennünk, hogy a megyei intézményeknek az egyik alapfeladata az adatszolgáltatás, s erre szolgál a normatíva.

A legjelentősebb visszaesést Tolna megyében láthatuk, itt kb. negyedannyi jelentés érkezett vissza, mint korábban, valamint Fejér és BAZ megyében, ahol pedig nagyjából a fele. A Fejér megyei elemzésben a másutt is jellemző okok mellett azzal magyarázták az erős visszaesést, illetve a már korábban is alacsony visszaküldési arányt (ld. Melléklet 1. sz. tábla), hogy az önkormányzatok nem tartják fontosnak a közművelődést, s megkereséseikre,

felszólításaikra alig reagálnak, amit meg is tehetnek, mert bár elvileg a mulasztás szankcionálható, a gyakorlatban szinte sosem érvényesítik. BAZ megyében az adatszolgáltatók számának drámai csökkenését az internetes adatszolgáltatás nehézségei mellett az okozta, hogy a megyei intézet kísérlete arra, hogy a kistérségi kulturális referenseket, vagy ilyen személyek hiányában a feladatra kijelölt kistérségi alkalmazottakat bevonja az adatszolgáltatás koordinálásába, sikertelennek bizonyult. A tanulságokat levonva emiatt a megyei feldolgozó központ a következő évben visszatér az adatszolgáltatás közvetlen ellenőrzéséhez, és az adatszolgáltatókkal való közvetlen kapcsolattartás jól bevált gyakorlatához.

A fenti okok mellett több megye esetében is azal indokolták a visszaesést, hogy a megyei adatfeldolgozó központban történt személycserék miatt más, kevésbé tapasztalt szakember foglalko-

1. sz. tábla: Visszaérkezett adatlapok száma megyénként, 2006-2009

	db				%
	2006	2007	2008	2009	2009/2006
Budapest	116	117	131	152	131,0
Baranya	270	259	275	183	67,8
Bács-Kiskun	181	162	153	145	80,1
Békés	143	129	99	114	79,7
Borsod-Abaúj-Zemplén	229	200	267	134	58,5
Csongrád	76	56	64	67	88,2
Fejér	113	101	94	59	52,2
Győr-Moson-Sopron	182	166	164	110	60,4
Hajdú-Bihar	105	97	107	90	85,7
Heves	172	128	151	142	82,6
Jász-Nagykun-Szolnok	126	127	122	115	91,3
Komárom-Esztergom	97	112	101	100	103,1
Nógrád	113	101	103	92	81,4
Pest	229	207	234	225	98,3
Somogy	166	174	199	133	80,1
Szabolcs-Szatmár-Bereg	154	165	162	131	85,1
Tolna	267	246	236	72	27,0
Vas	234	238	230	234	100,0
Veszprém	271	268	278	268	98,9
Zala	311	314	318	335	107,7
Összesen	3 555	3 367	3 488	2 901	81,6

zik az adatszolgáltatással, s ami még nagyobb baj, helyenként olyan is előfordul, aki nem vagy csak hiányosan végzi el a feladatát, s ez kézzelfoghatóan jelentkezik az adatlapok számában, illetve a kitöltés minőségében.

A településnagyság szerinti adatokat nézve, Budapestet kivéve minden kategóriában visszaesést tapasztalhatunk 2006-hoz képest (2. sz. tábla). A 2009-es nagyarányú visszaesés elsősorban a három-ezer fő alatti településeket érintette: az internetes adatszolgáltatásra való áttérésnek leginkább itt hiányoztak az előfeltételei, az internetes kapcsolat és a megfelelő tudás. Éppen ezért nemcsak az a gond, hogy számos kistélepülés kimaradt a mintából, hanem az is, hogy éppen a kedvezőtlenebb helyzetben lévőkről nincs elég információnk. *A mintának a nagyobb településeken működő, (relatív) kedvezőbb helyzetű szervezetek felé való eltolódását minden egyes kérdés elemzésénél figyelembe kell vennünk.* Előjáróban máris jeleznénk, hogy ez az eltolódás paradox módon több mutató javulását vagy legalább szinten maradását eredményezte, a jóval kevesebb számú jelentés ellenére (pl.

internet-kapcsolattal rendelkező szervezetek aránya, összes látogatás száma).

A kisebb települések jelentős hányadáról már korábban sem érkezett vissza adatlap, holott legalább egy falunap vagy búcsú szinte mindenhol volt. 2009-re a helyzet viszont oly mértékben romlott, hogy az ezer fő alatti falvak majdnem feléről (45,5%-áról), az ezer és háromezer fő közöttiek harmadáról (33,2%) már semmilyen információnk sincs (3. sz. tábla).

Az adatok értékelésénél azonban figyelembe kell vennünk azt is, hogy egyáltalán a települések mekkora hányadán folyhat valóban közművelődési tevékenység. A korábban már idézett, a harmincezer fő alatti települések közkulturális intézményeit feltérképező kutatásunk szerint a fenti kategóriába tartozó községek és városok 78%-án ellátott a közművelődési funkció. Az előbbi kutatás és a közművelődési statisztika 2008-as adatait összevetve, azt a képet kapjuk, hogy a települések 8,4%-án semmi sincs (egyik adatsor sem jelzett tevékenységet/ellátottságot), 16,1%-án működik közművelődési tevékenységet folytató szervezet, a másik

2. sz. tábla: A beérkezett adatlapok megoszlása településnagyság szerint

	2006	2007	2008	2009	2007/2006	2008/2006	2009/2006
ezer főig	1 261	1 257	1 291	978	99,7	102,4	77,6
1-3 ezer fő	926	885	877	700	95,6	94,7	75,6
3-5 ezer fő	221	209	239	207	94,6	108,1	93,7
5-10 ezer fő	216	189	204	190	87,5	94,4	88,0
10-50 ezer fő	500	441	449	385	88,2	89,8	77,0
50 ezer fő felett	315	269	296	289	85,4	94,0	91,7
Budapest	116	117	132	152	100,9	113,8	131,0
Összesen	3 555	3 367	3 488	2 901	94,7	98,1	81,6

3. sz. tábla: A települések hány %-áról küldtek vissza legalább egy adatlapot?

	2006	2007	2008	2009
ezer főig	69,8	69,4	72,0	54,5
1-3 ezer fő	85,0	82,8	80,7	66,8
3-5 ezer fő	90,4	85,6	92,3	84,7
5-10 ezer fő	95,9	95,9	92,4	92,4
10-50 ezer fő	96,7	97,6	98,4	98,4
50 ezer fő felett	100,0	100,0	100,0	100,0
Budapest	100,0	100,0	100,0	100,0
Összesen	78,2	77,0	78,1	64,0

kutatás szerint viszont ellátatlan a funkció (ez adódhat a két felmérés eltérő módszertanából, de a nem kielégítő működésből is). A települések 13,8%-án valószínűleg az adatszolgáltatás elmulasztásáról lehet szó (ellátott a funkció, de mégsem küldtek be jelentést); az ellátott, egyben statisztikát is beküldő települések aránya 64,2% volt. Azok a települések, ahol mindkét adatsor szerint semmi sincs, elsősorban az ezer fő alatti települések közül kerültek ki (78%), de még a három-ötezer lakosúak között is előfordult közülük egy-egy. A mulasztó települések kétharmada volt ezer fő alatti, háromtizede három- és ötezer fő közötti, de a tízezer fő feletti között is találtunk ilyeneket.

Azt, hogy hol helyezkednek el az adatszolgáltatás szempontjából a „fehér foltok” – azok a települések, ahonnan nem, vagy nem minden évben jött adatlap –, az alábbi térkép mutatja (minél sötétebb színnel jelöltünk egy települést, annál több évben küldtek onnan adatlapot). Az adatszolgáltatási hajlandóságot nagyban befolyásolta a településszerkezet: látható, hogy a nagyobb méretű településekkel bíró alföldi megyék jól szerepeltek. A lefedettség azonban Vas, Veszprém és Zala megyében is szinte százszázalékosnak mondható, holott mindhárom megye település-

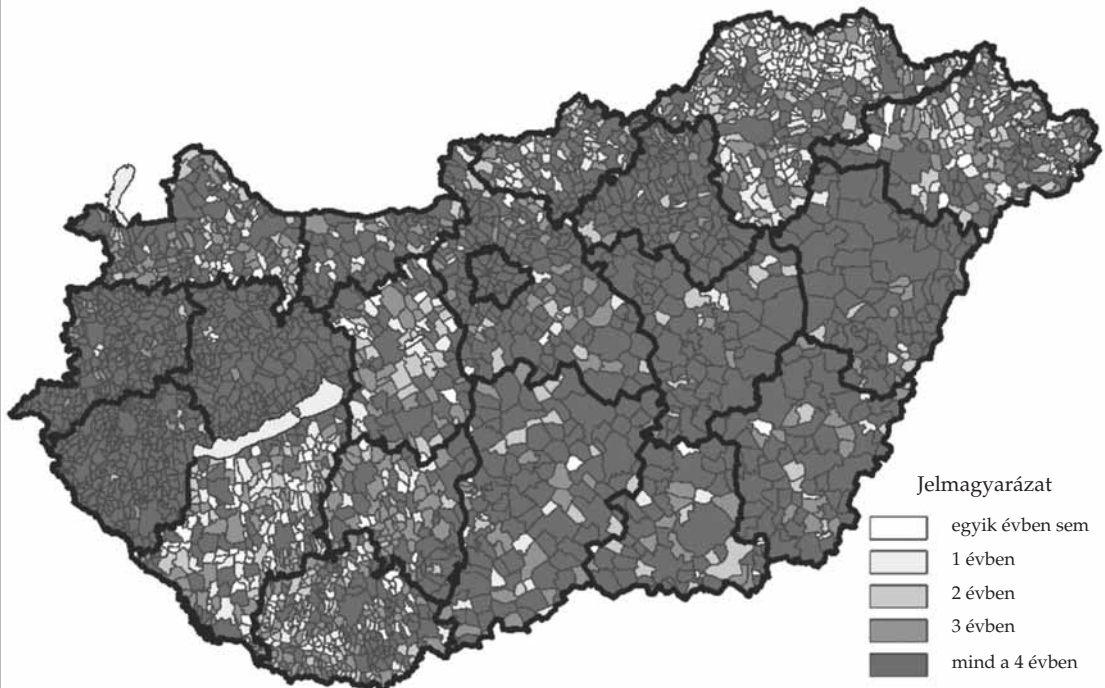
szerkezetét tekintve aprófalvas. Kifejezetten rossz a helyzet a visszaküldés szempontjából Somogyban, BAZ, Baranya és Szabolcs megyében, Tolna közép-ső-nyugati részén, valamint Fejér megyében.

A harmincezer lakos alatti települések közkultúrális intézményhálózatát vizsgáló kutatásunk és a közművelődési statisztika 2009-es adatait összevetve, a tevékenység hiányáról lehetett szó BAZ megye településeinek mintegy felénél (49,6%), Nógrád, Szabolcs-Szatmár és Somogy megye településeinek jelentős részén (20–27%). Az adatszolgáltatás elmulasztása 2009-ben elsősorban Tolna (61,1%), Fejér (51,9%), valamint Baranya (50,0%) volt a legnagyobb mértékű, de Somogy és Győr-Moson-Sopron esetén is jelentős volt (37–37%).

Működés, létesítés, megszűnés

A vizsgált négy évben az adatszolgáltatók által jelentett új, újraindított vagy megszűnt szervezetek száma nem volt számottevő, ami elvileg kiegyensúlyozott működést jelentene (Melléklet, 2. sz. tábla). Sajnos, mivel arról nem rendelkezünk információval (legalábbis számszerűvel nem), hogy az adatszolgáltatásból kiesett szervezetek tényleg megszűntek vagy „csak” nem szolgáltattak adatot,

A településről hány évben érkezett vissza legalább egy adatlap 2006 és 2009 között?

ezért a tábla információtartalma véleményünk szerint kérdéses.

2008-ban új válaszkategóriaként került be az adatlapba a „szünetel” opció, melyet abban az évben a válaszadó szervezetek 3,6%-a, 2009-ben 3,1%-a jelölt be. Több megyei kolléga szerint problémát jelent, hogy nincsenek egyértelmű kritériumok arra nézve, hogy mikor számít egy szervezet működőnek vagy szünetelőnek: például ha évente összesen egy-két nagyrendezvény van, az melyik kategóriába számít. A kulturális törvény szerint a települési önkormányzat legfeljebb két hónapig szüneteltetheti a közösségi színtér, illetve intézmény működését, ennél hosszabb időtartamú szüneteltetéshez a miniszter engedélyét kell kérnie⁹. A törvényből levezetve az adatlapon a tevékenység szüneteltetését csak miniszteri engedély birtokában jelölhetnék be az adatszolgáltatók (legalábbis az önkormányzati fenntartásúak, illetve a feladat-ellátási szerződést kötők), kérdéses, hogy ez a valóságban mennyire érvényesül.

Több megyére is érvényes volt az a tapasztalat, miszerint egyes adatszolgáltatók kényelmességből jelölik be ezt az opciót, üresen hagyva az adatlap további részeit, holott a megyei intézmény tud arról, hogy volt tevékenységük az adott évben, mert például voltak közös rendezvényeik.¹⁰ Mások arra hívták fel a figyelmet, hogy a kitöltés gyakorlat korántsem tekinthető konzekvensnek, hiszen több esetben az újraindítást jelző szervezet az előző évben is működött. Máskor az egyik évben szünetelő intézmény a következő évben nem küldött jelentést, pedig kellett volna, vagy sima működést jelentett újraindulás helyett.

9 Kulturális tv.: „85 § (4): A települési önkormányzat indokolt esetben engedélyezi az általa fenntartott közösségi színtér, illetve közművelődési intézmény más célra történő átmeneti igénybevételét, tevékenységének évente legfeljebb 2 hónap időtartamú szüneteltetését. Ha a települési önkormányzat közművelődési megállapodás alapján biztosítja a közösségi színtér, illetve közművelődési intézmény működését, akkor évente 2 hónapon túli szüneteltetés esetén új közművelődési megállapodással biztosítja a településen a közművelődési szolgáltatásokat. [...]

81. § (1) Az önkormányzati rendelet hatálya alá tartozó közművelődési intézmény létesítése, átszervezése, megszüntetése illetőleg tevékenységének 60 napon túli szüneteltetése esetén a testületi döntés meghozatala előtt 30 nappal a miniszter véleményét be kell szerezni és annak tartalmát a testülettel ismertetni kell.

(2) A miniszter a megkereséstől számított 30 napon belül nyilváníthat véleményt.

10 Mindezzel együtt a kategóriára szükség van: a tevékenység számos okból (pl. nagyobb átépítés/felújítás) miatt ténylegesen szünetelhet.

Mindezek alapján úgy véljük, hogy a működésre, létesítésre, megszűnésre gyűjtött adatok megbízhatósága kérdéses, ezért nem érdemes mélyebben elemezni.

Mennyire tekinthető stabilnak a jelentést beküldők köre? 2008-ban, az új statisztikai adatgyűjtési rendszer bevezetésénél az OKM Statisztikai Osztálya az adatszolgáltató szervezetek azonosításához a korábban használt KSH kód helyett egy új azonosító kódot vezetett be. A kezdeményezést igen helyesnek és fontosnak ítéltük, mivel elvileg lehetőséget nyújt arra, hogy pl. a minden évben jelentést beadó szervezetek helyzetét összehasonlítva kapjunk megbízhatóbb képet a trendekről, vagy éppen megtudjuk, mi jellemzi az adatszolgáltatásból kihulló szervezeteket.

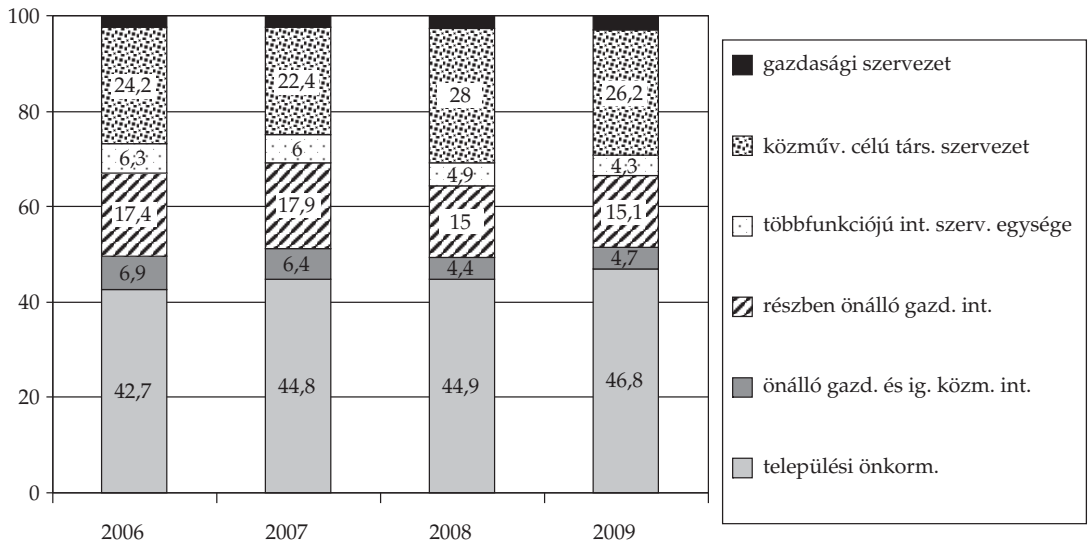
Az új azonosító kódot a szervezetek adataik regisztrálása után kapták meg, a következő évi adatszolgáltatásnál elvileg már csak ki kellett volna választani magukat a listából. Sajnos, a 2008-as és a 2009-es adatokat vizsgálva kiderült, hogy számos 2008-ban már regisztrált közművelődési szervezet nem követte a fenti eljárást, s 2009-ben újként regisztráltatta magát. Ennek részben a közművelődési terület helyi „gazdátlansága” az oka: sokszor nem ugyanaz az ember tölti ki az egyes években a statisztikát. Jellemző hiba volt, hogy az egyik évben a polgármesteri hivatal, míg másik évben az önkormányzat vagy a művelődési ház nevén futott az adatszolgáltatás, holott a helyi viszonyokat ismerve ugyanarról az épületről, személyekről, tevékenységekről volt szó. Névváltozás (illetve egyéb változások, pl. szervezeti forma átalakulása stb.) esetén a rendszer lehetőséget ad az adatok módosítására, tehát kis odafigyelés esetén ez sem lett volna akadály. Az is előfordult, hogy egy-két karakter eltérése (pl. vesszőhiba) miatt nem találták meg magukat az adatszolgáltatók a listában (valószínűleg nagyon nem is keresték) és az eltérés miatt a rendszer nem jelzett hibát.

Mivel így számos fontos elemzésre nincs lehetőség, érdemes lenne erre a hibalehetőségre is felhívni a kitöltők figyelmét. Meggondolandó, hogy az adatokat begyűjtő megyei intézmények, intézetek kapjanak-e, s ha igen, milyen módon lehetőséget a regisztráció felülvizsgálatára (pl. a megyében újként regisztrált szervezetek listájának összevetése településenként a már bejegyzett szervezetekével).¹¹

11 Mindenesetre, ha sikerülne megoldani ezt a problémát, még akkor is fennáll az a kérdés, hogyan tudjuk kezelni az egyik évben még önálló, a következőben pedig összevont szervezetek esetét.

2. sz. grafikon: Az adatszolgáltatók megoszlása típus szerint (%)

Bázis: azok a szervezetek, amelyek olyan településen működnek, ahonnan mind a négy évben küldtek be adatlapot, s válaszoltak a kérdésre

A stabil jelentők leválogathatóságának hiányában elemzésünkben azt a megoldást választottuk, hogy a fontosabb kérdéseknél megvizsgáltuk, hogyan változnak az adatok, ha a mind a négy évben legalább egy jelentést beküldő településeket nézzük.¹²

Működési forma

2006 és 2008 között az adatok – és tapasztalatok – szerint a települési önkormányzatok mint közvetlen feladatellátók szerepe nőtt. Számos művelődési ház mint intézmény megszűnt, s az önkormányzat látja el a feladatot, a polgármesteri hivatal vagy esetleg az iskola dolgozóival, kisebb településeken esetenként maga a polgármester. Az összevonások (és kisebb részben a megszűnések) következtében az önálló gazdálkodású és igazgatású, valamint a részben önálló gazdálkodású szervezetek száma csökkent. A civil és a gazdasági szervezetek súlya növekedett, részben a közszolgáltatási feladatok kiszervezése következményeképpen; előbbieknél azonban ki kell emelnünk mind a működés, mind a jelentési gyakorlat hektikuságát. Az önkormányzati fenntartású közművelődési intézmények szakmai és gazdasági önállósága sok esetben csök-

kent, az önállóság egyre inkább a nagyobb településekre korlátozódik.

2010-től a költségvetési szervek jogállásáról és gazdálkodásáról szóló 2008. évi CV. törvény szerint megszűnt az önállóan/részben önállóan működő költségvetési szervek megkülönböztetés. Megjelent viszont (ugyanebben a paragrafusban) két új kategória, az önállóan működő és gazdálkodó, illetve az önállóan működő költségvetési szerv, melyek a korábbi kategóriáknak nem feleltethetők meg egyértelműen. Előző elemzésünkben felhívtuk a figyelmet arra, hogy az adatlapot a törvényváltozás szerint módosítani szükséges, azonban ez nem történt meg, maradtak a korábbi kategóriák.

2009-ben az adatok alapján a korábban vázolt folyamatok megtorpanni, sőt, visszafordulni látszanak (Melléklet 3. sz. tábla), ezt azonban részünkről nem gondolnánk valós tendenciának. A jelenséget inkább a törvényi besorolás és az adatlap eltérése, az ezzel részben összefüggő kitöltési hibákra, valamint a minta összetételének eltolódására, a kistépülési adatszolgáltatók jelentős részének (ezáltal főleg a települési önkormányzatok, mint közvetlen feladatellátók) kiesésére vezetjük vissza. Ha csak azokat a településeket nézzük, ahonnan mind a négy évben érkezett adatlap, akkor tovább folytatódik a települési önkormányzatok szerepének növekedése; s azt is láthatjuk, hogy az önálló gazdálkodású

¹² Ez a megoldás módszertanilag messze nem tökéletes, hisz a nagyobb települések nagy valószínűséggel így is, úgy is bekerülnek a mintába, míg a kicsiből több kiesik, de jelenleg nem áll rendelkezésünkre jobb.

és igazgatású és a részben önálló gazdálkodású intézmények aránya a 2006-osnál alacsonyabb értéket mutat (ld. 2. sz. grafikon és Melléklet 4. sz. tábla).

Egy másik eltérést nem tudunk a változó mintaösszetétel magyarázni: míg az általános szakmai vélekedés szerint az összevonások miatt emelkedik a többfunkciós intézmények száma, addig az adatok 2006 és 2009 között mind számuk, mind arányuk csökkenését mutatják. Itt nagy valószínűséggel a kitöltés pontatlanságáról lehet szó – az adatlapokba belepillantva ugyanis feltűnt, hogy számos, neve alapján feltehetően többfunkciójú intézmény (pl. ÁMK, művelődési ház és könyvtár stb.) önálló gazdálkodású és igazgatású vagy részben önálló gazdálkodású intézményként szerepel. Zavaró lehet a különböző csoportosítási szempontok – a gazdálkodás-igazgatás önállósága és az egy- és/vagy többfunkcióság – keveredése, hiszen egy többfunkciójú intézmény is lehet önálló gazdálkodású és igazgatású.¹³

További problémát jelent, hogy a társadalmi és a gazdasági szervezetek egy része az önálló gazdálkodású és igazgatású intézmény kategóriát jelölte be, holott ez csak a költségvetési szervekre vonatkozna. A fenti problémákra érdemes lehet a kitöltési útmutatóban (és ha lehet, a kérdőíven) felhívni a kitöltők figyelmét.

Az adatok értékelésénél azt is figyelembe kell venni, hogy ha a szervezetet nem töltötte ki a pénzügyi adatok tábláját, a működési formánál a program automatikus ellenőrzési beállítás nem engedi az önálló gazdálkodású intézmény opciót bejelölni, abból a logikából kiindulva, hogy ha ezeket az adatokat nem tudja megadni, akkor nyilván nem önálló gazdálkodású és igazgatású.

Fenntartók

Az előző évhez hasonlóan 2009-ben is gondot jelentett, hogy számos adatszolgáltató szerint fenntartójuk a központi költségvetés, holott a valóságban többségük települési vagy megyei önkormányzat fenntartásában működik. Az adatlap változtatásai során a válaszlehetőségek közül kimaradt az egyik legfontosabb, az egyesületi forma, amelynek vizsgatételét ezúton is javasoljuk. Egy másik út lehet az adatszolgáltató adószámából nyerhető adatok felhasználása. Az adatszolgáltató nem feltétlenül egyezik meg a tevékenységet végzővel, de ebben

¹³ Az adatlap összeállítóinak szándéka itt az „egyfunkciós” önálló gazdálkodású és igazgatású közművelődési intézmények és a többfunkciósak elkülönítése lehetett, de féltő, hogy ezek a gyakorlatban összekeveredtek. A két szempontot jobb lenne külön kezelni.

az esetben is előbbi valószínűleg az utóbbi fenntartója. Az adószám e célra használásához azonban arra is szükség lenne, hogy az adatszolgáltatók megadják ezt az információt: 2009-ben az adatlapok 11%-nál hiányzott. Mindezen problémák miatt az adatok (Melléklet 5. sz. tábla) fenntartók szerinti elemzése oly bizonytalan, hogy erre nem vállalkozhatunk.

Művelődési ház/szintér, illetve egyéb típusú szervezetek
A közművelődés sokszínűségéből adódóan rengeteg különféle jellegű szervezet foglalkozik ide tartozó tevékenység-elemekkel. Mivel a különböző típusú szervezetek súlya és tevékenysége nagyon eltérő, véleményünk szerint szükség lenne ezek külön kimutatására, elemzésére, különösen a művelődési ház/közösségi szintér típusú intézmények esetén. Igaz ugyan, hogy 2008-tól az adatlap rákérdez a szervezet típusára (szakintézmény/egyéb), de sajnos a tapasztalatok szerint a válaszadók jelentős része félreértelmezi a kérdést. Emiatt mind az adatlap, mind az útmutató szövegét változtatni, pontosítani kell.

Tárgyi infrastruktúra: Internet-ellátottság, saját honlap
Fenti témakörben lehetőségünk volt a hosszabb távú trendek vizsgálatára: a rendelkezésre álló adatok szerint 2001-ről 2009-re az internet-kapcsolattal rendelkező szervezetek aránya 25%-ról 81%-ra, míg a saját honlappal bíróké 10%-ról 45%-ra emelkedett (3. sz. grafikon). A folyamatos emelkedés jórészt az informatikai fejlesztéseket célzó pályázatoknak volt köszönhető. Több helyen kiemelték azonban, hogy bár a támogatásokból a szervezetek létre tudták hozni honlapjukat, azt a későbbiekben is gondozni kellene, erre viszont már nem mindig van elég pénz és/vagy szakértelem, így tartalmuk sokszor elavult, nem naprakész.

Mindkét adatsornál a 2008-as esztendő negatív, míg a 2009-es pozitív arányban tér el a trendvonalától, ami feltehetően arra vezethető vissza, hogy az előbbi időszakban kissé magasabb, míg az utóbbiban alacsonyabb volt az adatot szolgáltatók közt az általában rosszabb felszereltségű szervezetek aránya (kisebb településen működő szervezetek, különösen a civilek). A 2009-es kiugró adatokhoz az is hozzájárulhatott, hogy ebben az évben az adatszolgáltatók nem kaptak nyomtatott kérdőívet, az adatokat elvileg on-line módon kellett szolgáltatniuk, így az internet-kapcsolattal nem rendelkező szervezetek nagy eséllyel kimaradtak a mintából (hogy helyenként mégis nagy számban tudtak adatot szolgáltatni, az annak volt köszönhető, hogy a megyei adatfeldol-

gozó központtól vagy más módon hozzájutottak a papíralapú adatlaphoz).

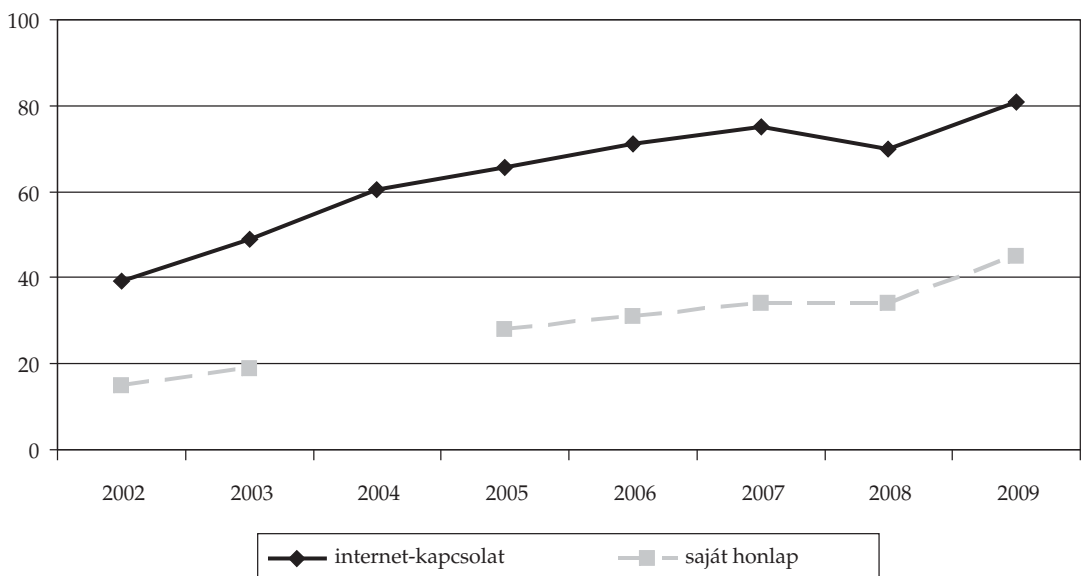
E témakörnél is ki kell térnünk az adatok megbízhatóságával kapcsolatos gondokra. A fő problémát az jelenti, hogy számos esetben nem a tevékenységet ellátó szervezetre (pl. művelődési ház, színtér) vonatkoznak az információk, hanem az adatot szolgáltató polgármesteri hivatalra, könyvtárra, iskolára, teleházra, még akkor is, ha ezek nem azonos épületben működnek. Egyelőre tisztázatlan kérdés, mi legyen akkor, ha a két szervezet azonos épületben működik – az egyik logika szerint ilyenkor fel kell tüntetni, mert az internet-kapcsolat a művelődési ház/színtér látogatói/munkatársai számára hozzáférhető, a másik szerint viszont nem, hisz két elkülönült szervezetről van szó. Körjegyzőség esetén van, hogy csak a körjegyzőség központjában található internet-elérés, a többi településen nem, mégis helyben elérhető internet-kapcsolatot tüntetnek fel az adatlapon. Az egyesületeknél előfordul, hogy nem a közösségi tevékenység színhelyén, hanem pl. a vezető lakásán van számítógép, illetve internet-kapcsolat, s azt tüntetik fel az adatlapon. Mindezek miatt mind az internet-, mind a honlap-ellátottság a közölt adatoknál rosszabb lehet a valóságban. Volt olyan megye, amely ép-

pen emiatt az ellátottságban mutatkozó visszaesést nem a helyzet romlásával, hanem azzal magyarázta, hogy az adatszolgáltatók képzése miatt sikerült realisabb, de kedvezőtlenebb adatokat kapni.

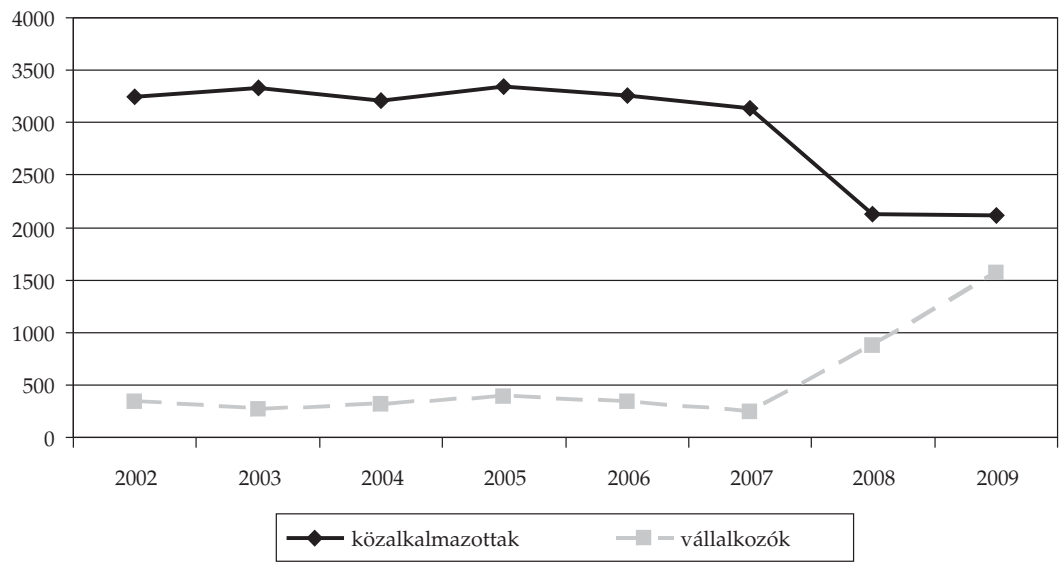
Személyi ellátottság – szakmai munkakört betöltők
Az adatlapot a minisztérium sajnos az egyik legfontosabb mutató, a foglalkoztatottak száma tekintetében oly mértékben megváltoztatta 2008-ban, hogy a korábbi évekkel való összehasonlítás szinte teljesen lehetetlenné vált. A változtatás oka az volt, hogy az egyes kulturális intézmények (múzeum, könyvtár stb.) esetén az adatok összehasonlíthatók legyenek, ám az új tábla több szempontból nem felel meg a közművelődési szféra sajátosságainak. Csupán két kategória, a közalkalmazottaké és a vállalkozóké maradt elvileg ugyanaz. Mindkét kategória esetén nagyságrendi változás látszik a kérdéses években (4. sz. grafikon). A vállalkozók számának növekedése egyértelműen az adatlap változásának tudható be; ahogy később leírjuk, a szervezetsoros adatokat elemezve kiderült, a jelentők itt tüntették fel a régebben külön rovatban szereplő oktatókat, szakkörvezetőket.

A szakmai munkakört betöltő közalkalmazottak számát megkíséreltük összevetni egy külső adatforrással, az önkormányzati mérlegbeszámolókkal (5. sz. grafi-

3. sz. grafikon: Internet-kapcsolattal, illetve saját honlappal rendelkező közművelődési szervezetek aránya 2001–2009 (%)

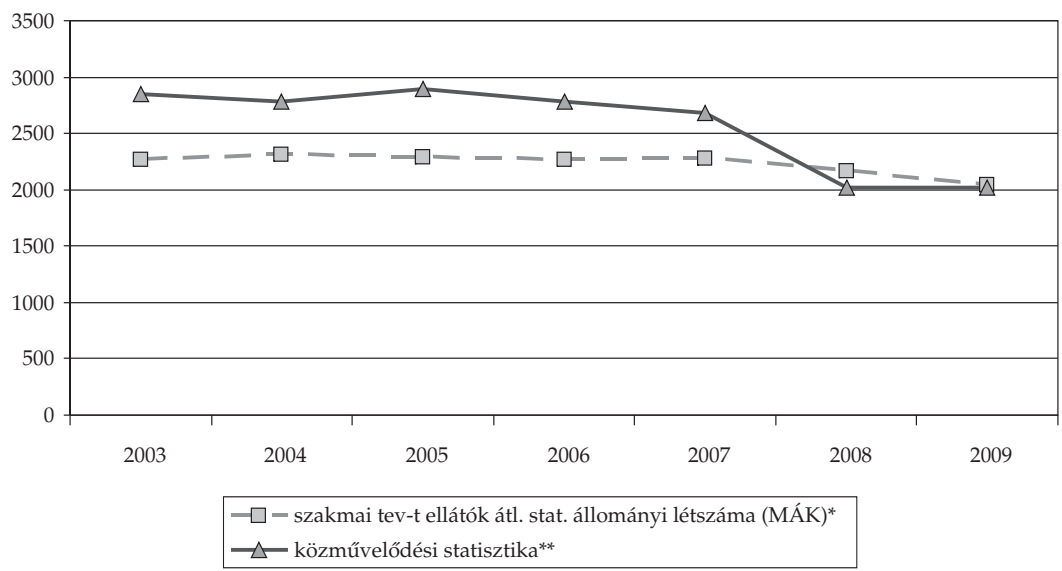

4. sz. grafikon: Szakmai munkakört betöltő közalkalmazottak*, illetve vállalkozók száma, 2002–2009 (fő)

*teljes- és részmunkaidősek együtt, átszámítás nélkül

5. sz. grafikon: Az önkormányzati fenntartású intézményekben és szintereken szakmai munkakörben foglalkoztatott közalkalmazottak száma (fő), 2003–2009

*A részmunkaidőseket átszámítva

**A részmunkaidősöket 2002–2007-ig átszámítva, utána átszámítás nélkül

kon), de a kép nem lett tisztább. Ha csak az önkormányzati fenntartású intézményeket/szintereket vesszük, a közművelődési statisztika 2003 és 2007 között mintegy 20–25%-kal magasabb számokat ad, utána viszont elég jó egyezést látunk (holott ekkor már utóbbi adatsornál a részmunkaidősöket teljes munkaidősre nem tudtuk átszámítani, mint korábban). Ugyan a mérlegbeszámoló adatoknál is csökkenés látszik 2007 és 2009 között (–11%), de mértéke jóval kisebb, mint a közművelődési statisztikánál (–25%). A jelenség okát egyelőre nem találtuk meg, az okok feltárása további, az önkormányzatok nyilvántartási gyakorlatát is vizsgáló kutatásra lenne szükség. Kérdés, milyen hatással lehetett a számokra a könyvtárak jelentési gyakorlata: a Pest Megyei Közművelődési Intézet (PMKI) értesülése szerint a Könyvtári Intézet úgy instruálja a könyvtárakat, hogy a közművelődési és könyvtári feladatokat is ellátó szakembereket mindkét statisztikában jelentsék le – ennek gyakorlata azonban a Könyvtári Intézet szerint is könyvtáranként eltérő lehet.

A 2008-as adatokat a 2009-esekkel összehasonlítva más furcsa tendenciákat is tapasztalhatunk: a munkavégzésre irányuló jogviszonyban állók közt a teljes munkaidőben foglalkoztatottak aránya, ha kismértékben is, de nőtt a részmunkaidősökkel szemben (76%-ról 79%-ra); ennek feltehetően ismét a minta összetételének változása, a kistélepülések, kisebb szervezetek kiesése, nagyobbak belépése lehetett az oka (4. sz. tábla és 6. sz. grafikon).

A vezetők száma 9%-kal emelkedett, ami az adatszolgáltató szervezetek és a munkavégzésre irányuló jogviszonyban foglalkoztatottak számának csökkenése s az összevonásokra vonatkozó hírek ismeretében első hallásra érthetetlen. Egyes nagyobb növekedést mutató megyékből azt a magyarázatot kaptuk, hogy az intézmény-összevo-

nások után több tagintézmény-vezetői státusz jött létre – véleményünk szerint az adatoknak megyei szinten ebben az esetben is változatlanok kellett volna maradnia. A magunk részéről arra hajlunk, hogy egyes szervezeteknél a két időszakban eltérően értelmezhetők a kategóriát: egyik évben csak az intézményvezetőket sorolták ide, míg a másikban a tagintézmény-vezetőket is. Az útmutató erre a kérdésre nem tér ki, érdemes lenne egyértelműbbé tenni.

A legnagyobb mértékű növekedést (+83%) a vállalkozók esetében tapasztaltuk. A szórás a megyék közt igen nagy volt e tekintetben: Komárom-Esztergom megyében számuk az előző évi nyolcszorosára emelkedett, míg Borsod-Abaúj-Zemplén megyében kevesebb mint tizedére esett vissza. Az adatszolgáltató szervezeteket egyenként vizsgálva úgy tűnik, a nagymértékű ingadozások mögött a legtöbb esetben a vállalkozói szerződéssel foglalkoztatott oktatók kimutatásának változó gyakorlata húzódhat meg. Másképp nehéz megmagyarázni, hogy a TIT Komárom-Esztergom Megyei Egyesülete egyik évben 12 fő, míg a másikban 128 fő vállalkozót, a Magyar Versmondók Egyesülete Győr-Moson-Sopron Megyei Szervezete pedig 105 főt, illetve 0 főt írt be. Budapesten a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat 2008-ban egyáltalán nem adott be jelentést, míg 2009-ben 682 fő vállalkozót jelentett, amely adat önmagában a 2009-es vállalkozói létszám majdnem felét jelenti.

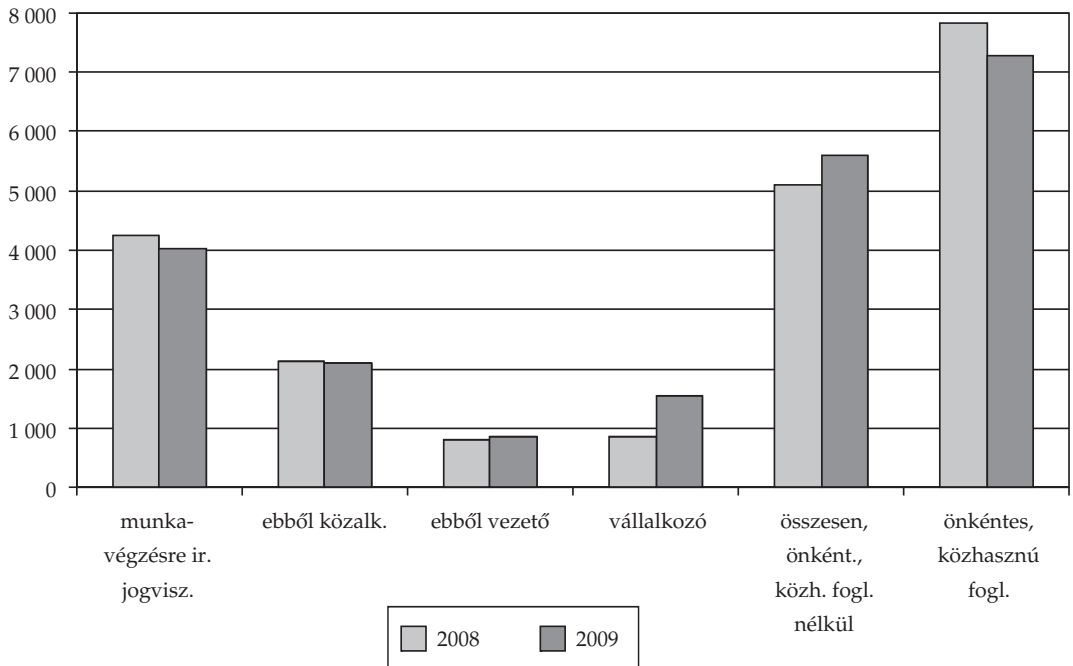
A fent leírtak alapján jól látszik, hogy az adatszolgáltatók számára részletesebb, egyértelműbb útmutatás kell, és mindenképpen szükség lenne a szakkör-vezetők, oktatók számának a korábbi gyakorlathoz hasonló elkülönített kimutatására.

Azt vizsgálva, hogy a települések hány %-án volt legalább egy fizetett, szakmai munkakörben dolgozó, azt tapasztaljuk, hogy 2008-ban ez az

4. sz. tábla: Szakmai munkakört betöltők száma

	teljes munkaidőben	részmunkaidőben	részmunkaidős átszámítva	teljes+részmunkaidős	vezető	vállalkozó	összes, önkéntesek, közhasznú fogl. nélkül	összesből közalkalmazott	önkéntes, közhasznú fogl.
2008	3 210	1 026	464	4 236	805	855	5 091	2 122	7 808
2009	3 174	865	391	4 038	874	1 567	5 603	2 111	7 260
2009/2008 (%)	98,9	84,3	84,4	95,3	108,5	182,9	110,0	99,5	93,0

6. sz. grafikon: Szakmai munkakört betöltők száma (fő), 2008–2009

5. sz. tábla: A települések hány %-án volt közművelődési területen legalább egy (akár teljes, akár rész-munkaidős) fizetett dolgozó?

Bázis: összes település

	nem küldtek egy jelentést sem		küldtek jelentést, nincs szakember		van szakember	
	2008	2009	2008	2009	2008	2009
ezer főig	28,1	45,4	38,3	35,8	33,6	18,8
1-3 ezer főig	19,0	33,3	20,5	16,8	60,5	49,9
3-5 ezer fő	6,7	14,4	13,5	9,6	79,8	76,0
5-10 ezer fő	8,0	6,5	0,7	3,6	91,3	89,9
10-50 ezer fő	1,6	1,6	0,0	0,0	98,4	98,4
50 ezer fő felett	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
Budapest	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
átlag	21,9	36,0	28,0	25,3	50,2	38,6

arány 50,2% volt, 2009-ben már jóval alacsonyabb, 38,6%, a háromezer fő alatti településeknél látható csökkenés miatt (5. sz. tábla). Az adatokat tovább vizsgálva kiderül: a visszaesés abból adódik, hogy számos 2008-ban még szakemberrel rendelkező településről 2009-ben nem érkezett be jelentés, míg a szakemberrel nem rendelkezők továbbra is jelentettek. Kérdés, hogy itt arról van szó, hogy a korábban szakembert foglalkoztató településeken 2009-re már nem maradt szakember, és ezért nem küldtek jelentést, vagy annak megléte ellenére mulasztották el. Egyes korábban jól jelentő megyék (pl. Tolna) adatszolgáltatási fegyelmének lazulása is okozhatja ezt a jelenséget.

2008-ban a települések 56,0%-án volt fizetett munkakerő a területen; ezen belül 20,6%-nál csak részmunkaidős volt, 35,4%-nál pedig teljes munkaidős is. Az ezer fő alatti települések csupán 10,3%-án foglalkoztattak teljes munkaidős szakembert; a teljes munkaidős szakember foglalkoztatása az ötezer főnél nagyobb településeken volt általánosnak mondható (Melléklet 6. sz. tábla).

A szakemberek jelentőségét szeretnénk bemutatni az alábbi számításokkal: egy adott lakosság-szám mellett (nyolcszáz és ezer fő között)¹⁴ hogyan különböznek egymástól azok a települések, ahol nincs fizetett szakember, ahol csak részmunkaidős van, illetve ahol van teljes munkaidős is (6. sz. tábla). Az adatok alapján a rendezvényeket kivéve mindegyik programtípusnál jelentős lemaradásban

14 Azért húztuk meg ilyen szűken a kategória határait, hogy a lakosság-szám minél kevésbé befolyásolja az eredményeket.

6. sz. tábla: Egyes művelődési formák esetén mutatkozó különbségek a szakember-ellátottság szerint, 2008

Bázis: 800–1000 fős települések

	nincs fizetett szakember	csak részmunkaidős van	van teljes munkaidős (is)	átlag
a településen van... (%)				
alkotó művelődési közösség	54,7	78,6	66,0	63,0
klub	51,6	64,3	87,2	63,6
rendezvény (saját+külső szervezésű)	83,2	95,2	93,6	88,6
bármilyen szervezett tudásátadásra irányuló forma*	18,9	45,2	68,1	37,5
bármilyen rendszeres művelődési forma	69,5	95,2	89,4	80,4
ezer lakosra jutó látogatások száma (fő)	4 414	5 193	10 066	6 032

* tanfolyam, saját/együttműködésben, illetve külső fél által szervezett képzés, ismeretterjesztő előadás, konferencia

vannak a szakember nélküli települések, a legnagyobb különbséget a tudás-átadásra irányuló formáknál láthatjuk. A csak részmunkaidős szakembert/ teljes munkaidőst foglalkoztató települések között jóval kisebbek a különbségek, utóbbiak előnye szintén a szervezett tudás-átadásnál mutatkozik meg leginkább. Van olyan művelődési forma, amelynél a csak részmunkaidős szakember(ek)e)t foglalkoztató települések szerepeltek jobban, de előnyük nem számottevő.

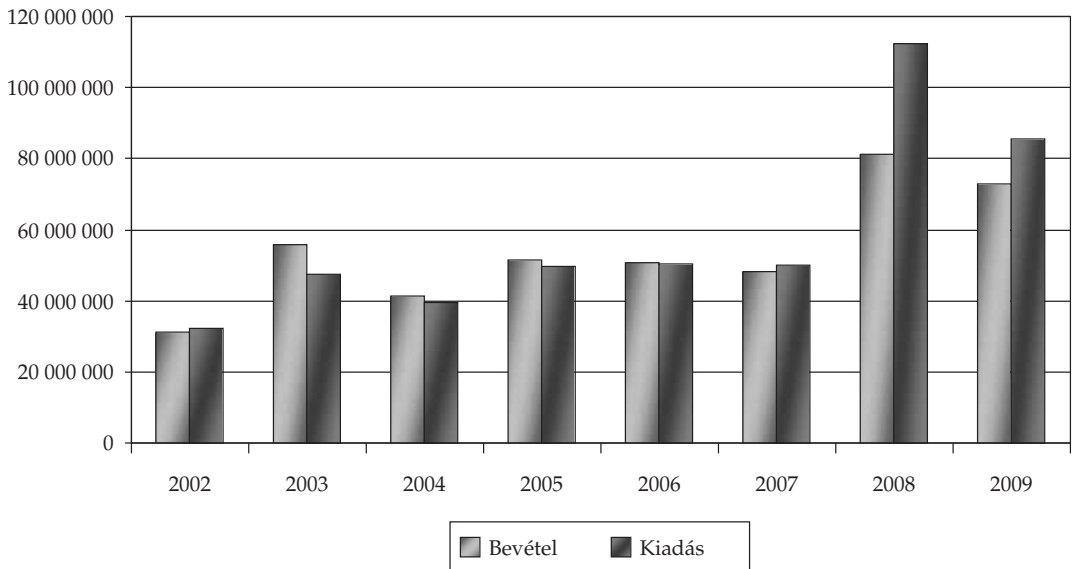
Gazdálkodási mutatók

2009-ben hasonló problémák jelentkeztek a pénzügyi adatok megbízhatóságát illetően, mint az előző évben. Ennek egyik legmarkánsabb példája a bevételek és a kiadások közötti „szakadék” – ez ugyan csökkent 2008-hoz képest, de még most is igen nagyok voltak az eltérések, főleg Fejér, Nógrád és Győr-Moson-Sopron esetében (ld. 7. sz. grafikon és Melléklet 7. sz. tábla).

A hibák okait, típusait csak röviden foglaljuk össze, mert korábbi tanulmányunkban már részletesen foglalkoztunk a témával:

- Még mindig előfordult, hogy egyes adatszolgáltatók pénzügyi adataikat Ft-ban és nem ezer Ft-ban adták meg;
- A nagyobb összegű, több év alatt megvalósuló pályázatok esetében gondot jelentett, hogyan tüntessék fel a korábban nyert összeget, előző/azévi maradvány oszlop hiányában;
- A többfunkciós intézményeknél, illetve azoknál az önkormányzatoknál, ahol nem szakfeladaton könyvelik a művelődési házak/színterek bevé-

7. sz. grafikon: A közművelődési szervezetek bevételei és kiadásai (eFt), 2002–2009

teleit és kiadásait, ezeket nem különítik el a más (többnyire más kulturális vagy oktatási) tevékenységek megfelelő adataitól. Mindehhez a könyvtárak jelentési gyakorlata is hozzájárult: ahogy erre a PMKI felhívta figyelmünket, a Könyvtári Intézet úgy instruálja a könyvtárakat, hogy ha összevont intézményként működnek a művelődési házzal, akkor a pénzügyi adatokat ne bontsák meg, hanem a teljes összeget a közművelődési és a könyvtári statisztikában is jelentsék;¹⁵

– Számos esetben nem töltik ki ezt az adattáblát, vagy nyilvánvaló számszaki hibákat vétenek. Több megyében előfordult, hogy az adatfeldolgozó központ hiába kérte az adatok javítását, az adatközlők találmokra bediktáltak valamit vagy teljesen elzárkóztak a kérés teljesítésétől. Jellemző hiba a pályázati források fel nem tüntetése.

A fenti problémák miatt az országos adatok elemzésére nem vállalkozunk. A közművelődési statisztika

15 A PMKI szerint a Könyvtári Intézetet a 2010-es adatoknál már a szétválasztást kéri a könyvtáraktól, telefonon történt megbeszélésünkkor a KI munkatársai viszont arról informáltak, hogy (a könyvtáros bérén és a könyvbeszerezésen kívül) továbbra is a kettős feltüntetést tartják inkább megfelelőnek, illetve, hogy a könyvtárak gyakorlata sem tekinthető egységesnek ezügyben. Mindez további, többoldalú egyeztetéseket tesz szükségessé.

mellett azonban van még egy országos szintű adatállomány a pénzügyi adatokról, ha nem is a teljes közművelődésre, hanem annak egy speciális, bár igen jelentős szegmensére vonatkozóan. Az önkormányzatok mérlegbeszámolóit az önkormányzati fenntartású művelődési házakra, szinterekre fordított kiadásokat tartalmazza. Természetesen ennek az adatforrásnak is megvannak a maga hibái¹⁶, melyek közül az a legjelentősebb, hogy az önkormányzatok nem mindig hajlandóak

16 Röviden összefoglalva, az önkormányzati mérlegbeszámolóknak általában nem a művelődési házak szakfeladaton jelenik meg az önkormányzati alapítású kht-k, illetve később a nonprofit kft-k támogatása, valamint az olyan több funkciót is ellátó intézmények jelentős része, amelyeknél nem a közművelődés a fő funkció. Másképp fogalmazva, a mérlegbeszámolóknak leginkább az önkormányzati fenntartású költségvetési szervek, illetve a szakfeladaton könyvelt szinterek jelennek meg, s ezek közül is azok, ahol az önkormányzat több funkció esetén is veszi a fáradtságot arra, hogy a különböző tevékenységek költségeit elkülönítse. A többfunkcióssá válás, illetve a feladatellátás nem önkormányzati fenntartású intézményekben való ellátásának terjedése miatt az adatok az idő előre haladtával feltehetően egyre pontatlanabbá válnak, kevesebbet fednek le az önkormányzatok ilyen irányú kiadásaiból. Bővebben ld.: Dudás Katalin: *Kísérlet a helyi önkormányzatok közművelődési és kulturális kiadásainak meghatározására, mérlegbeszámolójuk alapján*, SZÍN, 2005. 10/1.

szakfeladatonként megbontani kiadásait. Mindazonáltal, mivel az eltérések hol a művelődési házak, hol a többi terület (könyvtár, oktatás stb.) javára jelentkeznek, az eltérések országos szinten körülbelül kiegyenlíthetik egymást. A mérlegbeszámoló mindenestre egy szempontból megbízhatóbb, mint a közművelődési statisztika: az önkormányzatok minden évben kénytelenek mérlegbeszámolót készíteni, különben nem kapnak támogatást, s a rá vonatkozó szigorú előírások és ellenőrzés miatt a számszaki hibák sem jellemzőek, viszont sosem szabad elfelejteni, hogy az önkormányzati fenntartású művelődési házakra, szinterekre fordított kiadásokat (illetve azoknak a megfelelő szakfeladatra könyvelt részét) fedi le csupán.

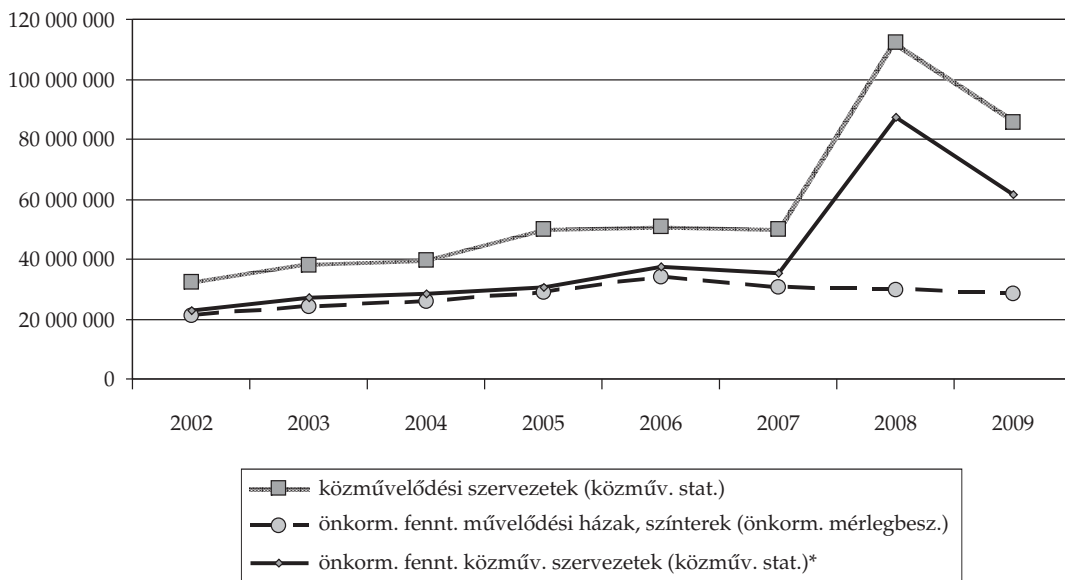
Érdeemes összevetni az összkiadás időbeli alakulását a két adatforrás szerint (8. sz. grafikon). Természetesen a közművelődési statisztika jóval nagyobb összegeket mutat, mint az önkormányzati mérlegbeszámoló adatok, mivel előbbi a közművelődést alaptevékenységként úzó társadalmi és gazdasági szervezetek adatait is tartalmazza. Ha az önkormányzati fenntartású szervezeteket nézzük, az eltérés 2007-ig elenyésző – talán itt kezd érzé-

kelhetővé válni az önkormányzati alapítású kht-k, nonprofit kft-k jelenléte. 2007 után azonban a két adatforrás igen eltérő eredményeket ad: míg a mérlegbeszámoló adatok 2006-ig egyértelmű növekedést mutatnak, utána pedig visszaesést, addig a közművelődési statisztika szerint a kiadások 2008-ban az előző évi több mint kétszeresére ugranak, s 2009-ben is jóval felettük maradnak¹⁷. Sajnos a tapasztalatok szerint a valósághoz az önkormányzati mérlegbeszámoló erős csökkenést mutató adatai állhatnak közelebb.

A továbbiakban, áttérve az önkormányzati mérlegbeszámoló elemzésére (amely adatforrás, sose feledjük, a közművelődésnek csak egy speciális szeletét fedi le), azt vizsgáljuk, hogy az önkormányzati fenntartású művelődési házakra/szinterekre fordított összeg az inflációt is figyelembe

17 Itt sajnos a közművelődési statisztika egy másik hibája nehezíti a tisztánlátást: ahogy korábban jeleztük, 2008–2009-ben számos adatszolgáltató (köztük számos önkormányzati fenntartású) a központi költségvetést adta meg fenntartóként, ezeket utólag megpróbáltuk leválogatni, de nyilván nem kaphattunk pontos eredményt.

8. sz. grafikon: A közművelődési szervezetek kiadásai és az önkormányzatok művelődési házakra, szinterekre fordított kiadásai az egyes adatforrások szerint (eFt), 2002–2009

2008–2009-ben a jelentők szerint költségvetési fenntartásban működő művelődési házak-szinterek közül az MMIKL ide számította a feltehetően helyi önkormányzati fenntartásúakat is

véve hogyan alakult. Ahogy a 9. sz. grafikon is mutatja, 2002-ről 2003-ra mérsékelt növekedés mutatkozott (mely jelentős részben a 2002 végén bevezetett bruttó 50%-os közalkalmazotti béremelésnek volt köszönhető), majd 2004-ig stagnálás következett. A növekedés 2005-ben indult meg újra, s 2006-ban érte el csúcspontját, amiben nem kis szerepe volt az ebben az időben megvalósuló nagy összegű épület-felújításoknak, beruházásoknak. 2006 óta a kiadások összege mind név-, mind reálértékben csökkent, s 2009-ben a 2002-es értéknek már csupán 92,9%-át tette ki, összehasonlító áron.

A területet számos nagyobb pályázat támogatta és támogatja, a korábbiak közül a címzett és cél-támogatásokat, valamint a HEFOP-ot¹⁸ emelnék ki. A TÁMOP különböző moduljai a közoktatási rendszer hatékonyságának javítását célozzák a

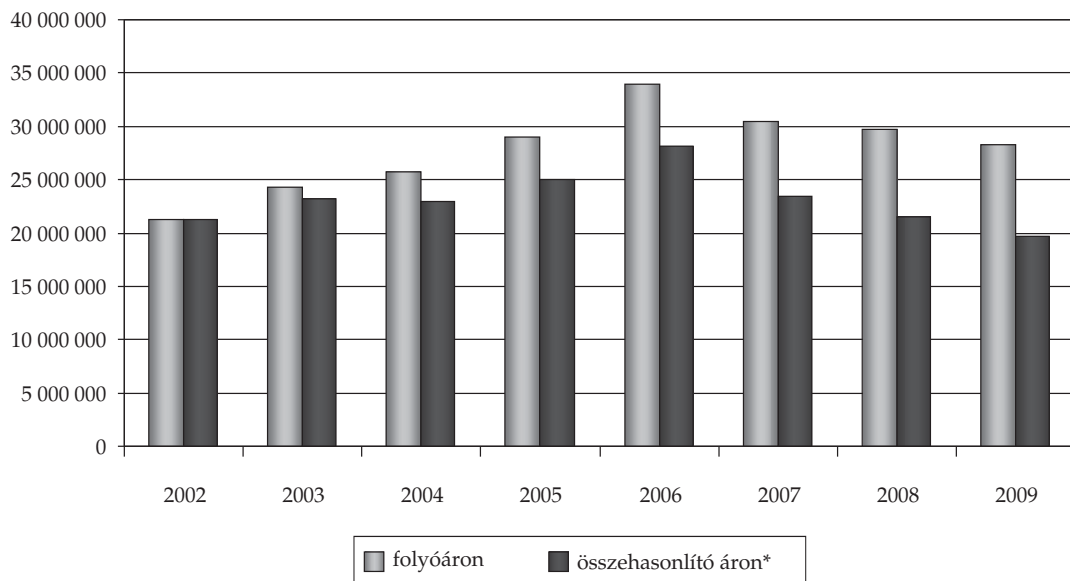
18 HEFOP 2004 és 2005 3.5.4. „A felnőttképzés hozzáféréseinek javítása a rendelkezésre álló közművelődési intézményrendszer rendszerszerű bevonásával” Kifizetett összeg: 1,7 mrd Ft. (http://emir.nfu.hu/nd/kozvel/?link=kozv_1_1&sc=2&ml=3&sr=217&offset=9&id_op=3&id_tamogatascel=58&id_paly_tip=172&id_paly_altip=-1)

közművelődés eszközeivel.¹⁹ Várhatóan 2010 végétől kezdődik az IKSZT és a TIOP program megvalósulása; előbbi a kisebb településeken segíti az integrált közösségi szolgáltató terek létrejöttét (és az első három évben működtetésüket is)²⁰, utóbbi pedig a megyei jogú városokban járul hozzá a

19 TÁMOP-3.2.3/08/1 – Program a közművelődési intézményrendszer felnőttképzési kapacitásának bővítésére; TÁMOP-3.2.3/08/2 – A közművelődés a nem formális és informális tanulás szolgálatában; TÁMOP-3.2.3./09/1 – „Építő közösségek”, közművelődési intézmények az élethosszig tartó tanulásért; TÁMOP-3.2.3./09/2 – „Építő közösségek”, közművelődési intézmények az élethosszig tartó tanulásért 2. kör: A közművelődés a nem formális és informális tanulás szolgálatában. A fenti modulok esetén eddig kifizetett összeg 2,8 mrd Ft volt. (http://emir.nfu.hu/nd/kozvel/?link=umft_1_1&sc=2&ml=3&sr=1519&offset=9&id_op=11&id_tamogatascel=45&id_paly_tip=241&id_paly_altip=-1)

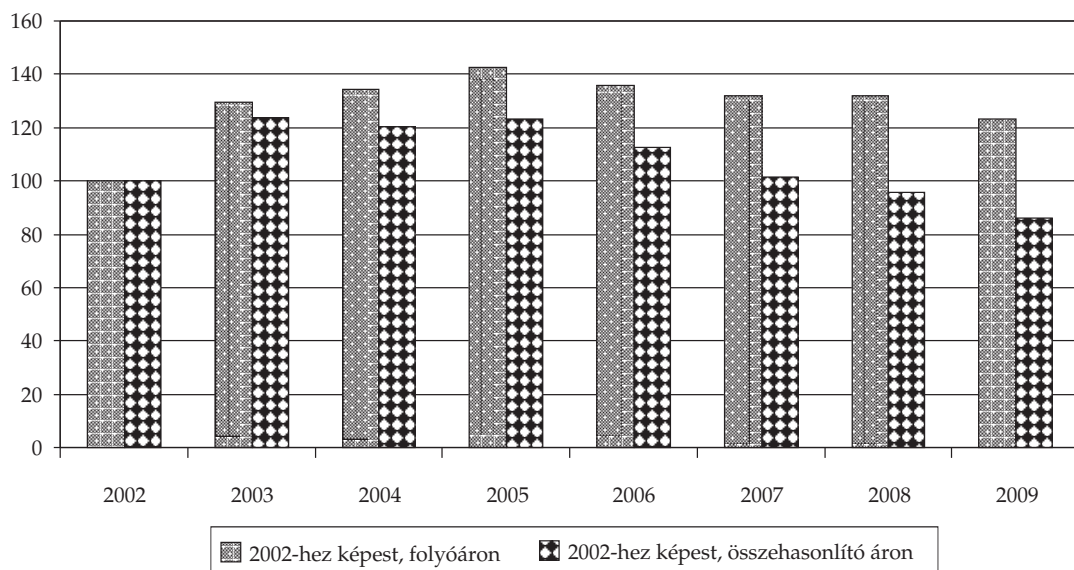
20 2010. április 6-i dátummal döntött az ÚMVP Irányító Hatóság az IKSZT-pályázat eredményeiről: 25,4 milliárd forint uniós támogatás segítségével közel 600 kistelepülés lehet gazdagabb az ott élők számára kulcsfontosságú közösségi és szolgáltató térrel. (forrás: <http://www.ikszt.hu/cikk.php?id=1182>) A fenti összeg

9. sz. grafikon: A helyi önkormányzatok művelődési házakra, színterekre fordított kiadásai (eFt), 2002–2009

Adatforrás: önkormányzati mérlegbeszámoló adatok, MÁK
*2002 = 100%

10. sz. grafikon: A helyi közművelődési és közgyűteményi normatíva értékének változása, 2002–2009 (2002 = 100%)

nem-formális és informális tanulást elősegítő infrastruktúra fejlesztéséhez, illetve az egész életen át tartó tanulás feltételeinek javításával és infrastrukturális háttérének kialakításával, fejlesztésével teremt lehetőséget a jobb minőségű kulturális szolgáltatások biztosítására.²¹ A fenti támogatások nagyságrendje, jelentősége miatt érdemes lenne hatásvizsgálatot végezni hasznosulásukról.

Az önkormányzati kulturális kiadások egyik fontos stabil forrását jelentette 2010-ig a közművelődési és közgyűteményi normatíva,²² a 2002–2009-es időszakban

azonban csak részben szolgálja a közművelődési funkció támogatását, integrált szolgáltató terekről lévén szó.

21 TIOP 1.2.1. „Agóra – multifunkcionális közösségi központok és területi közművelődési tanácsadó szolgálat infrastrukturális feltételeinek kialakítása”, TIOP 1. 3. 3. – „Agóra PÓLUS – Pólus, illetve társ-pólus városok innovatív kulturális infrastruktúra fejlesztéseinek támogatása”. A két projekt esetén a megítélt támogatás összege összesen 12,9 mrd Ft (forrás: http://emir.nfu.hu/nd/kozvel/?link=umft_1_1&sc=2&ml=3&sr=1729&offset=9&id_op=32&id_tamogatascel=66&id_paly_tip=186&id_paly_altip=-1#)

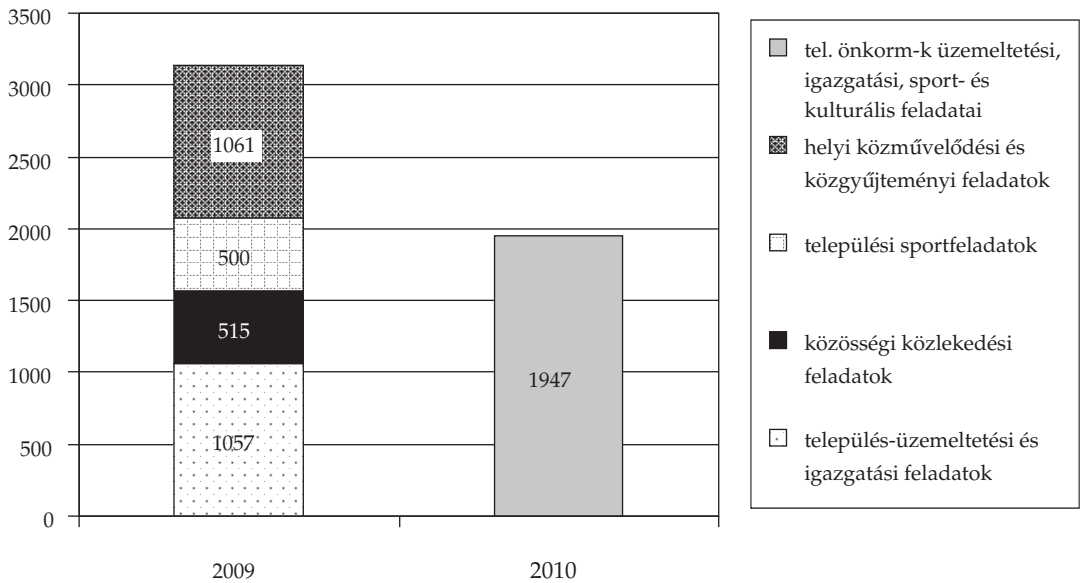
22 Értékét az adott évi költségvetési törvény mellékletében határozza meg az országgyűlés. Mivel a települési és a megyei normatíva nagysága együtt mozgott, ezért nem tartottuk szükségesnek utóbbit külön elemezni.

számításaink szerint a nevében megjelölt feladatokra fordított önkormányzati kiadások mintegy 8–10%-át fedezte.²³ A fenti időszakot nézve értéke folyó áron 2005-ben érte el a maximumát, azóta – a 2007–2008-as stagnálástól eltekintve – évről-évre csökkent. Az inflációt is figyelembe véve értéke 2003 és 2005 között volt a legmagasabb, utána csökkent, s 2009-ben a 2002-es értéknek már csupán 85,9%-át tette ki (10. sz. grafikon).

2006-ig a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény 92. § (2) szerint a norma-

23 Nagyon fontos lenne külön kimutatni, hogy az egyes önkormányzat-, illetve településtípusok megfelelő kiadásainak mekkora hányadát teszi ki a normatíva, de ezt a rendelkezésünkre álló adatforrások nem teszik lehetővé (a könyvtáraknál a kiadások jelentős része a kistérségi ellátó rendszerek központjánál, a múzeumoknál pedig a megyei múzeumi szervezeteknél jelenik meg, s nem tudjuk településnagyság szerint különböztetni). E számítások a mérlegbeszámolók intézménysoros elemzését, s az érintett társterületek szoros együttműködését igényelnék. Mindezzel együtt valószínűsíthető, hogy a normatívánál bekövetkezett negatív változások a kisebb településeket érintették nagyobb mértékben, mivel az itt működő intézményeknek, színtereknek kisebb lehetőségük van saját bevétel előteremtésére.

11. sz. grafikon: Helyi önkormányzatok normatív támogatásai – a települési önkormányzatok üzemeltetési, igazgatási, sport- és kulturális feladatai Ft/fő, 2009 és 2010*

Adatforrás: 2008. évi CII. törvény a Magyar köztársaság 2009. évi költségvetéséről, ill. 2009. évi CXXX. törvény a Magyar Köztársaság 2010. évi költségvetéséről

tívnak legalább az adott költségvetési évet megelőző évre előirányzott összegét el kellett érnie. A 2006-os törvénymódosítással a törvényből ez a biztosíték (egy másik, kiszámíthatóságát illetően ugyan problematikus, de mégis a csökkenést gátló számítási módszerrel²⁴ együtt) kikerült.

A 2010-es évre a korábban önálló közművelődési és közgyűteményi normatíva beolvadt az önkormányzatok üzemeltetési, igazgatási, sport- és kulturális feladatainak ellátásához hozzájáruló normatív támogatásba. Összehasonlítva a 2010-es összevont normatíva értékét a korábbi külön normatívák összegével, azt kell megállapítanunk, hogy az összevonás igen nagy-

mértékű csökkenést jelentett: a törvényben meghatározott feladatok megvalósításához a központi költségvetés a korábbi támogatás alig több mint a felével (pontosan 59%-ával) járul hozzá a módon²⁵ (11. sz. grafikon).

Bár a pályázatok igen nagy lehetőséget jelentenek a terület számára, nem szabad azonban elfeledkezni arról, hogy a támogatási forma természetéből adódóan nem juthatnak mindenkinek. Emellett az egyenlőtlenségek elmélyítését, újratermelését hordozzák magukban (a hátrányosabb helyzetű településeken kevésbé valószínű, hogy sikeres pályázatot tudnak írni, illetve rendelkezésre áll az

25 Számításunkba a korábbi közösségi közlekedési normatívát is belevettük, mivel az megszűnt, és ha nem is a normatíva címében, de szövegében feltünteteti a törvényhozó (ld. a tv. 3. sz. mellékletét):

„1. Települési önkormányzatok üzemeltetési, igazgatási, sport- és kulturális feladatai:

A települési önkormányzatot lakosságszám alapján illeti meg a hozzájárulás kötelező alapfeladataihoz, valamint szolgáltatásai megszervezéséhez. Ide tartoznak különösen a település-üzemeltetési, igazgatási és sportfeladatok, a közösségi közlekedés, valamint a kulturális javak védelmét, a muzeális intézményeket és leltárakat, a nyilvános könyvtári ellátást és a közművelődést szolgáló feladatok.”

24 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről, 92. § (2): „A helyi önkormányzatoknak biztosított normatív hozzájárulás országosan összevont összege nem lehet kevesebb, mint az adott költségvetési évet két évvel megelőző esztendőben a helyi önkormányzatok által országosan a fenti tevékenységekre fordított teljes működési kiadások intézményi működési bevételekkel csökkentett összegének 60%-a, és legalább el kell érnie a helyi önkormányzatok közművelődési és közgyűteményi normatívájának az adott költségvetési évet megelőző évre előirányzott összegét.”

őnerő).²⁶ Nagyon változó, adott évben mekkorák a források, milyen célra elérhető, így fennáll a pályázatvezérelt működés, a pályázatvezérelt fejlesztések veszélye. Mivel a pályázatok a szakemberek hosszabb távú foglalkoztatását általában nem támogatják (kivéve az IKSZT-t), emiatt *a normatíva csökkenését nem tudják kompenzálni.*

A tartalmi tevékenység vizsgálata

A tartalmi tevékenység vizsgálatánál komoly gondot jelent, hogy az adatlapot a jelentők jelentős része mindenféle nyilvántartás nélkül, a programok lezajlása után több hónappal, becslésszerűen tölti ki. A nyilvántartás vezetéséhez segítséget nyújthat a Baranyai Megyei Kulturális és Idegenforgalmi Központ által tavaly elkészített excel táblázat, melyet már más megyékben is kipróbáltak.²⁷

Alkotó művelődési közösségek

Az alkotó művelődési közösségek esetén az adatlap kisebb változásai – mint például a különböző művészeti ágak összevonása – ellenére is lehetőség volt az adatok hosszabb távú vizsgálatára. *2001-től 2005-ig a taglétszám kismértékben, de egyenletesen nőtt, százhetvenhatezerről mintegy százkilencvenezer főre (Melléklet 9. sz. tábla). A 2006-os év nagymértékű, de átmenetinek*

26 Az I. Nemzeti Fejlesztési Terv újraelosztási mechanizmusa egy hatásvizsgálat (Az I. Nemzeti Fejlesztési Terv forráselosztási mechanizmusai. Kutatási összefoglaló. Készítette a HBF Hungaricum Kft. a Promei Kht. megbízásából. Forrás: <http://www.fejlesztéspolitika.gov.hu/engine.aspx?page=dokumentumtar,2007>) szerint nem csökkentette a települések, kistérségek között tapasztalható egyenlőtlenségeket, hanem hozzájárult fennmaradásukhoz. E vizsgálatban 14 472, az EMIR adatbázisban szereplő elbírált pályázatot elemezték, melyből 11 087 kapott támogatást. Jellemzően inkább a nagyobb településekről nyújtottak be pályázatot, mint a kisebbekről, s minél nagyobb egy település, annál több támogatást kapott. A 10 ezer lélekszámúnál nagyobb települések között egy sem akad, amely ne részesült volna támogatásban. Az eredmények arra utalnak, hogy a pályázati rendszer, valószínűleg felépítéséből következően nem az elmaradott, hanem a fejlettebb területekre ad forrásokat, így a területi különbségek növekednek. Az egy-egy településnek megítélt összes támogatás nagysága a település fejlettségétől is függött, mégpedig úgy, hogy minél fejlettebb egy település, annál több támogatást tudott a település megszerezni.

27 A 2010-es adatlap-tervezethez készült nyilvántartó file a lap CD-mellékletében található; ezúton is köszönjük a BMKIK és személyesen Váradi Judit munkáját. Az adatlap 2010-es tervezete innen tölthető le: <http://www.nefmi.gov.hu/miniszterium/kulturalis-statisztikak/2010-evi-kulturalis>

bizonyuló kiugrást mutatott, melynek oka a budapesti adatokban rejlik: a BMK elemzése szerint ebben az évben több olyan amatőr művészeti ernyőszervezet, mint például a Magyar Kórusok és Zenekarok Szövetsége, vagy a Népművészeti Egyesületek Szövetsége került be nagy seregszemléinek adataival a rendszerbe, ami a következő években nem ismétlődött meg.²⁸ 2007-ben a tagok száma jóval elmaradt a 2006-os adattól, de magasabb volt, mint 2005-ben. 2007 után enyhe csökkenés következett, de a tagok száma 2009-ben így is majdnem kétszázhuszezer fő volt, negyedével (+24,4%) magasabb, mint 2001-ben. Az egyéb mutatószámok, mint az egy közösségre eső tagok, foglalkozások, bemutatkozások száma, kiegyensúlyozott képet mutat – legalábbis országos szinten.²⁹

A művelődési közösségeken belül az egyes alcsoportok esetében eltérő a változás mértéke és iránya: míg a művészeti csoportoknál 2007-ig egyértelmű növekedés látszik, utána pedig stagnálás, addig a népi előadó-művészeti csoportoknál 2007 után inkább enyhe csökkenés mutatkozik (12. sz. grafikon). Az előbbi alcsoportokkal szemben a népi tárgyalkotó csoportoknál egyértelműen csökkenés látható. Kérdéses, hogy mi lehet a visszaesés oka, amikor az országot járva a népi kirakodóvásárok tömegével találkozhatunk, s a csökkenő taglétszám ellenére egyre növekszik a bemutatkozások száma.

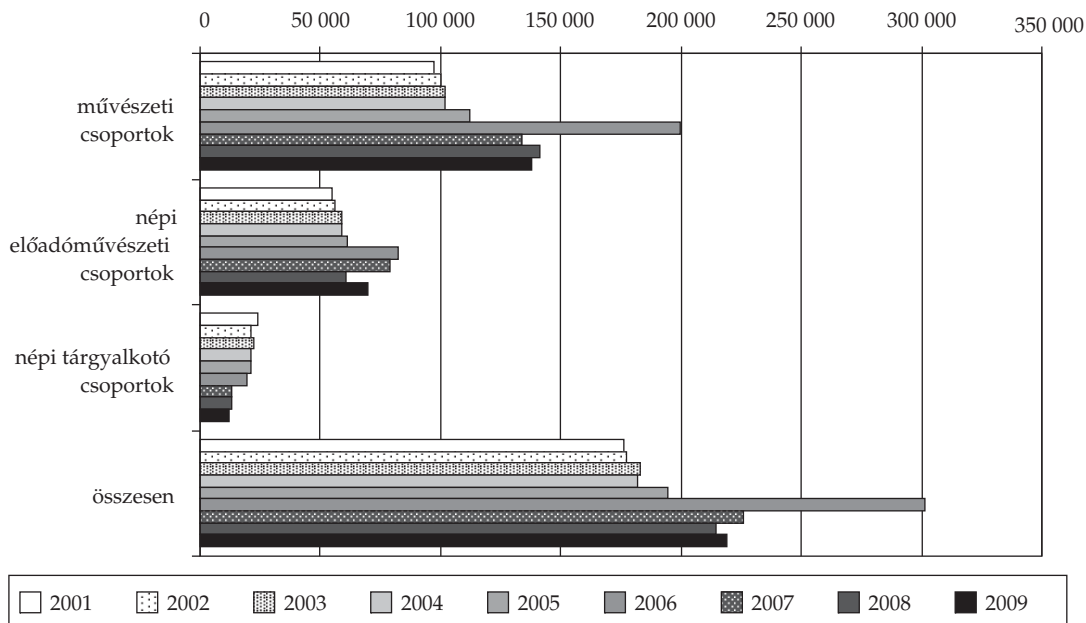
Az adatokat megyei szinten csak az utóbbi négy évről tudtuk megvizsgálni (az adatok ezt hosszabb távra is lehetővé tennék, s szükséges is lenne, de a tanulmány írására rendelkezésre álló időkeretbe nem fért bele). 2006 és 2009 között Zala és BAZ megyében láttunk nagyobb, 10%-ot meghaladó növekedést. Borsod megye esetén a taglétszám-növekedés igen különösnek tűnt annak a fényében, hogy a visszaküldött adatlapok száma alig felére (59%-ára) esett vissza. Az adatokat közelebről megvizsgálva úgy tűnik, hogy a változásért egy intézmény felelős: itt 2006-ban 110 tagot, míg 2009-ben 5.191 főt jelentettek³⁰. Ha ezt a nyilván téves adatot leszámítjuk, akkor megveszintett erős csökkenés látszik. A legnagyobb arányú csökkenés (-55%) Tolna megyében mutatkozott, ahol az adatlapok száma körülbelül a negyedére esett vissza. A budapesti adatok visszaesésének (-51%) a bázisként szolgáló 2006-os év már leírt sajátossága

28 Az egyszeri, s utána elmaradó jelentésnek feltehetően itt is az NKA pályázatokon való indulás volt az oka.

29 Pl. BAZ megyében a tagok számának növekedése mellett a közösségek és a foglalkozások száma csökkent, s általában is jellemző a mutatók kiszámíthatatlan változása.

30 A település lakossága mintegy 12 ezer fő.

12. sz. grafikon: Művészeti közösségek – a tagok számának alakulása, 2001–2009 (fő)

volt az oka. Erős csökkenés volt látható Baranya, Fejér, Somogy, Csongrád, Békés és Nógrád megyében is, itt szintén valószínűleg a jelentések számának visszaesése áll a jelenség mögött. Bár Szolnok megyében az adatlapok száma csak kismértékben csökkent, markáns visszaesés volt tapasztalható: véleményünk szerint itt a 2006-os adatokkal volt probléma (az egyik jelentő több mint négyezer főt jelentett 2006-ban, míg a többi évben bő száz főt).

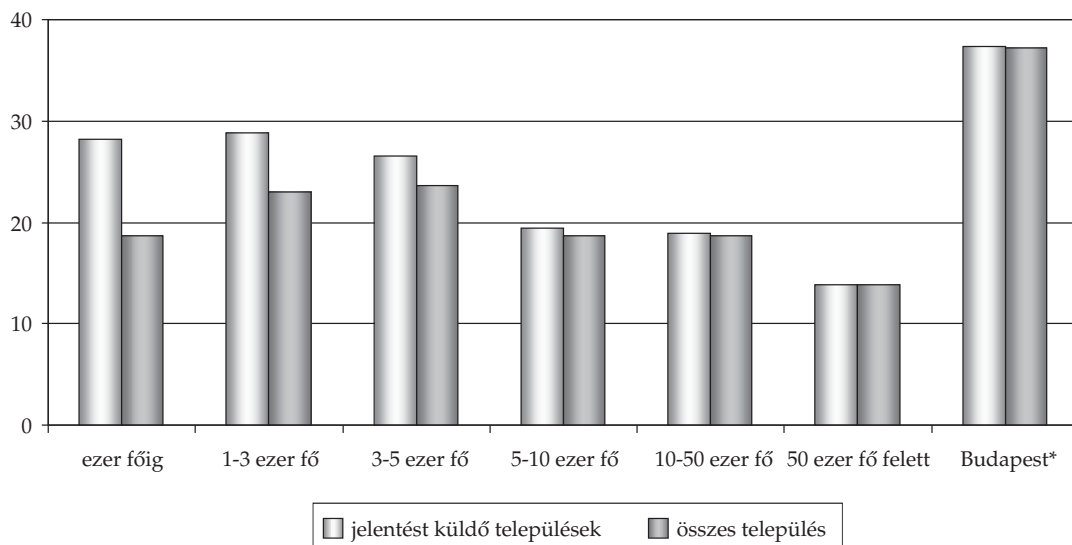
Az adathibákon és a visszaküldött jelentések számának változásain túl, ahol a taglétszámban növekedés mutatkozott, ott ezt a közösségi élet erősödésével, a hagyományok gazdaságával magyarázták, míg a csökkenést leginkább a gazdasági viszonyok romlására, a megélhetési nehézségekre, a globalizáció hatásaként fellépő elszigeteltségre – közömbösségre vezették vissza. Volt, ahol a tagok vagy a közösségek száma csökkent, de a bemutatkozások száma mégis emelkedett – itt a megyei kollegák a bemutatkozások turisztikai vonzerejét (Jász-Nagykun-Szolnok), illetve a kistérségi és egyéb felmenő rendszerű versenyek, falunapok sokasodását emelték ki (Nógrád, Vas). Ahol a több alkotó közösség ellenére kevesebb lett a bemutatkozások száma, ott lehetséges magyarázatként a forráshiány merült fel (Komárom-Esztergom).

A 2006-2009-es időszakban a legalább egy adatlapot visszaküldő települések 56-63%-án volt alkotó művelődési közösség (Melléklet 10. sz. tábla). A településnagyság szerinti eltérések igen markánsak voltak: legalább egy közösség az ezer fő alatti települések 35–39%-án működött, az ezer és három-ezer fő közöttieknél ez az arány már majdnem a duplája (69–75%) volt.

Az ezer lakosra jutó tagok számát tekintve a négy év átlagában Budapest szerepelt a legjobban, még úgy is, ha a kiugró 2006-os évet nem vettük figyelembe. A főváros után elvileg az ötezer fő alatti településeken volt a legmagasabb a tagok aránya a lakossághoz képest – az adatok értékelésénél azonban sohasem felejtjük el, hogy ezek csak a válaszadó településekre vonatkoznak. Kérdéses, hogy mi lehet a helyzet az adatlapot nem beküldő településeknél – ha feltételezzük, hogy ott egyáltalán nem működnek ilyen közösségek, akkor jóval kedvezőtlenebb képet kapunk (12. sz. grafikon).³¹ A helyzet különösen a kisebb települé-

³¹ Természetesen az így számított értékek is csupán feltételezések, hiszen soha nem lehetünk abban biztosak, hogy ahonnan jött adatlap, a település valamennyi megfelelő csoportjának adatait tartalmazzák. Mégis, a valós helyzethez közelebb juthatunk, ha mindkét értéket figyelembe vesszük.

13. sz. grafikon: Alkotó művelődési közösségek – az ezer lakosra jutó tagok száma, 2006–2009 átlag

*Budapestnél az átlagot a kiugró 2006-os év nélkül számítottuk

seken romlik, s ebben az esetben az ezer fő alattiaknál már hasonlóan alacsony számot kapunk, mint az 5–50 ezer főseké. A lakosság arányához viszonyítva a legrosszabbul azonban ebben az esetben is az ötvenezer fő feletti városok szerepeltek.

Klubok, körök, szakkörök

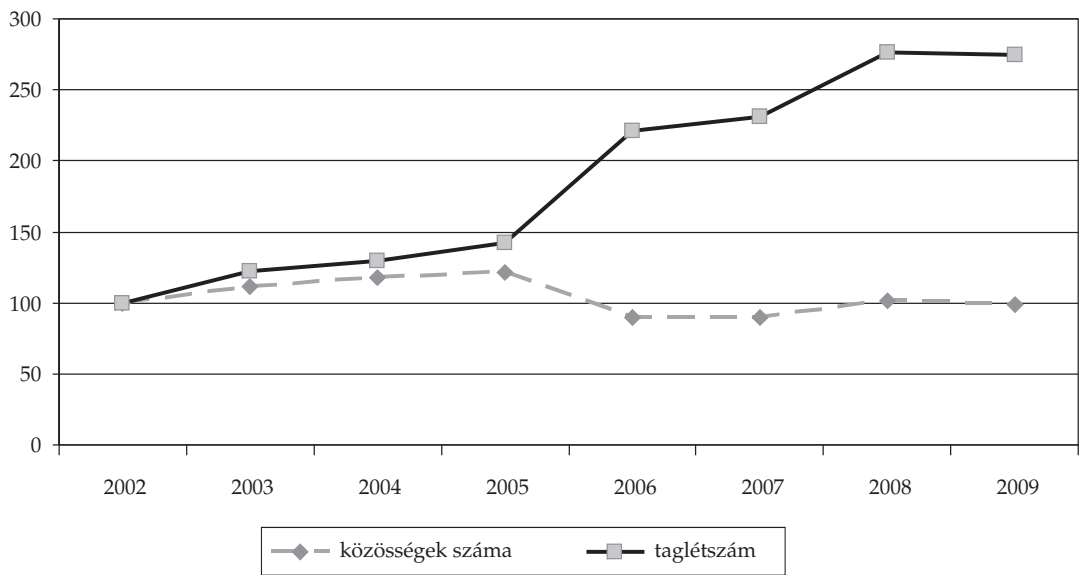
E rendszeres művelődési formánál meglehetősen ellentmondásos kép rajzolódik ki az adatokból: *a taglétszám 2005-ig lassan, de egyenletesen nő, 2006-ban ugrásszerű növekedés következik be, melyet folyamatos, de kisebb mértékű emelkedés követ* (Melléklet 11. sz. tábla). Összességében véve, *2002-höz képest 2009-re a tagok száma majdnem a háromszorosára, kb. hétszázezer főre nőtt. A közösségek száma 2005-ig együtt mozog – emelkedik – a taglétszámmal, utána viszont csökkenést mutat, majd stagnál, így az egy közösségre eső tagok száma 32–38 főről több mint a duplájára, 80–90 főre emelkedik, ami nehezen hihető*³² (14. sz. grafikon).

32 Természetesen ez a folyamat is csak országos átlagban érvényesül, van ahol éppen a csoportok száma növekedett, míg a tagság létszáma jelentősen visszaesett (Nógrád). Más mutatóknál is érdekes kilengéseket lehetett tapasztalni: Zala megyében 2008-ban a termékbemutató kirándulásokat is ideszámították,

A taglétszám növekedésével kapcsolatban két véleményirány jelent meg a megyei elemzésekben. Az egyik valószínűtlen felteveli a klubok népszerűségének növekedését, a közösségi-társadalmi kapcsolatok felértékelődése, illetve a kötetlen formák népszerűbbé válása miatt. Több megyében is felhívták a figyelmet arra, hogy az idős emberek számára különösen fontos ez a forma; sokuk számára ezeken az összejöveteleken való részvétel jelenti a közösséghez tartozást, valamint az egyetlen kapcsolatot a helyi közösséggel és a kortársakkal.

Egy másik, az előzőt nem kizáró hipotézis (Margittai Katalin, BMK) szerint a klubok taglétszámának növekedése összefüggésben lehet a tanfolyamok és képzések számának csökkenésével: *„A felnőttképzési törvény kemény nyilvántartási és adminisztrációs követelményeinek a közművelődési intézmények közül csak kis számban tettek mindez ideig eleget, ezért elképzelhető, hogy a korábbi tanfolyamok egy részét klub formában működtetik és számos képzés és tanfolyam került „kiszervezésre” külső szervek által, terembérleti konstrukcióban történő megvalósításra.”* Fenti hipotézist annyival szeretnénk kiegészíteni, hogy a tanfolyamok, képzések klubba átalakítása ami az egy foglalkozásra jutó órák számának több mint négyszeresére növekedését eredményezte.

14. sz. grafikon: Klubok, körök, szakkörök – a közösségek, illetve a tagok számának változása (% , 2002 = 100%)

nagy valószínűséggel a klubok számának növekedésével jár, tehát a magyarázat a csak növekvő számú klubot felmutató megyékre/szervezetekre lehet érvényes.

Az adatokat megyei szinten vizsgálva 2006-hoz képest Győr-Moson-Sopron, Nógrád, Tolna és Heves megyében mutatkozott nagymértékű csökkenés a tagok számában. Tolna és Győr-Moson-Sopron esetében erre magyarázat lehet a visszaküldött adatlapok számának erős csökkenése, de a többi megyében a jelentők száma kisebb mértékben csökkent, mint a tagoké, tehát a jelenségnek más okai is lehetnek. Bonyolítja a képet, hogy erős növekedés mutatkozik számos olyan megyében, ahol 2006-hoz képest jóval kevesebb jelentés érkezett vissza (pl. Baranya, BAZ, Fejér és Bács-Kiskun), vagy legalábbis szinten maradt (pl. Csongrád). Egyes nagyobb létszámot jelentő szervezetek 2006-os és 2009-es adatait szűrőpróbaszerűen megvizsgálva igen valószínű, hogy számos esetben adathibáról van szó, mert azok nagyságrendbeli eltérést mutattak.

Az összes klubon, szakkörön belül az egyes típusokat csak 2006-tól érdemes összehasonlítani, az adatlap változásai miatt. Az időszak elején a legnagyobb létszámúak az érdeklődési kör szerinti közösségek

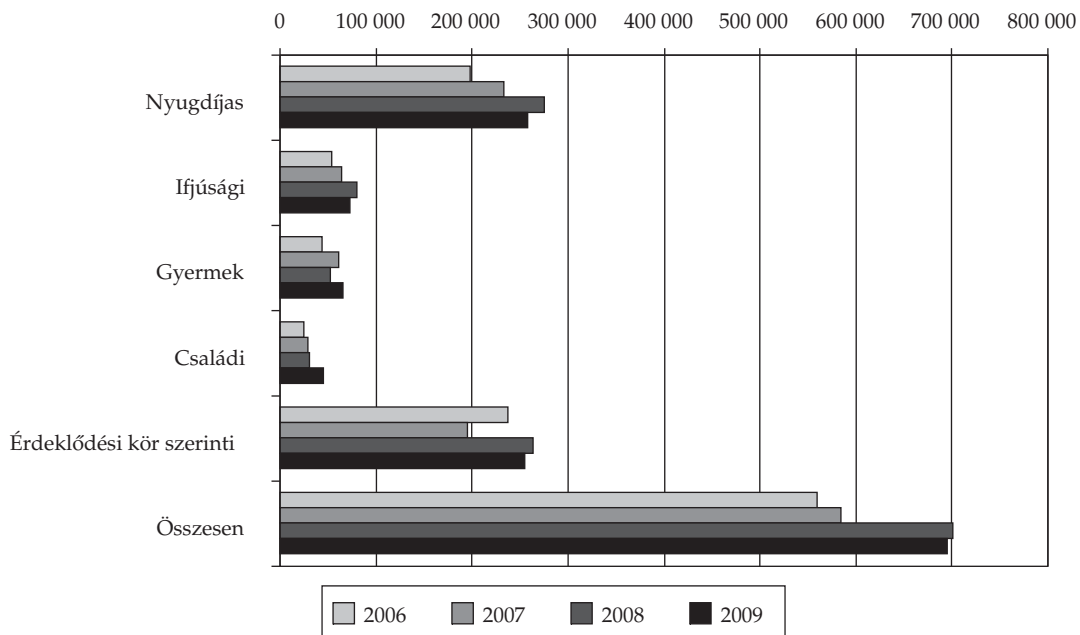
voltak; a végére a nyugdíjasklubok felzárkóztak melléjük. A jóval kisebb létszámú családi- és gyermekkluboknál szintén erőteljes növekedést lehetett látni (15. sz. grafikon).

A 2006-2009-es időszakban az adatlapot visszaküldő települések 62-67%-ában működött legalább egy klub; ezen belül az ezer fő alatti települések 43-46%-ában, az ezer és háromezer fő közöttiek 72-78%-ában volt helyben elérhető (Melléklet 12. sz. tábla).

A négy év alatt erős ingadozások mutatkoztak az ezer főre jutó taglétszámot tekintve a különböző nagyságú településeken (16. sz. grafikon). Összességében a főváros szerepelt a legjobban, utána a háromezer fő alatti és az ötvenezer fő feletti települések, a legrosszabbul pedig a három- és tízezer fő közöttiek.³³

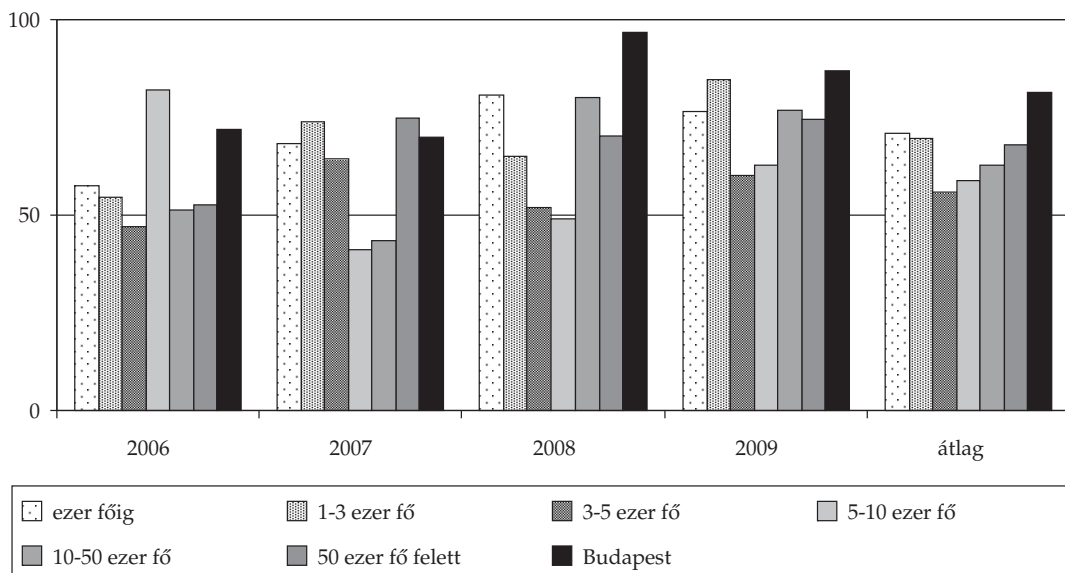
33 Az összes településre vetítve az adatokat viszont a lakosság-arányos részvétel a kisebb, ötezer fő alatti településeken volt a legalacsonyabb. Ezt a számítást nem fogjuk minden egyes formánál bemutatni, csak mindig figyelembe kell venni, hogy a közölt adatok kizárólag az adatlapot visszaküldő településekre/szervezetekre vonatkoznak.

15. sz. grafikon: Klubok, körök, szakkörök – a tagok számának alakulása, 2006–2009 (fő)

16. sz. grafikon: Klubok, körök, szakkörök – az ezer lakosra jutó tagok száma, 2006–2009 átlag

Bázis: azok a települések, ahonnan legalább egy adatlapot küldtek

Tanfolyamok

A tanfolyamokon résztvevők száma 2005-ig évről-évre emelkedett (a maximum mintegy kétszáznegyven-ezer fő volt), majd nagy ingadozások után a 2003-as szintre, százötvenezer fő körülire esett vissza (16. sz. grafikon). A csökkenés okát a megyei elemzések egyértelműen annak tudják be, hogy a közművelődési intézmények jelentős része nem tudott élni a felnőttképzésben nyíló lehetőségekkel, illetve versenyre kelni a konkurenciával (oktatási cégek/intézmények, munkaügyi központok, TISZK-ek). A tanfolyamok egy része mint külső szervezésű rendezvény továbbra is a művelődési házakban zajlik (ekkor legalább bérleti díj származik belőle), azonban a külsős szervezetek, ha lehet, egyre inkább a saját infrastruktúrájukat használják. Más vélemények a keresleti oldal szűkülésével magyarázzák a változásokat: csökken a vásárlóerő, illetve sokan nem tartják érdemesnek tanulni, mert úgy érzik, nem segíti őket az álláskeresésben.

Az egy csoportra jutó résztvevők száma a 2002-es 20,9 főről majdnem a duplájára, 40,5 főre nőtt, ami – ahogy korábbi elemzésünkben írtuk, magyarázható lehet gazdaságossági szempontokkal, viszont nagy valószínűséggel negatívan hat a színvonalra (Melléklet 13. sz. tábla).

Magyei szinten 2009-ben Budapest és Tolna kivételével mindenhol csökkent 2006-hoz képest a

résztvevők száma. Budapesten a növekedést a jelentők számának gyarapodása okozhatta, míg Tolna megye esetében inkább adathibáról lehet szó (a Paksi Közművelődési Nonprofit Kht 22 tanfolyamot jelentett összesen 13 ezer fő résztvevővel, ami átlagosan majd' hatszáz fős csoportokat jelentene).

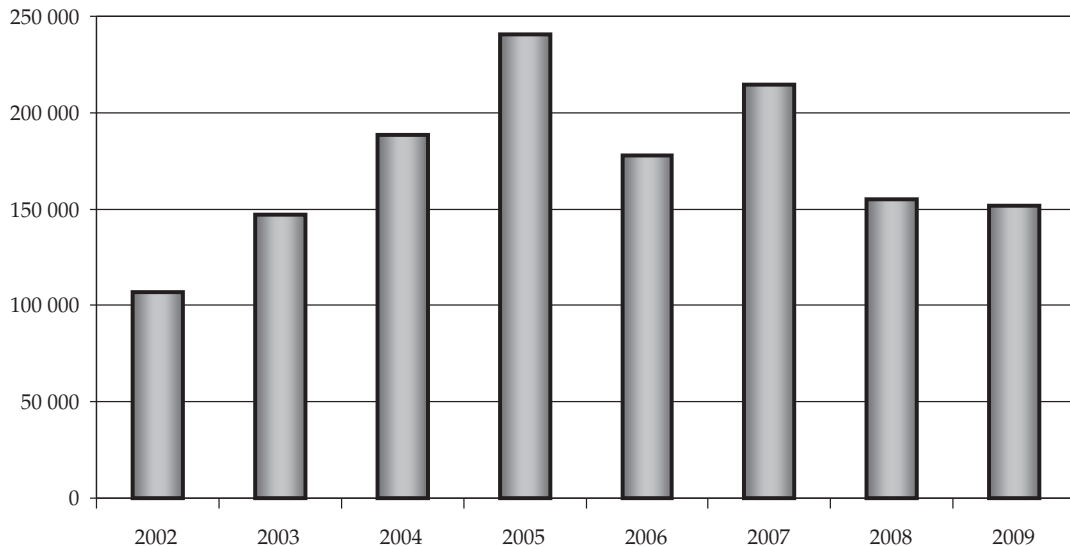
A 2006–2009-es időszakban a – legalább egy adatlapot beküldő – települések 62–67%-án indult valamilyen tanfolyam közművelődési szervezet szervezésében. Az ezer fő alatti településeknél 43–46%, az ezer-háromezer főseknél 72–78% volt ez az arány (Melléklet 14. sz. tábla).

Az ezer lakosra jutó résztvevők száma Budapestet és a 10–50 ezer fős településeket kivéve minden település-nagyságot tekintve egyértelműen csökkent (18. sz. grafikon).

Képzések

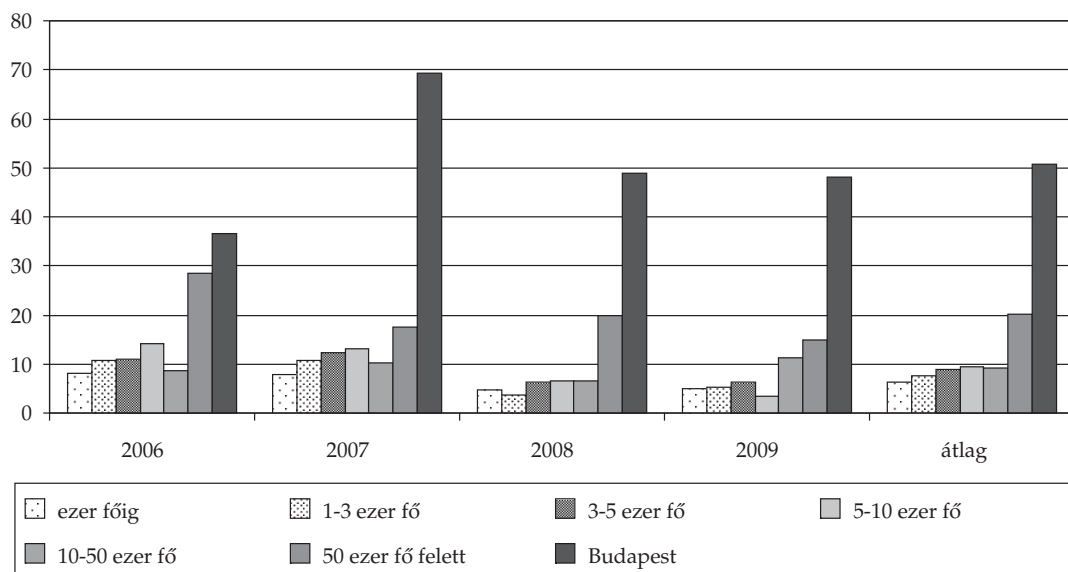
Az intézmények „saját jogon” szervezett képzésein (a továbbiakban: saját képzés) résztvevők száma átmeneti csökkenés után 2009-ben tízezer főre emelkedett, 9,3%-kal haladva meg a 2006-os szintet. Az együttműködő partnerrel szervezett képzéseknél a kiugró 2006-os évet (ekkor az iskolarendszeren kívüli alapfokú képzésekben résztvevők száma volt igen magas) követően alacsonyabb szinten (tizennyolcezer fő) ugyan, de stabilizálódni látszik a helyzet (18. sz. grafikon). A saját és az együttműködő partnerrel szervezett kép-

17. sz. grafikon: Tanfolyamok – a résztvevők számának alakulása (fő), 2002–2009

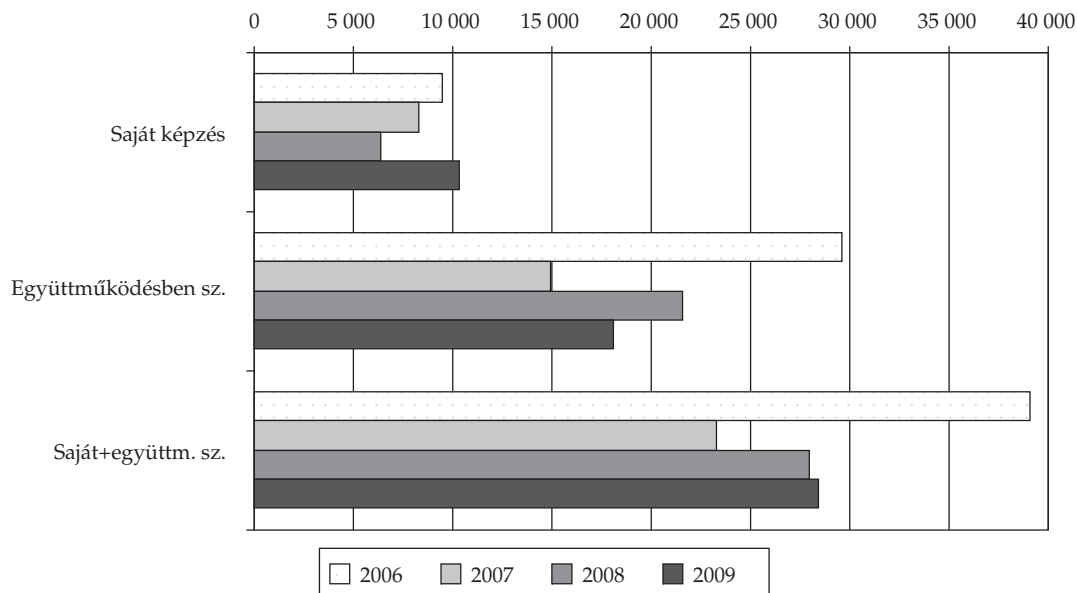

18. sz. grafikon: Tanfolyamok – az ezer lakosra jutó résztvevők száma, 2006–2009

Bázis: azok a települések, ahonnan legalább egy adatlapot küldtek

19. sz. grafikon: Saját és együttműködő partnerrel szervezett képzések – a résztvevők számának alakulása, 2006–2009 (fő)

zéseket együtt nézve 2009-ben a résztvevők száma (huzsonnyolcezer fő) a 2006-os érték 72,7%-át tette ki (Melléklet 15. sz. tábla).

Az országos tendenciák mögött az egyes megyéket tekintve igen eltérő a kép, már csak az alacsony számok miatt is – egy-egy képzés beindulása/elmaradása jelentős ingadozásokat képes előidézni. A saját képzések száma jelentősen csökkent Baranya, Békés, BAZ, Csongrád, Nógrád, Somogy, Szabolcs és Veszprém megyében, sőt van, ahol meg is szűnt.

A csökkenés vagy megszűnés vélelmezett okait három nagyobb csoportba lehet sorolni. Az első a kínálatra vonatkozik: hiányoznak az akkreditált képző intézmények;³⁴ számos helyen megszűntek vagy átalakultak a megyében akkreditációval egyedül rendelkező megyei közművelődési intézmények. Kevés szervezet volt képes olyan képzéseket szervezni, amelyek felkeltették volna az érdeklődést a használók körében. Ide sorolnánk a partnerek hiányát is: van, ahol a munkanélküliek képzését szervező munkaügyi központokkal – a korábbi évektől eltérően – nem sikerült együttműködési szerződést

34 Ezen részben segíthet, hogy a TÁMOP 3.2.3 1-es komponense lehetőséget ad az intézményi akkreditáció lefolytatására és azt finanszírozza is.

kötni. A tanfolyamokhoz hasonlóan az erős konkurencia mellett itt is felmerültek okként a közművelődési intézmények infrastrukturális hiányosságai.

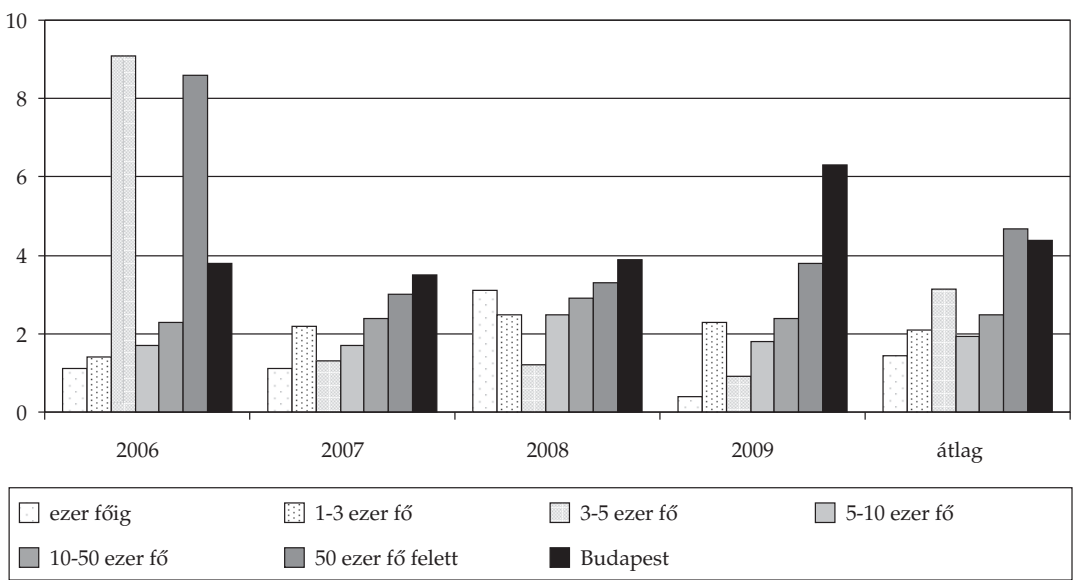
A másik véleménycsoport a kereslet hiányát hangsúlyozza: kicsi a vásárlóerő, s sokan úgy gondolják, hiába végeznének el egy tanfolyamot, akkor sem kapnának munkát.

A harmadik véleményirány szerint a képzések más formában jelennek meg a statisztikában. Korábban már írtunk arról a nézetről, hogy a közművelődési szervezetek – mivel nem tudják teljesíteni a felnőttképzési törvény előírásait, inkább klub- (vagy egyéb kötetlenebb) formában működtetik korábbi képzéseiket. Veszprém megyében a csökkenést részben azzal magyarázták, hogy a továbbképzések zöme már tábori, szaktábori keretek közt zajlik. Van, ahol a megyei intézmény átalakulásával magyarázták a jelenséget: a korábban végzett jelentős felnőttképzési tevékenység más tagintézményhez került, s így más ágazati statisztikában szerepelnek az adatok.³⁵

35 Olyan vélemény is felmerült, hogy mivel a szakképesítést nyújtó tevékenység a felnőttképzési törvény hatálya alá tartozik, nem minősül közművelődési tevékenységnek, tehát jelenteni sem kellene róla (Békés).

20. sz. grafikon: Saját és együttműködő partnerrel szervezett képzések – az ezer lakosra jutó résztvevők száma, 2006–2009 (fő)

Bázis: azok a települések, ahonnan legalább egy adatlapot küldtek

A növekedést jelző megyéknél (Győr-Moson-Sopron, Heves, Jász-Nagykun-Szolnok, Vas, Budapest) indokként a munkanélküliség növekedésével a tanulás/átképzés fontosságának felismerését, a más szervezetekkel való jó együttműködést, illetve a TÁMOP projektekbe való bekapcsolódást említették. A növekedés helyenként nem is annyira a résztvevők, hanem a csoportok számának emelkedésében nyilvánult meg inkább, mivel egyes pályázatok – így a TÁMOP is – a kiscsoportos képzést preferálják.

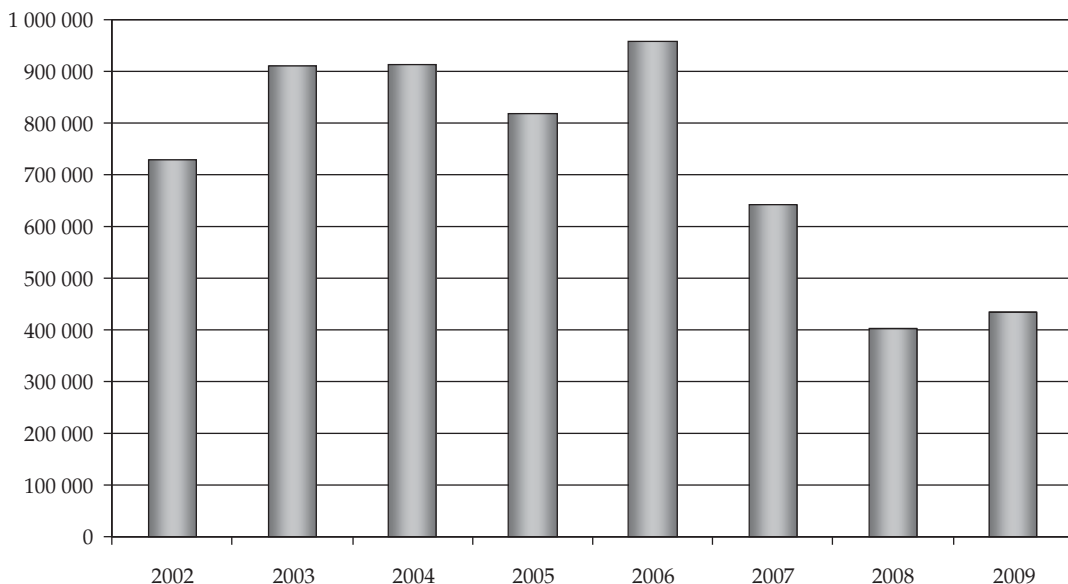
2006 és 2009 között a legalább egy adatlapot beküldő települések kb. 2%-án volt saját, 6–7%-án pedig saját és együttműködő partnerrel szervezett képzés. Az egyes településnagyság-kategóriák közötti különbségek igen jelentősek (az ezer fő alatti települések 0,6–1,9%-án, míg az 50 ezer fő feletti 80–85%-án volt saját vagy együttműködésben szervezett képzés), ráadásul úgy tűnik, hogy a képzések egyre kevesebb helyen, s egyre inkább a nagyobb településeken koncentrálódnak (Melléklet 16. sz. tábla).

Az ezer lakosra jutó résztvevők számát tekintve relatíve kisebbek a településkategóriák közti különbségek, de nem szabad elfelednünk, hogy nagyon kevés kistelepülésen volt képzés (20. sz. grafikon).

A külső szervezet által szervezett képzéseknél (a továbbiakban: külső képzés) az adatlap változásai ellenére lehetőségünk volt hosszabb idősort is elemezni (Melléklet 17. sz. tábla). A legtöbb résztvevő 2003 és 2006 között mutatkozott, a maximális érték majdnem egymillió fő volt, utána számuk erősen megfogyatkozott (21. sz. grafikon); 2009-ben már csupán mintegy négyszázezer fő volt. Ahol az adatokban mutatózó csökkenést reálisnak fogadták el, ott ezt érdektelenséggel, a fizetőképes kereslet hiányával (Jász-Nagykun-Szolnok, Budapest), a konkurencia megerősödésével (Somogy, Békés), illetve a közművelődési szervezetek infrastruktúrájának/felszereltségének a piaci igényektől való egyre nagyobb lemaradásával magyarázták (Pest). Egyes vélemények szerint a felnőttképzési pályázatok hiánya, illetve a kiscsoportos képzésre való áttérés hatása itt is érezhető, nemcsak a saját és együttműködésben szervezett képzéseknél. Volt, ahol a nagymértékű csökkenés, de még inkább a megyei szinten jelentkező hektikus ingadozások okát adathibában (Zala) vagy intézményi átszervezésben látták.

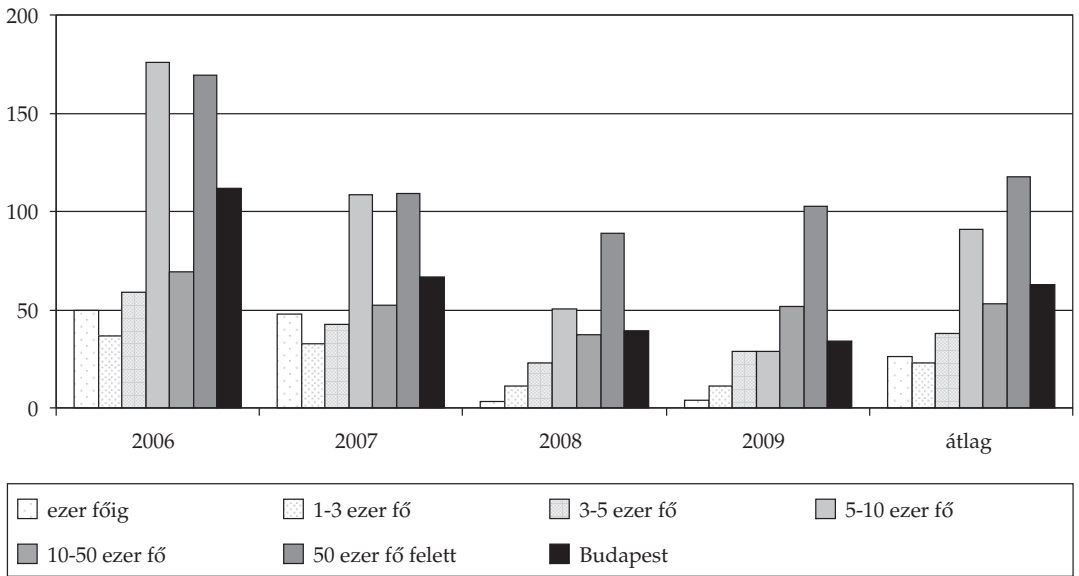
Kevés kivétellel (Baranya, Nógrád, Tolna) a külső képzésben résztvevők száma mindenhol csökkent. Nógrádban a nagymértékű növekedés

21. sz. grafikon: Külső szervezet által szervezett képzésben résztvevők száma (fő), 2002–2009

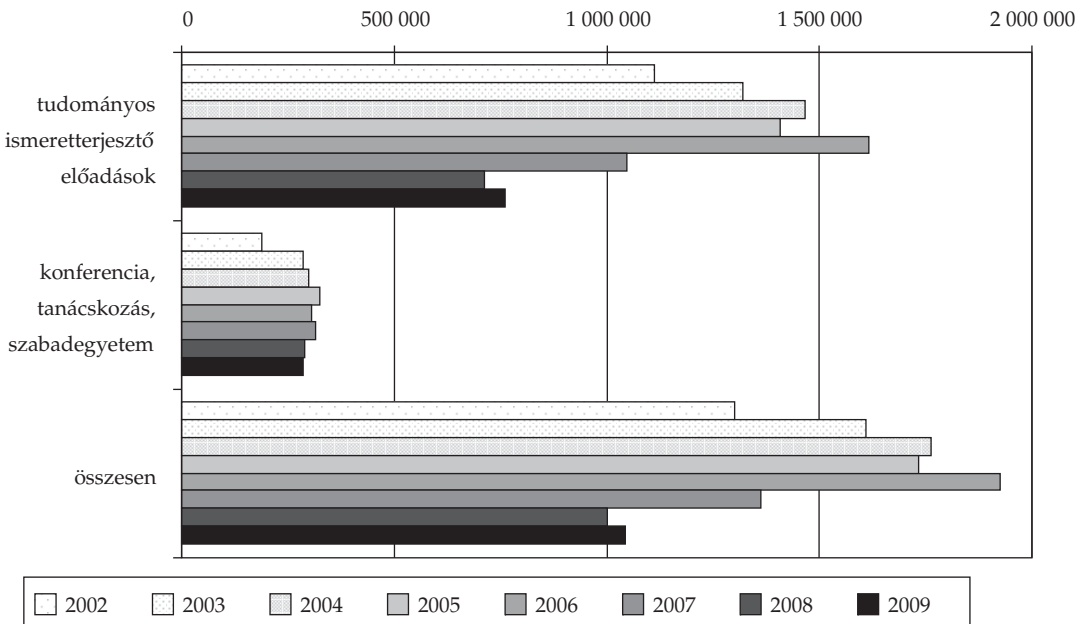

22. sz. grafikon: Külső képzések – az ezer lakosra jutó résztvevők száma, 2006–2009

Bázis: azok a települések, ahonnan legalább egy adatlapot küldtek

23. sz. grafikon: Ismeretterjesztés, konferencia, tanácskozás – a résztvevők számának alakulása, 2002–2009 (fő)

adathiba eredménye lehet (a 2850 lakosú Karancslapujtó művelődési háza ezer főt jelentett), míg Baranyában és Tolnában néhány nagy, erős intézménynek volt köszönhető.

2006 és 2009 között a legalább egy adatlapot visszaküldő települések 15–17%-án volt külső képzés, ezen belül az ezer fő alatti települések csupán 2–3%-ánál (Melléklet 18. sz. tábla).

Az ezer lakosra jutó résztvevők száma minden településkategóriában erősen csökkent. Összességében véve a kisebb települések erős lemaradásban vannak a nagyobbakkal szemben, de a legmagasabb értéket nem Budapest, hanem a nagyvárosok és megyeszékhelyek érték el (22. sz. grafikon). Itt valószínűleg még megfelelő infrastruktúrát tudnak kínálni a közművelődési szervezetek, és a konkurencia is relatíve kisebb a fővároshoz képest.

Ismeretterjesztés

A tudományos ismeretterjesztő előadások esetén hasonló tendenciát tapasztalhatunk, mint a többi, formális ismeretanyag átadását szolgáló művelődési formánál: 2006-ig a résztvevők száma nőtt (a legnagyobb érték egymillió-hatszázezer fő volt), utána erősen visszaesett, majd az utolsó két évben a helyzet egy alacsonyabb szinten stabilizálódott. A résztvevők száma 2009-ben hét-nyolcszázezer fő közötti volt, ami a 2002-es értéknek csupán kétharmadát tette ki (23. sz. grafikon). A 2006-os kiugrás elsősorban Budapestnek volt köszönhető, ezen belül is jórészt egy adatszolgáltatónak, mely ekkor látogatói csúcsot, több mint félmillió látogatót jelentett, míg a következő években jóval kevesebbet (2007-ben ez a szám százezer, míg 2009-ben mindössze ezer fő körüli volt³⁶).

A konferenciáknál, tanácskozásoknál³⁷ eltérő dinamikát láthatunk: a növekedés és főleg a csökkenés jóval kisebb mértékű volt.

Az ismeretterjesztő előadások és a konferenciák, tanácskozások résztvevőinek együttes száma 2009-ben egymillió fő volt, ami a 2002-es érték 80%-át tette ki (Melléklet 19. sz. tábla).

A megyei adatokat vizsgálva, 2006-hoz képest egyedül Vas megye tudott jelentős növekedést mutatni, ahol ezt az előadások rangosságának, valódi és tartalmas ismereteket átadó voltának tulajdonították. A legnagyobb csökkenést Budapest és Jász-Nagykun-Szolnok esetében lehetett látni.

36 Mivel az intézmény honlapja százyolcvanezres éves látogatószámot közöl, a csökkenés inkább a jelentősi gyakorlat változásának, semmint a látogatók elmaradásának a következménye lehet.

37 Az adatlap változásai miatt ideszámoltuk a nyári- és szabadegyetemeket is.

A nagyarányú csökkenést utóbbi megyében a haszonelvű gondolkodás előterbe kerülésével magyarázták: az emberek olyan alkalmakon vesznek részt szívesen, amiktől valamilyen közvetlen hasznot remélhetnek. További indokként még az internet térhódítása, az általa könnyen elérhetővé vált információtömeg, valamint a pályázati források hiánya merült fel.

Az adatlapot visszaküldő települések 32–40%-án volt valamilyen ismeretterjesztő előadás, nyári- vagy szabadegyetem, konferencia; ezen belül az ezer fő alatti települések 14–16%-ánál (Melléklet 20. sz. tábla).

Az ezer lakosra jutó adatokat nézve az látszik, hogy – a 2006-os kiugró budapesti értéktől eltekintve is – a nagyobb települések helyzete romlott, de a kisebb településekhez viszonyított előnyük így is vitathatatlan (24. sz. grafikon).

Kiállítások, műsorok, rendezvények

A kiállítások és rendezvények adatait csak az utóbbi négy évre visszamenőleg tudtuk elemezni, az adatlap változásai miatt.³⁸ Az éves ingadozások országos szinten viszonylag csekélyek, 2006-hoz képest mintegy 5%-os növekedés látszik a látogatók számában, az adatszolgáltatók számának csökkenése ellenére (Melléklet 21. sz. tábla). Az egy alkalomra jutó résztvevők száma viszont csökkent, 222 főről 202 főre.³⁹

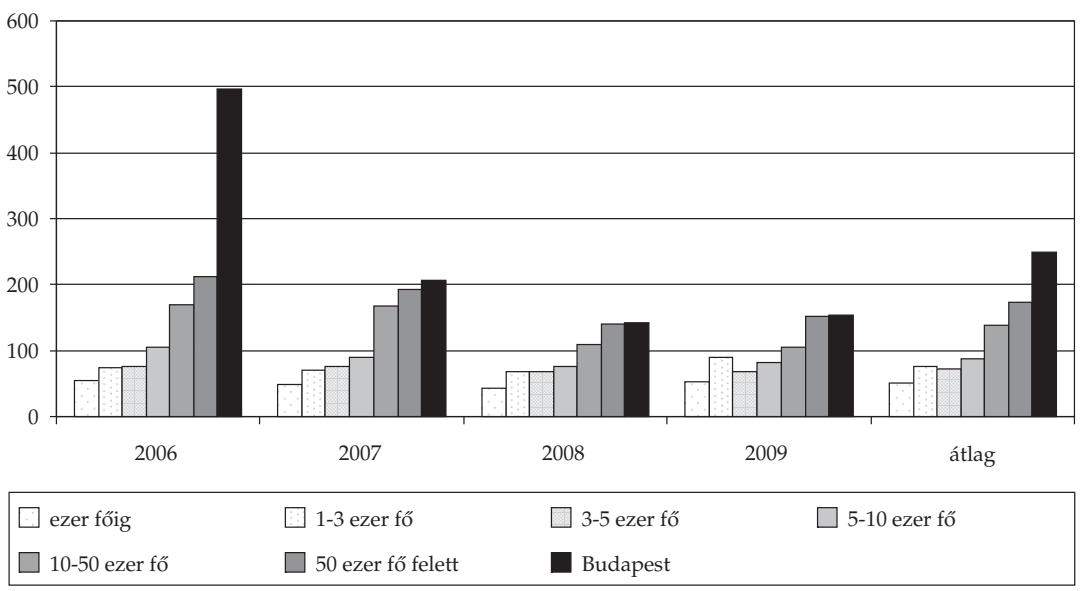
Az adatok elemzésénél fel kell hívunk a figyelmet egy, az adatgyűjtés sajátosságaiból adódó problémára, ami megnehezíti a kapott eredmények értelmezését: *az olyan összetett, többféle prog-*

38 A népművészeti rendezvények önálló kategória helyett a művészeti rendezvények között szerepelnek, a közösségi rendezvények közül kikerültek a falunapok (rendezvény-fajtánként kell kimutatni), a vetélkedőket/versenyeket nem kell feltüntetni – a rendezvények látogatószáma valószínűleg ezért csökkent a 2002–2005-ös 30–33 millió fős értékről 22–25 millióra.

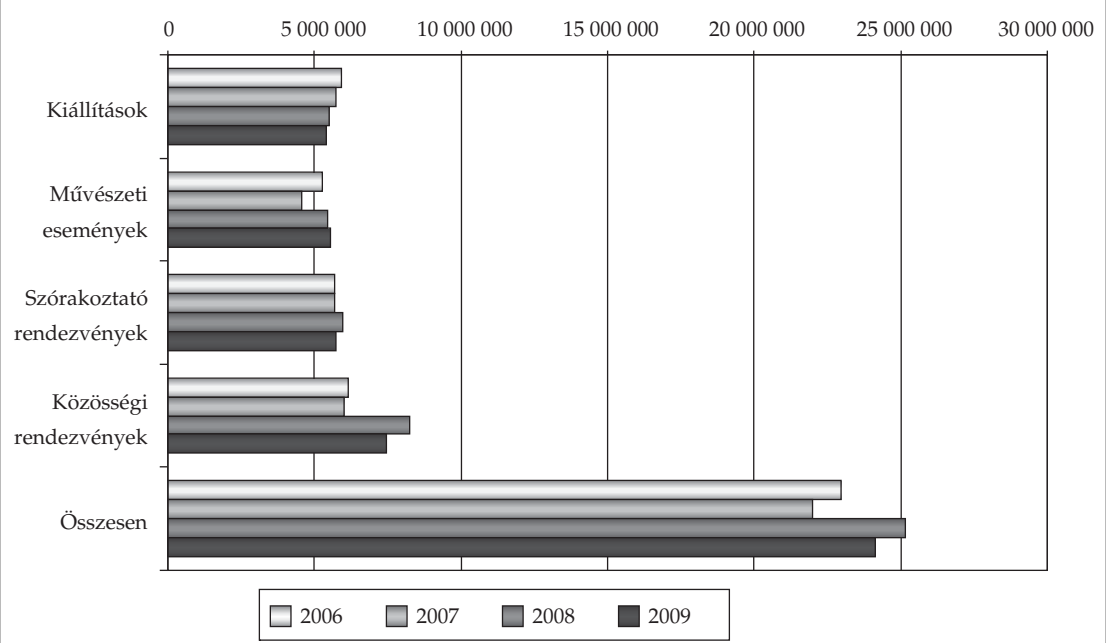
39 A Somogy megyei elemzés felhívja a figyelmet arra, hogy egyes térségekben turisztikai desztinációs menedzsment szervezetek (TDM-ek) jöttek létre. Ezek lényege az, hogy az adott területen a turisztikai szereplőket összekapcsoló hálózat alakul, amely egységként működik, a marketingen és az információ-szolgáltatáson túl a kommunikáció, pozícionálás, közösségi célú marketing, rendezvényszervezés, termékefejlesztés és az adott térség összes turizmussal kapcsolatos szakmai feladatait, attrakció és látogatómenedzsmentet és a monitoringot ellátja. A közművelődési statisztikát mindez annyiban érinti, hogy a nagyrendezvények a művelődési házaktól helyenként ezekhez a szervezetekhez kerültek át, s emiatt már nem jelennek meg a statisztikában.

24. sz. grafikon: Ismeretterjesztés – az ezer lakosra jutó résztvevők száma, 2006–2009

Bázis: azok a települések, ahonnan legalább egy adatlapot küldtek

25. sz. grafikon: Kiállítások, műsorok, rendezvények – a látogatók számának alakulása, 2006–2009 (fő)

ramtípust is magukba foglaló események esetében, mint a falunapok és a fesztiválok, az egyes programtípusokat, és azokon belül az egyes altípusokat külön kell kimutatni. Így ha a falunapon volt kiállítás, táncos rendezvény, kézműves vásár és foglalkozás stb., akkor az ezeken résztvevő, nagyrészt átfedésben lévő személyek számát összeadva a reálisanál nagyobb számot kapunk, s az eltérés annál nagyobb lesz, minél részletesebben tölti ki az adatszolgáltató az adatlapot. Kérdés, hogy e tekintetben hogyan lehetne a realitáshoz közelíteni az adatlapot, illetve annak kitöltését.

Az adatokat megyei szinten nézve, összességében érvényesül ugyan az a tendencia, hogy a több adatlapot visszaküldő megyék esetén inkább nőtt a rendezvényeken résztvevők száma, de ettől számos esetben nagy eltérések mutatkoznak: Csongrád, Nógrád, Fejér, BAZ stb. megyékben az adatlapok számának csökkenése ellenére emelkedés mutatkozott, míg Zala megyében éppen ellenkezőleg: a több adatlap ellenére csökkenés. Az előbbi jelenség valószínűleg azzal magyarázható, hogy a mintából inkább a kevésbé aktív adatszolgáltatók estek ki, utóbbi pedig azzal, hogy az adatszolgáltatók a megyei művelődési központ útmutatása szerint a többféle programtípusból álló rendezvényeket (ld. falunapokat) csak egy rovatban jelentették le az adatlapon.

Az egyes rendezvénytípusok közül (25. sz. grafikon) a kiállításoknál enyhe csökkenés mutatkozik a látogatószámában – azonban tisztában vagyunk azzal, hogy e műfajnál a számokat kellő kritikával kell szemlélni. A résztvevőszám itt szinte mindig becslésen alapul, hiszen külön emberre lenne szükség a résztvevők számbavételéhez. Emellett vannak olyan szervezetek, ahol az épületbe belépő összes látogatót kiállítás-látogatónak fogják fel, mint-hogy elsétáltak az előtérbe kihelyezett képek/tárgyak előtt.

A művészeti eseményeknél a 2007-es évtől eltekintve igen enyhe növekedés látszik; 2007-ben a budapesti adatok visszaesése húzta lefelé az országos eredményeket, a szórakoztató rendezvényekre pedig a szinten maradás jellemző.

Egyedül a közösségi rendezvényeknél volt látható nagyobb változás: a társadalmi rendezvények egyre nagyobb látogatottságnak örvendenek, főleg a kisebb településeken. Az adatok mögé nézve ez valószínűleg azzal függ össze, hogy itt jelennek meg egyes nagy turisztikai vonzerővel rendelkező komplex rendezvények, fesztiválok (ld. Hortobágy, Hollókő, Velem, Villány stb.).

Az egyes műfajok népszerűsége nagyban függ a látogatók anyagi helyzetétől és a fenntartó anyagi

támogatásától: csökkenő vásárlóerő, ill. magasabb jegyárak esetén inkább az alacsonyabb áron elérhető műfajokat preferálják a látogatók (BMK).

Valamilyen rendezvényt, programot az adatlapot visszaküldő települések 87–94%-án rendeztek 2006 és 2009 között, az adatközlési gyakorlatot ismerve (szünetelés jelentése évi néhány rendezvény esetén is) a tényleges arány ennél magasabb, majdnem 100%-os lehet. Ez az a programtípus, amely a kisebb településeken is szinte mindenhol előfordul; az ezer fő alatti települések 82–91%-áról jelentették (Melléklet 22. sz. tábla).

Az ezer lakosra jutó résztvevőszámot illetően azt tapasztaljuk, hogy a négy év átlagát tekintve a kisebb települések viszonylag kevésbé maradtak el a nagyobbaktól. A legrosszabbul a főváros szerepelt, ahol a közművelődési szervezetek a teljes választéknak csak egy kisebb részét jelentik. A kisebb települések, ezen belül is a háromezer fő alattiak lemaradása a négy év alatt látványosan csökkent, amiben jelentős szerepe lehet a nagy tömeget vonzó, turisztikai attrakciót jelentő fesztiváloknak, napoknak (26. sz. grafikon).

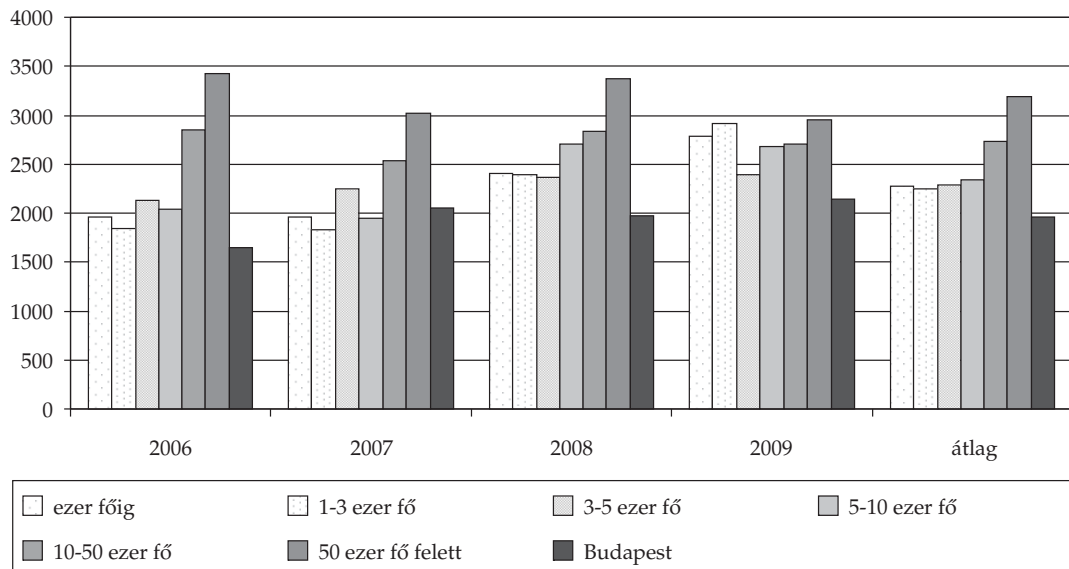
A külső szervezetek által szervezett rendezvények, illetve az azokon résztvevők száma 2004 óta visszaesést mutat, s a csökkenés különösen nagy volt 2007 és 2008 között (27. sz. grafikon). Bár általában a csökkenés tényét a megyei kollegák véleménye alapján elfogadjuk (a bérbevevő szervezetek helyzetének romlása, a közművelődési infrastruktúrájának leépülése miatt), véleményünk szerint a 2007 és 2008 közötti zuhanásban az adatlap változása is közrejátszott: a korábbi részletes, nyolc pontból álló lista helyett csak egy összesítő soron kérdeztek rá erre a tevékenységre. Itt is problémát jelent a nyilvántartások hiánya.

Szolgáltatások

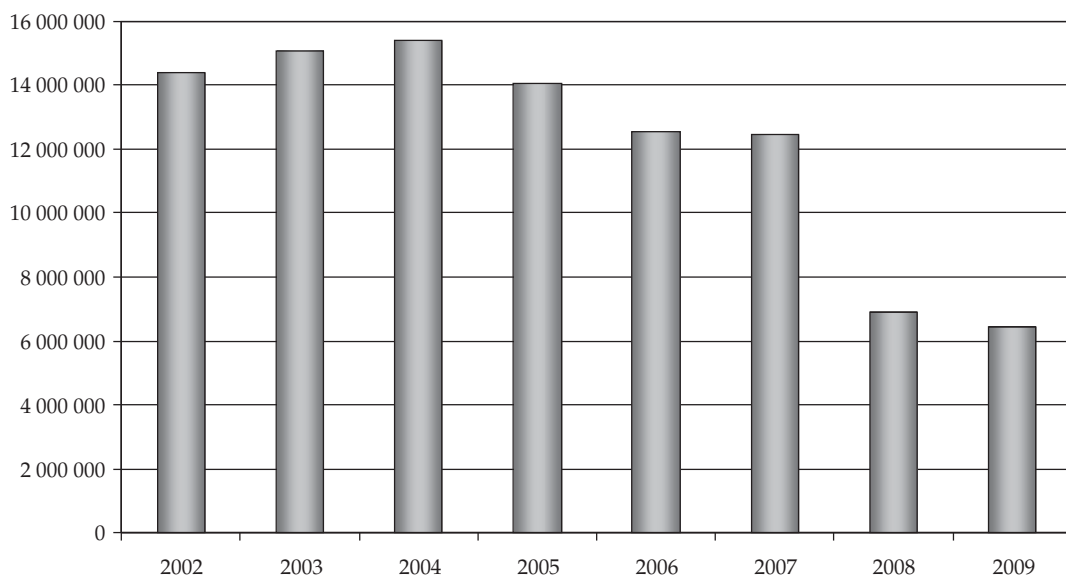
A szolgáltatások az alkalmak számát nézve igen fontos és növekvő részét (évi 0,7–1,1 millió alkalom) képezik a közművelődési szervezetek kínálatának (Melléklet 23. sz. tábla). A legtöbb elemző véleménye azonban megjegyzi abban, hogy a szolgáltatásokra vonatkozó adatok közel sem felelnek meg a valós képnek, csak abban térnek el egymástól, hogy annál kedvezőbb vagy rosszabb képet festenek. Egyes megyei intézetek/intézmények szerint a szolgáltatások száma a valóságban még magasabb lehet, mivel az adatszolgáltatók sok esetben hiányosan töltik ki ezt a táblát. Mások viszont úgy látják, számos adatszolgáltató teljesen félreértelmezi a táblát és a saját rendes (tehát nem külső fél részére szervezett) programjait is itt tünteti fel. Jellemző a zűrzavarra, hogy az sem egyértelmű, hogy az önkormányzatot e szempont-

26. sz. grafikon: Kiállítások, műsorok, rendezvények
– az ezer lakosra jutó résztvevők száma, 2006–2009

Bázis: azok a települések, ahomon legalább egy adatlapot küldtek

27. sz. grafikon: Külső szervezetek által szervezett
rendezvényeken résztvevők száma (fő), 2002–2009

ből külső (tehát szolgáltatást igénybe vevő) szervezetnek kell-e tekinteni. Éppen ezért fontos lenne tudnunk, pontosan mit fednek az egyes kategóriák, különösen a nagy súlyú információszolgáltatás/tanácsadás és az egyéb szolgáltatások esetében.

Az utóbbi négy évben az igénybevevők száma nagyjából változatlan – négy és félmillió fő körüli – maradt; ezen belül a tanácsadásnál és az információs szolgáltatásnál nem változott, a rendezvény-szervezésnél csökkent, az egyéb szolgáltatásoknál pedig nőtt (28. sz. grafikon).

Az adatok szerint *szolgáltatásokat inkább a nagyobb településeken működő közművelődési szervezetek nyújtanak* (országos átlag 30–37%), az ezer fő alatti településeken csupán 16–18% körüli volt ez az érték (melléklet 24. sz. tábla).

Az ezer lakosra számított adatok szintén a kisebb települések lemaradását, az ötvenezer fő feletiek előnyét mutatják (29. sz. grafikon).

Összes látogatás száma

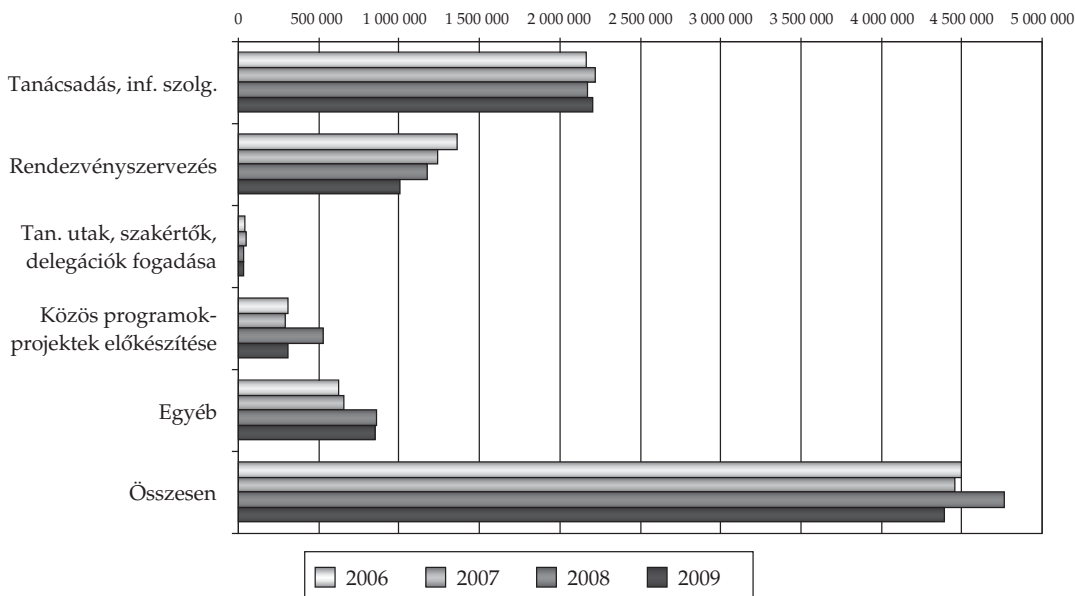
Az összes látogatás számának elemzése előtt szeretnénk kitérni néhány olyan módszertani problémára, amelyek szinte minden egyes mutatót érintenek.

Az első probléma az, hogy *a más településen telephelyet fenntartó szervezetek összes adata a székhely*

településnél jelenik meg, eltorzítva ezzel mind a területi, mind a településnagyság szerinti megoszlásokat, általában a nagyobb települések javára. E torzító hatásnak nem csupán módszertani jelentősége van, hanem megnehezíti, ha el nem lehetetleníti azt, hogy számba vegyük az egyes intézmények/települések területi ellátó tevékenységének mértékét, fajtáit, amely információk pedig bármilyen, térségi alapon szerveződő közművelődési feladat-ellátási rendszer kiépítésénél kulcsfontosságúak lennének⁴⁰. A téma fontossága és a szükséges adatok hiánya miatt igen fontos újításnak tekintjük a 2008-as adatlapnál azt az új táblát, mely a székhelyen kívüli településen működő egységek adataira kérdez rá. Az adatokat elemezve azonban kiderül, keverednek egymással azok az esetek, amikor a telephely településen élők ellátásáról, s azok, ahol a szervezet kihelyezett, alapvetően nem a helyieknek szóló tevékenységről van szó (pl. képzési központ, tábor, szakmai ház), pedig elkülönítésük

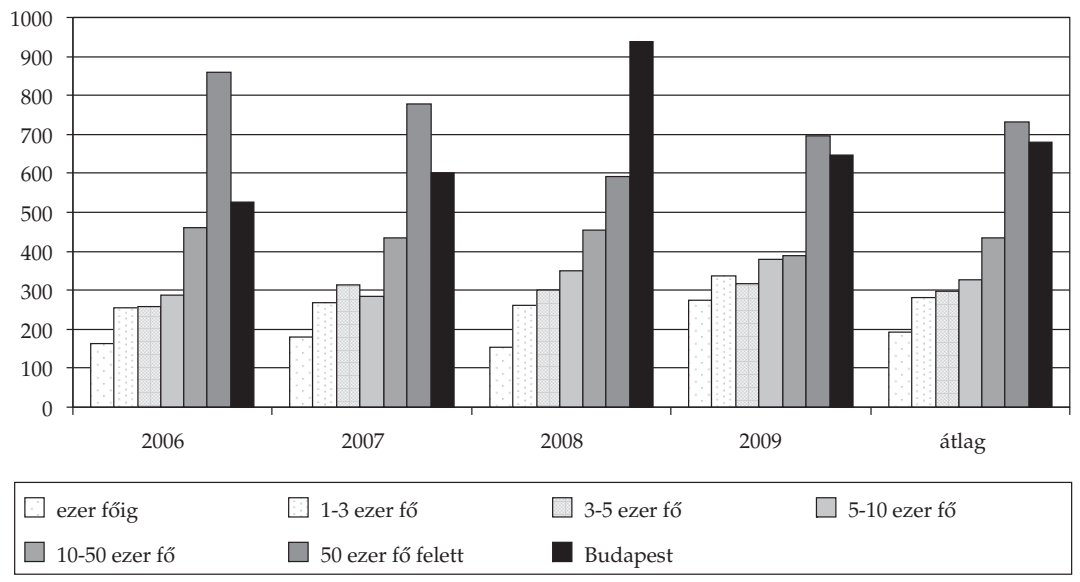
40 Sajnos a települések közötti együttműködés elterjedtségéről, formáiról elég kevés adat áll rendelkezésre. 2008-ban az MMIKL felmérése szerint a harmincezer fő alatti települések művelődési hálóinak/közösségi színtereinek 2,2%-a működött önkormányzati/kistérségi társulás fenntartásában (ez szám szerint 75 művelődési házat/színteret jelentett).

28. sz. grafikon: Az egyes szolgáltatásokat igénybevevők számának alakulása, 2006–2009 (fő)

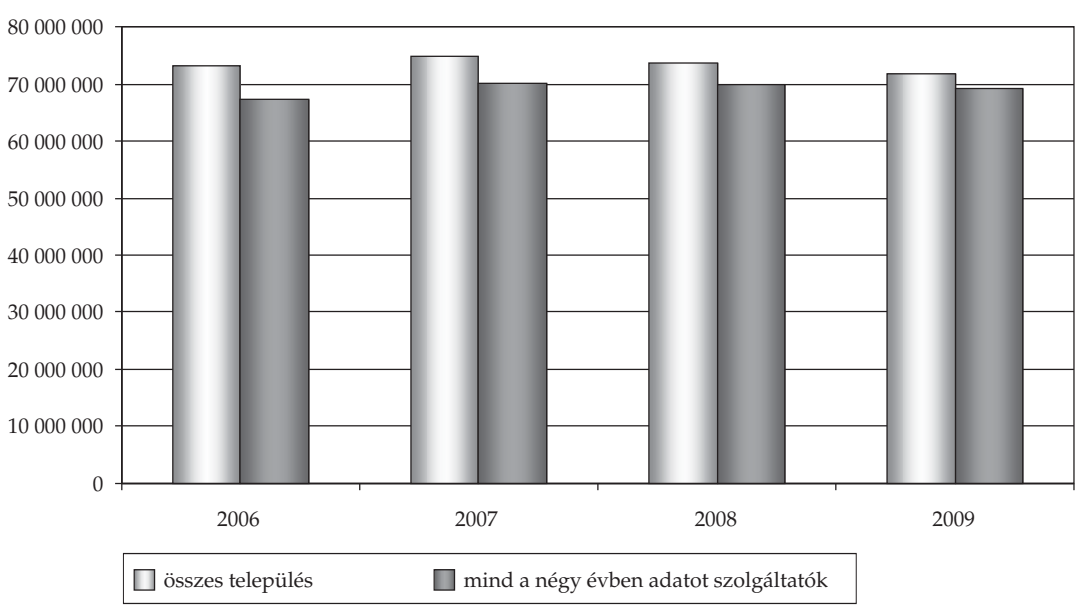

29. sz. grafikon: Szolgáltatás – az ezer lakosra jutó résztvevők száma, 2006–2009

Bázis: azok a települések, ahomnan legalább egy adatlapot küldtek

30. sz. grafikon: Összes látogatás száma (fő), 2006–2009

fontos lenne. Ezen kívül problémát jelent az is, hogy nem lehet tudni, a székhelyen kívüli egységek művelődési ház vagy közösségi színtér típusú feladatokat látnak el, vagy egyebeket. Az érintett szervezetek töredéke tölthette ki a táblát, mivel az adatokat valószínűleg kevesen gyűjtik így elkülönítve, ezért kimutatásuk gondot okoz. Mindezek fényében nem vállalkoztunk az itt kapott adatok elemzésére (Melléklet 25. sz. tábla); véleményünk szerint a tábla átgondolására lenne szükség. Többek között tisztázni kell, hogy csak a más településeken működő egységeket kell feltüntetni, vagy jó lenne, ha megjelenének itt a külterületiek adatai is, valamint azt, hogy ezek az adatok a törzskönyvben is megjelenjenek, vagy csak itt, elkerülve a duplázást.

További – s nemcsak a területi stb. eloszlásokat torzító – probléma, hogy a különböző közművelődési szervezetek együttműködése (pl. közös képzések, rendezvények) duplázódva jelenhet meg a statisztikában. Elvileg bizonyos tevékenységeknél (együttműködésben szervezett képzések, rendezvényszervezés) lehet látni, hogy több szervezet kooperációjáról van szó, de a többi tevékenységnél erre utalás sincs, arra pedig végképp nincs adat, hogy az együttműködés más települést is érint-e, vagy csak a sajátot. Sajnos az imént leírt két probléma megoldása egyáltalán nem egyszerű feladat, az adatlap teljes szerkezetének átgondolását, átalakítását jelentené.

A fenti problémák (és természetesen ezen túlmutató okok miatt is) igen fontos lenne, hogy külső forrásból szerezzünk adatokat a művelődési házak látogatottságára nézve. Sajnos a „Találkozások a kultúrával” 2003-as⁴¹, illetve a „Változásfolyamatok a kultúrában” 2008-as lakossági felmérés⁴² kérdőíve kissé eltér egymástól, ami az összehasonlítást problematikusá teszi. Mivel a mindenféle korrekcióval számított eredmények jelentős csökkenést sejtetnek, szükséges lenne a 2003-as felmérés megismétlése. Ha erre sor kerül, a célcsoportot – amennyire lehetséges – ki kellene terjeszteni a 14–70 éves korosztálytól felfelé, illetve lefelé, mert a művelődési házak látogatóinak jelentős köre éppen közülük kerül ki.

41 Hunyadi Zsuzsa: *A művelődési házak közönsége, helye, szerepe a kulturális fogyasztásban*, Találkozások a kultúrával 1. Magyar Művelődési Intézet – MTA Szociológiai Intézet, Budapest, 2004.

42 A MeH és a MTA közti megállapodás keretében végzett „Jelentés a magyar kultúráról – átfogó körkép kutatás” c. stratégiai alapú kutatási projekt részeként készült.

A problémákról áttérve az adatokra, azt az első pillantásra meglepő tényt állapíthatjuk meg, hogy az adatlapok számának jelentős változása – csökkenése – ellenére a látogatások száma alig lett kevesebb: abszolút értékben 72–75 millió között mozgott, 2009-ben a 2006-os érték 98,1%-át tette ki (30. sz. grafikon). A jelentést beküldő szervezetek száma ehhez képest jóval nagyobb mértékben csökkent (81,6%), így az egy szervezetre eső látogatások száma mintegy 20%-kal emelkedett (Melléklet 26. sz. tábla). Ahogy azt már a tanulmányban több alkalommal leírtuk, mindez leginkább a minta összetételének eltolódására vezethető vissza: egyrészt évek óta nő a fővárosi, általában nagyobb számú látogatót fogadó szervezetek száma és aránya, másrészt pedig az internetes adatszolgáltatásra való áttérés miatt jelentősen visszaesett a kedvezőtlenebb helyzetűek (kisebb településen működő, szakember és/vagy internetkapcsolat nélküliek) aránya.

Az ezer lakosra jutó látogatások számát nézve jól láthatjuk a budapesti szervezetek növekvő aktivitását és jelentési kedvét, a többi településkategóriánál a jelentős ingadozások miatt nemigen lehet bármiféle tendenciát kimutatni (31. sz. grafikon). A lakosságárányos látogatások száma a négy év átlagát véve az ötven- és százezer fő közötti városokban és Budapesten volt a legmagasabb, utána következnek az ezer fő alatti és az ötvenezer fő feletti települések, a legkedvezőtlenebb képet pedig a köztes kategóriák (3–10 ezer fős települések) és – nagy meglepetésünkre – a százezer fő feletti megyei jogú városok (Debrecen, Győr, Kecskemét, Miskolc, Nyíregyháza, Pécs, Szeged és Székesfehérvár) mutatják.

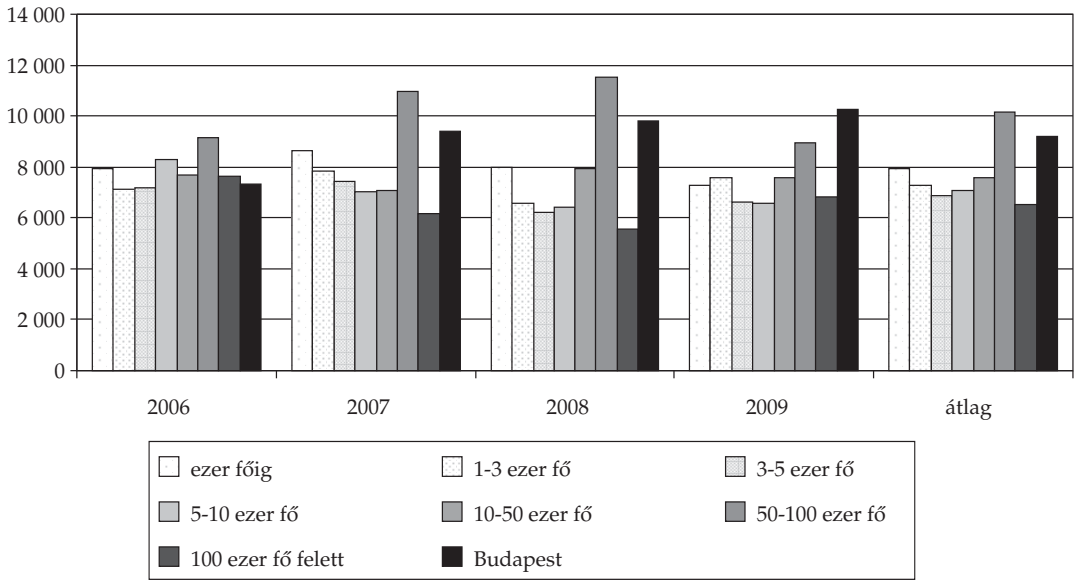
Ha csak azokat a településeket vesszük, ahonnan mind a négy évben érkezett adatlap, akkor a fenti tendenciák nem módosulnak számottevően; a kisebb települések eredményei azért javulnak, mert kiestek az egy-egy évben jelentgető, kevésbé aktív szervezetek (32. sz. grafikon).

Ha az összes települést vesszük, nemcsak azokat, ahonnan érkezett be adatlap (tehát gyakorlatilag azt feltételezzük, hogy ahonnan nem jelentettek, ott nincs semmilyen tevékenység), a kép jóval kedvezőtlenebb a kisebbekre nézve: az ezer főre jutó látogatások száma a lakosok számának csökkenésével egyre kisebb lesz. A valós érték valahol a grafikonon kirajzolt olalló két szára között lehet, azt viszont külön kutatások nélkül nem tudjuk megmondani, hogy melyikhez eshet közelebb (33. sz. grafikon).

Sajnos nem tudjuk kimutatni, hogy a látogatások összetétele hogyan néz ki az egyes tevékenység típusok szerint, ehhez ugyanis a rendszeres művelődési formáknál egyesével kellene kiszámítani a megfelelő értékeket, erre viszont az általunk

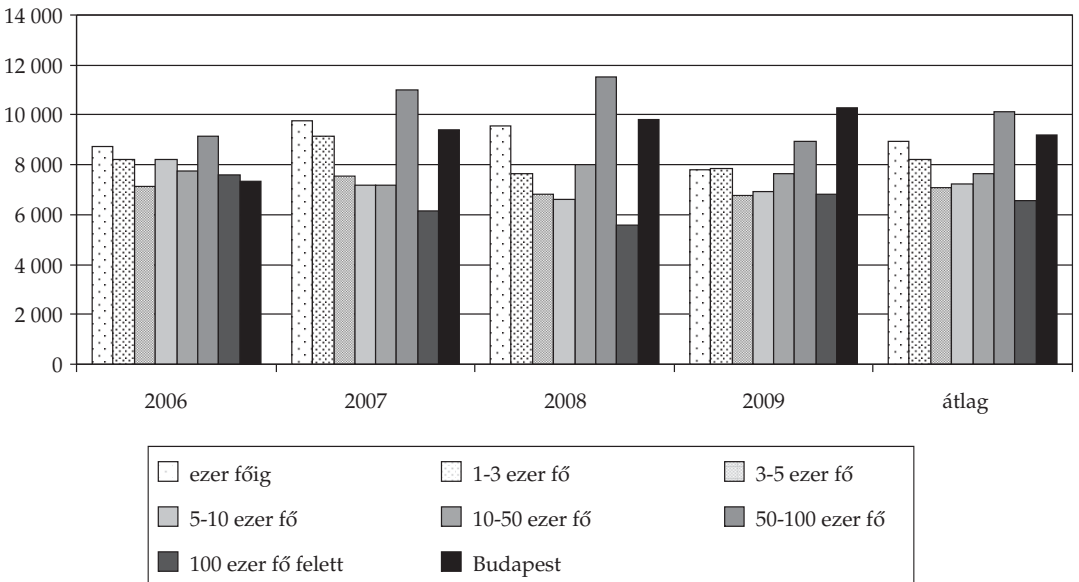
31. sz. grafikon: Az ezer lakosra jutó látogatások száma, 2006–2009

Bázis: azok a települések, ahonnan az adott évben küldtek legalább egy adatlapot

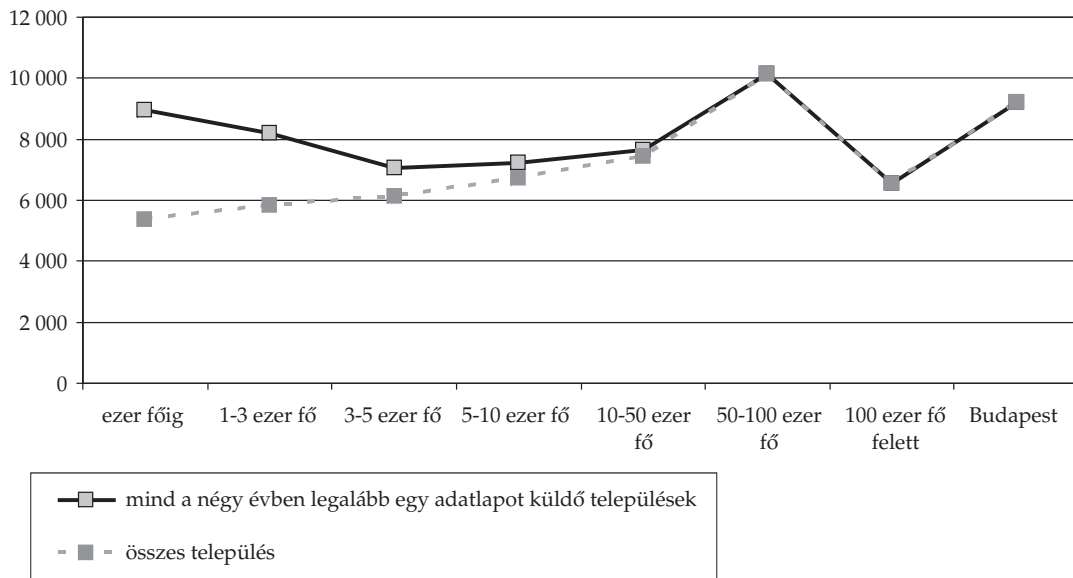

32. sz. grafikon: Az ezer lakosra jutó látogatások száma, 2006–2009

Bázis: azok a települések, ahonnan mind a négy évben küldtek adatlapot

33. sz. grafikon: Az ezer lakosra jutó látogatások száma, 2006–2009 átlag

elérhető statisztikai programok nem alkalmasak.⁴³ Az azonban így is látható az adatokból, hogy a rendszeres művelődési formákra jutó látogatások száma nőtt az időszak elejéhez képest, elsősorban a klubok növekvő népszerűsége miatt. Akár az egyes években, akár mind a négy évben adatlapot küldő települések adatait vesszük, elmondható, hogy a formális ismeretátadással szemben a kötetlenebb, klubszerű művelődési formák nyertek teret (34. sz. grafikon). A közművelődési szervezetek egyre kevésbé adnak helyet külső rendezvényeknek, képzéseknek, ami – ahogy korábban leírtuk – az infrastruktúra terén mutatkozó lemaradás, az egyre növekvő konkurencia, s a csökkenő vásárlóerő következménye lehet. A szolgáltatások látogatásszáma stabilnak tűnik, itt viszont külön vizsgálatokra lesz szükség, hogy pontosan mi is rejlik az egyes válasz kategóriák mögött a gyakorlatban, s egyáltalán mennyire megbízhatóak az erre vonatkozó adatok.

Ha a mind a négy évben jelentést beküldő településeket nézzük, a kép csupán annyiban változik, 43 Köszönjük Margittai Katalinnak, hogy erre a problémára felhívta a figyelmünket. Érdemes lenne a NEFMI Statisztikai Osztályának segítségét kérni, hogy a rendszeres művelődési formák látogatóinak számát ne csak összesítve, hanem kategóriánként is el lehessen érn.

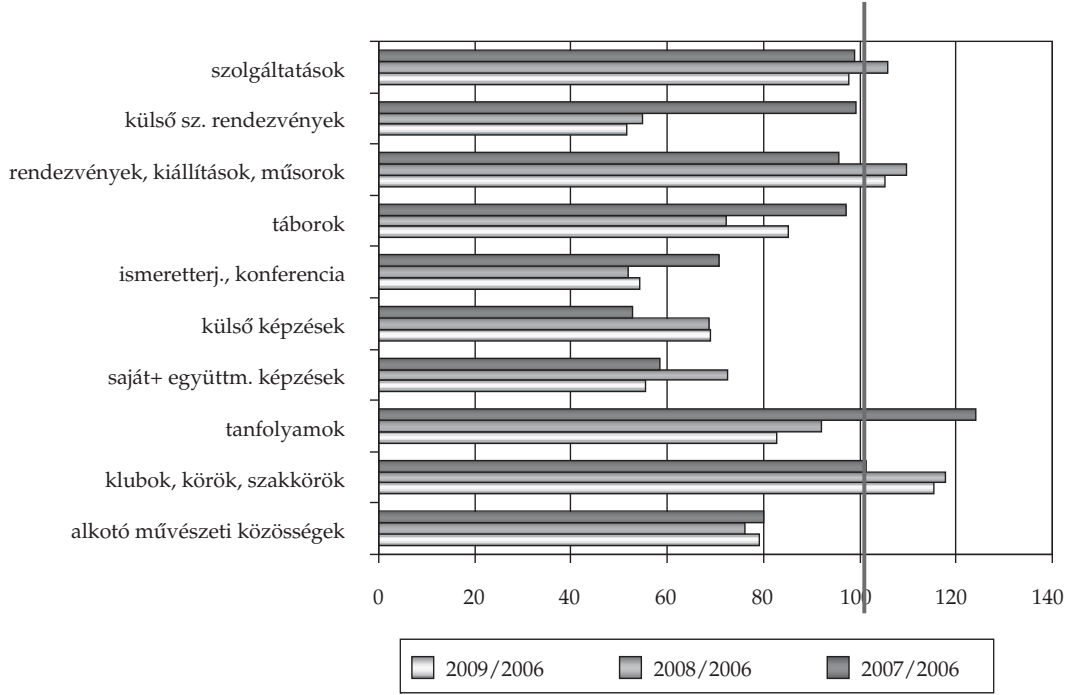
hogy a táborok esetén sokkal kedvezőbb tendenciákat láthatunk.

Tevékenységszerkezet az alkalmak száma szerint
Az igénybevétel alkalmainak száma 2006-ról 2007-re mintegy 16%-kal nőtt, s utána ezen a szinten maradt, a jelentések számának hullámvázára is (35. sz. grafikon). A növekedés elsősorban a szolgáltatások alkalmatszámának emelkedésére volt visszavezethető.

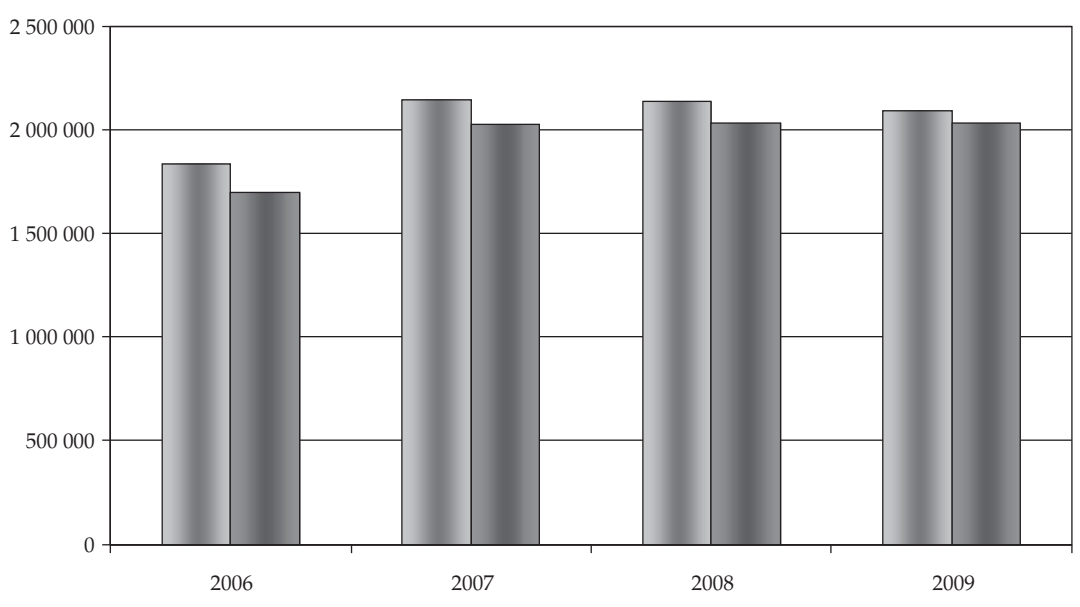
Az összes alkalmat 100%-nak véve jól látszik a szolgáltatások térnyerése: míg 2006-ban az alkalmak 37%-át, addig 2009-ben több mint a felét, 56%-át tették ki (35. sz. grafikon és Melléklet 27–28. sz. tábla). A klubok, körök, szakkörök kivételével minden egyéb művelődési forma részesedése csökkent, különösen a rendezvényeké és a formális ismeretátadásé (tanfolyam, képzés, ismeretterjesztés, konferencia).

A tevékenységszerkezet igen eltérően alakul a különböző nagyságú településeken: a kisebbeken jóval nagyobb a klubok és a rendezvények súlya (és valamivel az alkotó művelődési közösségeké is) a szolgáltatásokkal és a formális ismeretátadással szemben; a település-nagysággal utóbbiak súlya nő. A vizsgált időszakban a fővárosban csak csekély mértékben változott a

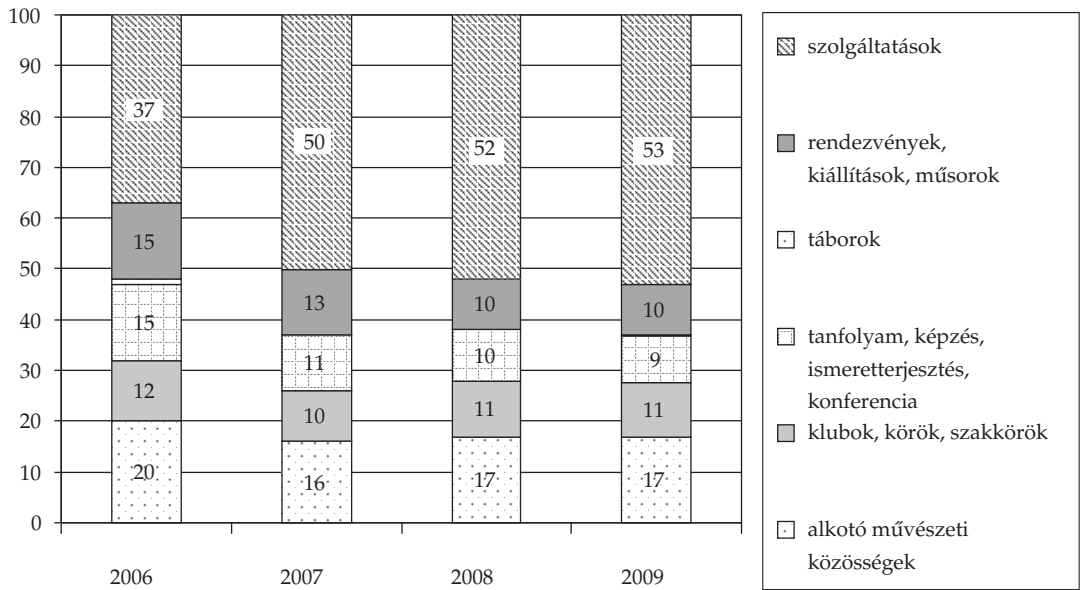
34. sz. grafikon: A látogatások/részvevők számának változása 2006 és 2009 között (bázisév 2006)

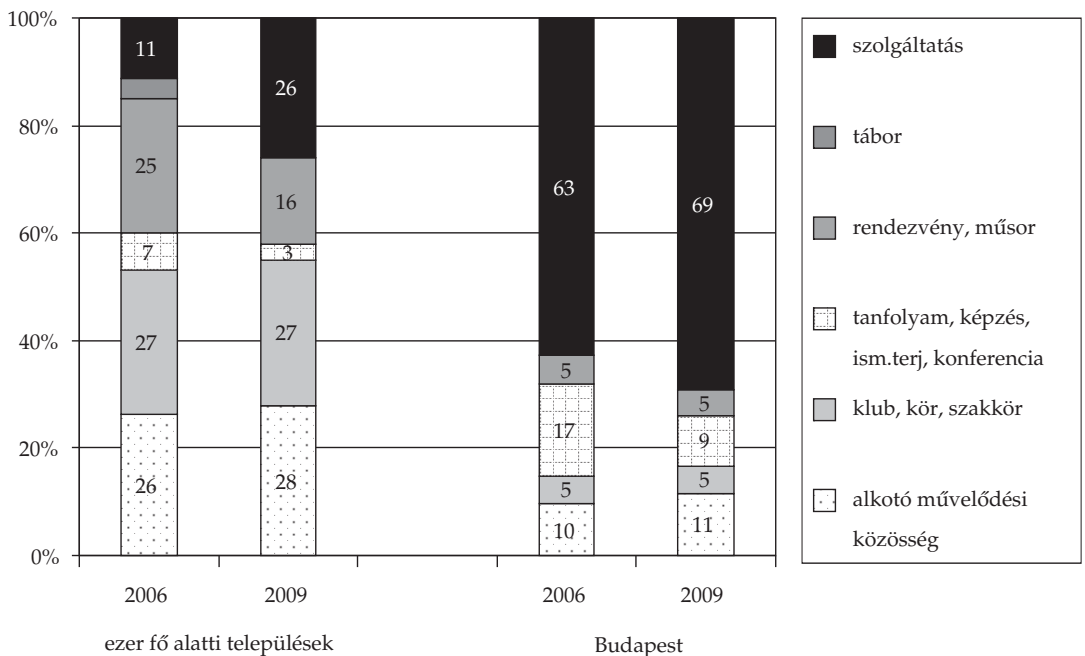
35. sz. grafikon: Összes alkalom száma (db), 2006–2009

36. sz. grafikon: Alkalmak megoszlása tevékenységtípus szerint (%)

37. sz. grafikon: Az alkalmak megoszlása tevékenységtípus szerint (%)

tevékenységszerkezet, a kisebb településeken viszont megindult a szolgáltatások térnyerése, a klubokon kívül minden más formával szemben (37. sz. grafikon).

Nemzeti-etnikai kisebbségekkel való foglalkozás
2001 és 2007 között a közművelődési szervezetek 20%-a foglalkozott nemzeti-etnikai kisebbségekkel kapcsolatos feladatokkal.⁴⁴ 2008-ban ez az arány növekedésnek indult, s 2009-ben 26%-ot ért el (a 2009-es növekedésben a minta belső arányainak eltolódása is közrejátszhatott). A három legnagyobb létszámú kisebbség, a roma, a német és a szlovák esetén hasonló arányú volt a növekedés (38. sz. grafikon). 2009-ben a szervezetek 15,4%-a foglalkozott a roma, 10,0%-a a német, s 3,7%-uk a szlovák kisebbséggel kapcsolatos feladatokkal (Melléklet 29–30. sz. tábla).

A növekedést a pályázati lehetőségek bővülésével magyarázták a megyei intézmények (főleg a

44 Ahogy a tavalyi tanulmányban leírtuk, nincs definiálva, hogy pontosan milyen tevékenységet fed ez: a skála egyik végén az áll, hogy az adott kisebbség tagjai közül egyesek részt vesznek a mindenkinek szóló rendezvényeken, míg a másikon a csak az adott nemzetiség mint közösség számára szervezett programok, tevékenységek állnak.

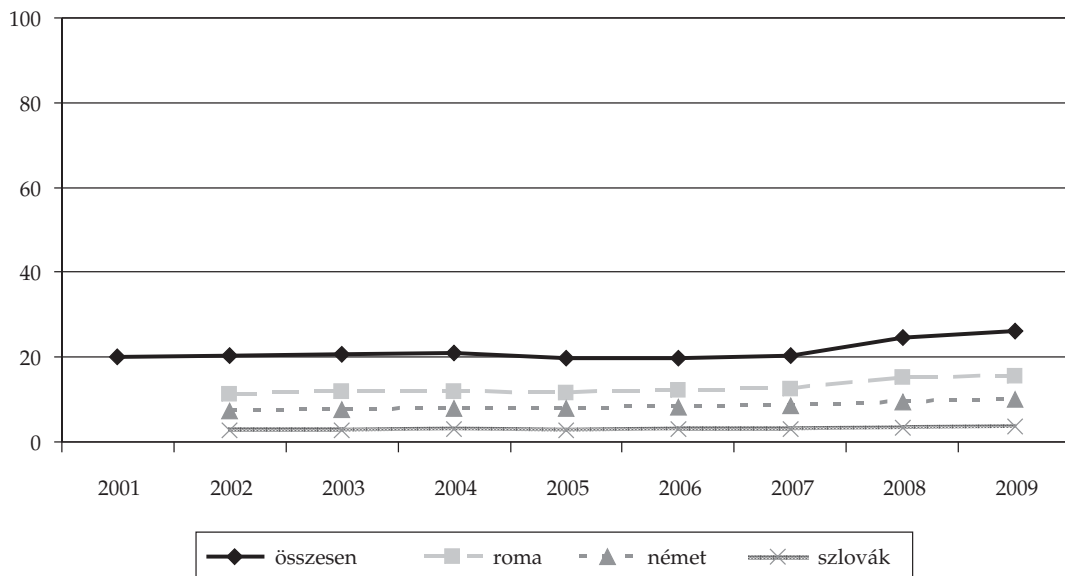
roma kisebbség esetében), valamint az anyaországi kapcsolatok erősödésével (testvérvárosi kapcsolatok), illetve a megerősödött nemzetiségi oktatással⁴⁵, az önkormányzatok ilyen irányú feladatvállalásával. Mindehhez annyit tudunk hozzátenni, hogy a visszaküldött jelentések számának csökkenése (a kevésbé aktív adatszolgáltatók kiesése miatt) szintén hozzájárulhatott a kedvezőbb eredményhez.

A nemzetiségi-kisebbségi feladatokat vállaló közművelődési szervezetek mintegy háromnegyede egy nemzetiséggel foglalkozik, hatodik kettővel, ötnél többel pedig mindössze 2%-uk (Melléklet 31. sz. tábla). A többféle kisebbséggel foglalkozó szervezetek természetesen inkább a fővárosban és a nagyobb városokban, megyeszékhelyeken fordulnak elő, hiszen leginkább ezekre a településekre jellemző a többféle nemzetiség jelenléte.

A kérdést települési szinten nézve, 2009-ben a legalább egy adatlapot benyújtó települések 29,2%-án foglalkoztak nemzetiségi/etnikai kisebbségi fel-

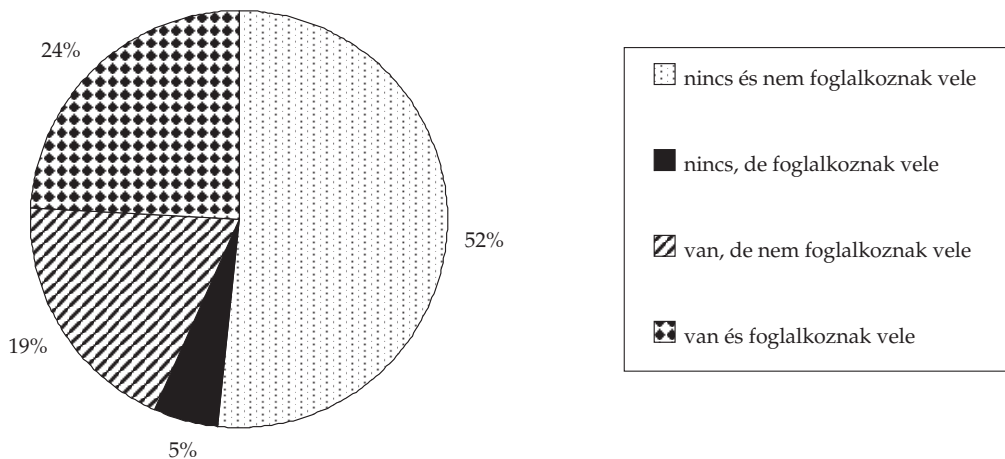
45 Ahogy tavaly már jeleztük, az utóbbi jelenség annak is köszönhető, hogy a nemzetiségi oktatást végző intézményeknél nincs létszámlimit, a települések bármely alacsonylétszámú osztály indításánál jogosultak az oktatási fejkvótára.

38. sz. grafikon: Nemzeti/etnikai kisebbségi közművelődési feladatokkal foglalkozó szervezetek aránya (%)

39. sz. grafikon: A települések hány %-án foglalkoznak nemzetiségi/etnikai kisebbségi feladatokkal a közművelődési szervezetek, ill. él legalább 30 fő/a lakosság 3%-át kitevő, valamilyen kisebbséghez kötődő lakos? (2009)

Bázis: legalább egy adatlapot beküldő települések

adatokkal. A községeknél ez az arány 25,2%, míg a városoknál ennek a duplája, 51%, a megyei jogú városoknál pedig 100%.

Nehéz kívülről eldönteni, hogy a települések mekkora hányadán lenne szükség még a feladat felvállalására. A határt igen alacsonyan (és teljesen önkényesen) meghúzva (a településen legalább 30 fő, magát a népszámláláskor valamilyen kisebbséghez kötődőnek valló ember él, vagy arányuk a lakosságban legalább 3%-ot tesz ki), ez az adatlapot beküldő települések 40,8%-át tette ki.

A fenti kritériumokat figyelembe véve, az adatot szolgáltató települések mintegy felén nem látják el a feladatot, de erre nincs is szükség, 5%-án az általunk megadottnál kevesebb kisebbségi lakos esetén is vállalták ezt a tevékenységet, ötödüknél erre szükség lenne, de nem teszik, s negyedén pedig szükség van rá és el is látják a feladatot.

Főbb eredmények

– 2009-ben a beérkezett adatlapok száma nagymértékben visszaesett az előző évekhez képest; a csúcstól jelentő 2005-ös értékhez képest majdnem a negyedével (–23%), az előző évihez képest pedig a hatodával (–17%). A csökkenés fő oka a papír alapú adatszolgáltatásról az interneten történőre való átállás volt: számos adatszolgáltató,

különösen a hátrányos helyzetben lévők (kis településeken működő és/vagy kisebb szervezetek) nem voltak felkészülve az elektronikus adatszolgáltatásra. Az ezer fő alatti falvak majdnem feléről (45,5%-áról), az ezer és háromezer fő közöttiek harmadáról (33,2%) már semmilyen információnk sincs a közművelődési statisztikában, ami igencsak nehezíti a 2009-es adatok értelmezését. A 2008-as adatokat a harmincezer fő alatti települések közkulturális intézményeit feltérképező kutatásunkkal összevetve a fenti kategóriába tartozó települések 8,4%-án semmi sincs (egyik adatsor sem jelzett tevékenységet/ellátottságot), 16,1%-án működik közművelődési tevékenységet folytató szervezet, a másik kutatás szerint viszont ellátatlan a funkció (ez adódhat a két felmérés eltérő módszertanából, de a nem kielégítő működésből is). A települések 13,8%-án valószínűleg az adatszolgáltatás elmulasztásáról lehet szó (ellátott a funkció, de mégsem küldtek be jelentést); az ellátott, egyben statisztikát is beküldő települések aránya 64,2% volt.

– Az egyes tevékenységekben, programokon résztvevők számának megállapításánál két módszertani probléma jelentkezik: 1) a más településen telephelyet fenntartó szervezetek összes adata a székhely településnél jelenik meg, ezzel torzíva mind a területi, mind a településnagyság szerin-

ti megoszlásokat; 2) a különböző közművelődési szervezetek együttműködése (pl. közös képzések, rendezvények) duplázódva jelenhet meg a statisztikában.

– Jelentős növekedést az adatlapok számában csak a főváros esetében tapasztaltunk (+31%). A legnagyobb visszaesést Tolna megyében láthatuk, itt kb. negyedannyi jelentés érkezett vissza, mint korábban, valamint Fejér és BAZ megyében, ahol pedig nagyjából a fele. 2006 és 2008 között az adatok – és a tapasztalatok – szerint a települési önkormányzatok mint közvetlen feladatellátók szerepe nőtt. Számos művelődési ház mint intézmény megszűnt, s az önkormányzat szakfeladatként látja el a feladatot. Az összevonások (és kisebb részben a megszűnések) következtében az önálló gazdálkodású és igazgatású, valamint a részben önálló gazdálkodású szervezetek száma csökkent. A civil és a gazdasági szervezetek súlya növekedett, részben a közszolgáltatási feladatok kiszervezése következményeképpen. 2010-től megszűnt az önállóan/részben önállóan működő költségvetési szerv kategóriája, az adatlap azonban nem követte a törvény változását. Éppen ezért azt, hogy 2009-ben az adatok alapján a korábban vázolt folyamatok megtorpanni, sőt visszafordulni látszanak, nem gondolnánk valós tendenciának. A jelenséget inkább a törvényi besorolás és az adatlap eltérésére, az ezzel részben összefüggő kitöltési hibákra, valamint a minta összetételének eltolódására, a kistelepülési adatszolgáltatók jelentős részének (ezáltal főleg a települési önkormányzatok mint közvetlen feladatellátók) kiesésére vezetjük vissza. Ha csak azokat a településeket nézzük, ahonnan mind a négy évben érkezett adatlap, akkor továbbra is folytatódik a települési önkormányzatok szerepének növekedése; s az önálló és a részben önálló intézmények aránya is a 2006-osnál alacsonyabb értéket mutat. Egy másik eltérést nem tudunk a változó mintaösszetétellel magyarázni: míg az általános szakmai vélekedés szerint az összevonások miatt emelkedik a többfunkciós intézmények száma, addig 2006 és 2009 között mind számuk, mind arányuk csökkenést mutat; itt nagy valószínűséggel a kitöltés pontatlanságáról lehetett szó. – A munkaügyi létszámra rákérdező adattáblát a minisztérium 2008-tól teljesen átalakította, hogy a különböző kulturális területek statisztikája összehasonlítható legyen; a változtatások nem minden esetben feleltek meg a közművelődési terület sajátosságainak, s lehetetlenné vált a korábbi évekkal való összehasonlítás is. A vezetők száma 9%-kal

emelkedett, ami az adatszolgáltató szervezetek és a munkavégzésre irányuló jogviszonyban foglalkoztatottak számának csökkenése, s az összevonásokra vonatkozó hírek ismeretében érthetetlennek tűnik. Egyes szervezeteknél a két időszakban valószínűleg eltérően értelmezhetők a kategóriát: egyik évben csak az intézményvezetőket sorolták ide, míg a másikkban a tagintézmény-vezetőket is.

– 2008-ban a települések 56,0%-án volt fizetett munkaerő a területen; ezen belül 20,6%-nál csak részmunkaidős volt, 35,4%-nál pedig teljes munkaidős is. Az ezer fő alatti települések csupán 10,3%-án foglalkoztattak teljes munkaidős szakembert; a teljes munkaidős szakember foglalkoztatása az ötezer főnél nagyobb településeken volt általánosnak mondható. A kisebb településeken mindegyik programtípusnál (a rendezvényeket kivéve) jelentős lemaradásban vannak a szakember nélküli települések; a legnagyobb különbséget a tudásátadásra irányuló formáknál láthatjuk.

– 2009-ben hasonló problémák jelentkeztek a pénzügyi adatoknál, mint az előző évben, ezért helyettük inkább az önkormányzatok mérlegbeszámoló adatait (művelődési házakra és közösségi színterekre fordított kiadások) elemeztük. Az inflációt is figyelembe véve 2002-ről 2003-ra mérsékelt növekedés mutatkozott (mely jelentős részben a 2002 végén bevezetett 50%-os közalkalmazotti béremelésnek volt köszönhető), majd 2004-ig stagnálás következett. A növekedés 2005-ben indult meg újra, s 2006-ban érte el csúcspontját, amiben nem kis szerepe volt az ebben az időben megvalósuló nagy összegű beruházásoknak, melyeknek a legjelentősebb forrása a címzett és céltámogatás volt. 2006 óta a kiadások összege mind név-, mind reálértékben csökken, s 2009-ben a 2002-es értéknek már csupán 92,9%-át tette ki, összehasonlítva áron.

– Az önkormányzati kulturális kiadások egyik fontos stabil forrását jelentette 2010-ig a közművelődési és közgyűjteményi normatíva; a 2002–2009-es időszakban a nevében megjelölt feladatokra fordított önkormányzati kiadások mintegy 8–10%-át fedezte. Az inflációt is figyelembe véve értéke 2003 és 2005 között volt a legmagasabb, utána csökkent, s 2009-ben a 2002-es értéknek már csupán 85,9%-át tette ki. A 2010-es évre a korábban önálló közművelődési és közgyűjteményi normatíva beolvadt az önkormányzatok üzemeltetési, igazgatási, sport és kulturális feladatainak ellátásához hozzájáruló normatív támogatásba. Összehasonlítva a 2010-es összevont normatíva értékét a korábbi külön normatívák összegével, az összevonás igen nagymértékű csökkenést jelentett: a törvényben meg-

határozott feladatok megvalósításához a központi költségvetés a korábbi támogatás alig több mint a felével (pontosan 59%-ával) járul hozzá e módon. Bár jelenleg három nagyszegű pályázat (TÁMOP, TIOP, IKSZT) érinti a területet, elosztásuk sajátosságai, felhasználási céljuk miatt a normatíva csökkenését nem tudják kompenzálni.

– Az alkotó művelődési közösségek esetén 2001-től 2005-ig a taglétszám kismértékben, de egyenletesen nőtt, majd 2006-ban egy nagymértékű, de átmenetinek bizonyult emelkedés következett be. 2007 után enyhe csökkenés következett, de a tagok száma 2009-ben így is majdnem kétszázhuszezer fő volt, negyedével (+24,4%) magasabb, mint 2001-ben. Az ezer lakosra jutó tagok számát tekintve a négy év átlagában Budapest szerepelt a legjobban, majd az ötezer fő alatti települések, legrosszabbul az ötvenezer fő feletti városok.

– A kluboknál, köröknél, szakköröknél meglehetősen ellentmondásos kép rajzolódik ki az adatokból: 2002-höz képest 2009-re a tagok száma majdnem a háromszorosára, kb. hétszázezer főre nőtt, s az egy közösségre eső tagok száma 32–38 főről több mint a duplájára, 80–90 főre emelkedik, ami nehezen hihető. A megyei elemzések egy része reálisnak tetelezi a taglétszám növekedését, míg egy másik nézet szerint az is hozzájárulhatott, hogy a közművelődési szervezetek egy jelentős része klubformában működötti korábbi képzéseit. A négy év alatt erős ingadozások mutatkoztak az ezer főre jutó taglétszámot tekintve a különböző nagyságú településeken. Összességében a legnagyobb és a legkisebb települések szerepeltek jobban, a köztes kategóriák pedig kevésbé.

– A tanfolyamokon résztvevők száma 2005-ig évről-évre emelkedett (a maximum mintegy kétszáznegyvenezer fő volt), majd nagy ingadozások után a 2003-as szintre, százötvenezer fő körülire esett vissza. Az ezer lakosra jutó résztvevők száma – Budapestet és a 10–50 ezer lakos közötti településeket kivéve – minden településnagyságot tekintve 2006 óta egyértelműen csökkent.

– A saját és az együttműködő partnerrel szervezett képzések adatait együttesen áttekintve az látszik, hogy a kiugró 2006-os évet követő visszaesés után újra növekedni kezdett a résztvevők száma, amiben szerepe lehet a TÁMOP pályázatoknak. 2009-ben a résztvevők száma (huszonnyolcezer fő) a 2006-os érték 72,7%-át tette ki.

– A külső képzéseknél a legtöbb résztvevő 2003 és 2006 között mutatkozott, a maximális érték majdnem egymillió fő volt, utána számuk erősen megfogyatkozott; 2009-ben már csupán mintegy négy-

százezer fő volt. Az ezer lakosra jutó résztvevők száma minden településkategóriában határozottan csökkent. A kisebb települések erős lemaradásban vannak a nagyobbakkal szemben, de a legmagasabb értéket nem Budapest, hanem a nagyvárosok/megyeszékhelyek érték el.

– Az ismeretterjesztő előadások és a konferenciák, tanácskozások résztvevőinek együttes száma 2009-ben egymillió fő volt, ami a 2002-es érték 80%-át tette ki; a visszaesés elsősorban az ismeretterjesztő előadásokat érintette. Az ezer lakosra jutó adatokat nézve a nagyobb települések helyzete romlott, de a kisebb településekhez viszonyított előnyük így is vitathatatlan.

– A kiállítások, műsorok, rendezvények esetén 2006-hoz képest mintegy 5%-os növekedés látszik a látogatók számában. Az adatok értelmezését megnehezíti az, hogy 2006 óta a falunapok és a fesztiválok esetében az egyes programtípusokat külön kell kimutatni: az ezeken résztvevő, nagyrészt átfedésben lévő személyek számát összeadva a reálisnál nagyobb számot kapunk. Valamilyen rendezvényt, programot az adatlapot visszaküldő települések 87–94%-án rendeztek 2006 és 2009 között, a tényleges arány ennél magasabb, majdnem 100%-os lehet. Az ezer lakosra jutó résztvevőszámot tekintve a kisebb települések viszonylag kevésbé maradnak el a nagyobbaktól. A legrosszabbul a főváros szerepelt, ahol a közművelődési szervezetek a teljes választéknak csak egy kisebb részét jelentik. A kisebb települések, ezen belül is a háromezer fő alattiak lemaradása a négy év alatt látványosan csökkent, amiben jelentős szerepe lehet a nagy tömeget vonzó, turisztikai attrakciót jelentő fesztiváloknak, napoknak.

– A külső szervezetek által szervezett rendezvények, illetve a rajtuk résztvevők száma 2004 óta visszaesést mutat, ami részben a kereslet csökkenésének a következménye. A negatív tendencia kimutatásában azonban az adatlap változása is közrejátszhatott: a korábbi részletes lista helyett csak egy összesítő soron kérdeztek rá erre a tevékenységre.

– A szolgáltatások az alkalmak számát nézve igen fontos és növekvő részét (évi 0,7–1,1 millió alkalom) képezik a közművelődési szervezetek kínálatának. A legtöbb elemző véleménye azonban meggyezik abban, hogy a szolgáltatásokra vonatkozó adatok közel sem felelnek meg a valós képnek, csak abban térnek el egymástól, hogy annál kedvezőbb vagy rosszabb képet festenek. Tisztázatlan, hogy mit takarhat az „egyéb szolgáltatások” kategóriája, mely egyre növekvő részesedést mutat.

– Az adatlapok számának jelentős csökkenése ellenére a látogatások száma alig lett kevesebb: abszolút értékben 72–75 millió között mozgott, 2009-ben a 2006-os érték 98,1%-át tette ki, az egy szervezetre eső látogatások száma mintegy 20%-kal emelkedett. Mindez leginkább a minta összetételének eltolódására vezethető vissza: egyrészt évek óta nő a fővárosi, általában nagyobb számú látogatót fogadó szervezetek száma és aránya, másrészt pedig az internetes adatszolgáltatásra való áttérés miatt jelentősen visszaesett a kedvezőtlenebb helyzetűeké, illetve a kisebb településeken működőké.

– Az ezer lakosra jutó látogatások számát tekintve a budapesti szervezetek növekvő aktivitására, jelentési kedvére figyelhetünk föl; a többi településkategóriánál a jelentős ingadozások miatt nemigen lehet bármiféle tendenciát kimutatni. A lakosság-arányos látogatások száma a négy év átlagát véve az ötven- és százezer fő közötti városokban és Budapesten volt a legmagasabb, utána következnek az ezer fő alatti és az ötvenezer fő feletti települések, a legkedvezőtlenebb képet pedig a községi kategóriák (3–10 ezer fős települések) és a százezer fő feletti megyei jogú városok mutatják. Ha az összes települést vesszük, nemcsak azokat, ahonnan érkezett be adatlap (tehát gyakorlatilag azt feltételezzük, hogy ahonnan nem jelentettek, ott nincs semmilyen tevékenység), a kép jóval kedvezőtlenebb a kisebbekre nézve: az ezer főre jutó látogatások száma a lakosok számának csökkenésével egyre kisebb lesz.

– A rendszeres művelődési formákra jutó látogatások száma nőtt 2006-hoz képest, elsősorban a klubok növekvő népszerűsége miatt. Akár az egyes években, akár mind a négy évben adatlapot küldő települések adatait vesszük, elmondható, hogy a formális ismeretátadással szemben a kötetlenebb, klubszerű művelődési formák nyertek teret. A közművelődési szervezetek egyre kevésbé adnak helyet külső rendezvényeknek, képzéseknek, ami az infrastruktúra terén mutatkozó lemaradás, az egyre növekvő konkurencia s a csökkenő vásárlóerő következménye lehet.

– Az igénybevétel alkalmainak száma 2006-ról 2007-re mintegy 16%-kal nőtt, a szolgáltatások alkalmosságának emelkedése miatt. A tevékenység-szerkezet igen eltérően alakul a különböző nagyságú településeken: a kisebbeken jóval nagyobb a klubok és a rendezvények súlya (és valamivel az alkotó művelődési közösségeké is) a szolgáltatásokkal és a formális ismeretátadással szemben; a településnagysággal utóbbiak súlya nő. A vizsgált időszakban a fővárosban csak csekély mértékben

változott a tevékenység-szerkezet, a kisebb településeken viszont megindult a szolgáltatások térnyerése, a klubokon kívül minden más formával szemben.

Javaslatok

Az elemzés tapasztalatait átgondolva öt témakörben tennénk meg javaslatunkat: 1) az adatszolgáltatás minőségének javítása; 2) lehetséges új témakörök, szempontok az adatfelvételnél; 3) az elemzés kiterjesztése más területek adatbázisaira, statisztikáira; 4) szükséges primer vizsgálatok, 5) az elemzés hasznosulása.

1) Az adatszolgáltatás minőségének javítása

– Ahogy a bevezetőben leírtuk, véleményünk szerint dönteni kell arról, milyen stratégiát kívánunk követni az adatgyűjtésnél: az adatlapok számának növelése vagy az önkormányzati feladatellátás nyomán követése a fontosabb.

– Mivel a tapasztalatok szerint a terület potenciális adatszolgáltatóinak jelentős része nincs még felkészülve az elektronikus adatszolgáltatásra, továbbra is biztosítani kell a papír alapú kérdőíveket azon szervezetek számára, amelyek ezt igénylik.

– Mindenképpen szükséges az adatlap és az útmutató átgondolása, finomítása, lehetőleg a szakmai szervezetek, a megyei adatfeldolgozó központok és a társterületek (pl. könyvtár, felnőttképzés), a NEFMI Közművelődési Főosztályának, valamint Statisztikai Osztályának bevonásával. Főbb témakörök: a többfunkciós intézmények adatszolgáltatásának összehangolása, különös tekintettel az IKSZT-ekre, a pénzügyi tábla átgondolása – ld. maradvány, foglalkoztatási adatok, új témakörök, szempontok kidolgozása (ld. 2. pont).

– A tevékenységek, programok év közbeni nyilvántartására munkanapló vagy nyilvántartó program (ld. a BMKIK programját a mellékletben) használatának bevezetését javasoljuk (szakfelügyelet).

– Az adatszolgáltatás minőségének javításához feltétlenül szükség van a megyei intézmények/intézetek képző-szervező-ellenőrző munkájának erősítésére. Ahogy elkészül az adott évi adatlap tervezete, a következő adatszolgáltatási időszak előtt az MMIKL konzultációt szervezhetne az adatfeldolgozó központok és ezen belül az elemzést végző munkatársak számára. Meggondolandó az adatfeldolgozó központok jogosítványainak kiterjesztése az adatlapok korrekciójánál (ld. fenntartó, szervezeti forma, szervezeti azonosító módosítása, javítása).

2) Lehetséges új témakörök, szempontok kidolgozása

A legfontosabb új szempontnak, ahogy az összes látogatás számát tárgyaló fejezetben kifejtettük, a közművelődési területen működő különböző együttműködési, illetve területi ellátó formák (intézményfenntartó társulás, kistérségi referens foglalkoztatása, tájolás stb.) felmérését tekintjük. At kell gondolni, milyen módszerrel lehetséges felmérni ezek tevékenységét, s elkerülni a statisztikában a dupla kimutatást.

3) Az elemzés kiterjesztése más területek adatbázisaira, statisztikáira

Ahogy a bevezetőben leírtuk – s ez egyben saját adósságunk beismerése is – a közművelődési statisztika elemzése során a munkát ki kell terjeszteni a közkultúra többi területén található adatforrások elemzésére, vagy legalábbis megismerni az adott terület folyamatait bemutató munkákat. E szempontból különösen fontosnak tartjuk a MTA Politikai Tudományok Intézetének Érték-és Kultúrákutató Műhelyében készült anyagok megismerését, s ha lehetséges, az adatok közművelődési szempontból vett másodelemzését. Nemcsak más területek, hanem a közművelődés esetén is létezhetnek nem elég széles körben ismert munkák, elemzések – érdemes lenne ezekből az MMIKL gondozásában egy országos szakmai tudástárat összeállítani.

4) Szükséges primer vizsgálatok

Primer adatfelvételt tartunk szükségesnek egyrészt a közművelődési statisztika elemzése során problematikusnak talált pontok tisztázására (pl. mit soroltak az egyes szolgáltatás-típusokba, valóban klubformába mentek-e át a korábbi képzések, tanfolyamok), másrészt egyes olyan tevékenysé-

geknél is, amelyeket a statisztika nem fed le (ilyenek jellegükből adódóan a kötetlen tevékenység különböző fajtái). Szintén elsődleges adatfelvételt igényelnek a 2) pontban vázolt kérdésköröknek az adatlapba való beépítéséhez szükséges előtanulmányok. Jó lenne elvégezni az adatlapot vissza nem küldő települések esetén egy olyan felmérést, amely információt adna arról, folyik-e ezeken a helyeken egyáltalán tevékenység, s ha igen, miért mulasztják el az adatszolgáltatást, s mit lehetne tenni ezügyben. Mindezeket túl, a művelődési házak/ színterek lakossági percepciójának, használatának felméréséhez javasoljuk a 2003-as „Találkozások a kultúrával” kérdőív erre vonatkozó részének újbóli lekérdezését, kiterjesztve a 14 alatti, illetve 70 év feletti korcsoportokra.

5) Az elemzés hasznosulása

Mínt hogy már másodízben került sor a közművelődési statisztika elemzésére, érdemes lenne átgondolni, hogyan hasznosult: eljutott-e egyáltalán a helyi közművelődési szakemberekhez, jelentett-e segítséget a munkájukban. Mivel a SZÍN sajnos nem ér el mindenhova, érdemes lehet az eredményeket megyei/kistérségi szakmai napokon ismertetni. Mindez természetesen egy kétirányú folyamatot feltételez az MMIKL és a megyei intézmények/intézetek, szakmai szervezetek között, amelynek eredményeképpen születhetnének a szakma igényének megfelelő tematikus elemzések pl. a felnőttképzés vagy az amatőr művészet helyzetéről, a közművelődési intézményrendszer ebben betöltött szerepéről.

A helyi közművelődési szakemberek tájékoztatásán túl nyitni kellene a kormányzati döntéshozók és a média felé is, a terület szerepét, jelentőségét bemutató, célcsoporthoz igazított anyagokkal.

Melléklet

1. sz. tábla: A települések hány %-áról küldtek vissza legalább egy adatlapot?

	2006.	2007.	2008.	2009.	2007/2006	2008/2006	2009/2006
Baranya	69,8	73,1	74,1	45,2	104,7	106,2	64,7
Bács-Kiskun	90,8	89,1	79,8	73,1	98,1	87,9	80,5
Békés	90,7	85,3	81,3	81,3	94,0	89,6	89,7
Borsod-A-Z	49,7	44,4	55,6	21,5	89,3	111,9	43,3
Csongrád	86,7	71,7	76,7	76,7	82,7	88,5	88,4
Fejér	79,6	71,3	64,8	45,4	89,6	81,4	57,0
Győr-Sopron	83,0	76,9	73,1	46,2	92,7	88,1	55,6
Hajdú-Bihar	91,5	95,1	95,1	86,6	103,9	103,9	94,6
Heves	91,7	90,1	99,2	97,5	98,3	108,2	106,3
Jász-N-Sz	91,0	93,6	87,2	84,6	102,9	95,8	93,0
Komárom-E	86,8	85,5	78,9	77,6	98,5	90,9	89,4
Nógrád	76,3	69,5	70,2	59,5	91,1	92,0	78,0
Pest	88,2	87,7	85,6	81,3	99,4	97,1	92,2
Somogy	49,8	54,3	63,7	42,4	109,0	127,9	85,2
Szabolcs-Sz-B	58,5	63,3	61,6	48,5	108,2	105,3	82,9
Tolna	85,3	81,7	82,6	37,6	95,8	96,8	44,1
Vas	96,3	97,2	93,5	95,8	100,9	97,1	99,5
Veszprém	99,1	97,2	98,2	97,7	98,1	99,1	98,6
Zala	97,3	96,9	98,8	99,6	99,6	101,5	102,4
Budapest	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Összesen	78,2	77,0	78,1	64,0	98,5	99,9	81,8

2. sz. tábla: Működés, létesítés, megszűnés (db)

Év	Összes adatszolgáltató	Az adatszolgáltatót a tárgyévben alapították	Az adatszolgáltató tevékenysége a tárgyévben újraindult	Az adatszolgáltató tevékenysége a tárgyévben megszűnt	Az adatszolgáltató tevékenysége a tárgyévben szünetel
2006	3 555	36	58	19	na
2007	3 367	58	59	37	na
2008	3 488	25	44	22	127
2009	2 901	34	44	16	90

na = nincs adat az adatlap eltérései miatt

3. sz. tábla: A tevékenységet ellátó szervezet működési formája

Bázis: összes közművelődési szervezet

	év	települési ön-kormányzat	önálló gazd. és ig. közművelődési intézmény	részben ön-álló gazd. intézmény	többfunkciós intézmény szervezeti egysége	közművelődési célú társ. szervezet	gazdasági szervezet	nincs válasz
darab	2006	1 629	190	535	200	689	76	236
	2007	1 680	177	528	188	632	71	91
	2008	1 756	122	446	154	833	83	94
	2009	1 419	126	421	123	693	78	41
változás	2007/2006	103,1	93,2	98,7	94,0	91,7	93,4	38,6
2006-hoz képest (%)	2008/2006	107,8	64,2	83,4	77,0	120,9	109,2	39,8
	2009/2006	87,1	66,3	78,7	61,5	100,6	102,6	17,4

4. sz. tábla: A tevékenységet ellátó szervezet működési formája

Bázis: azok a közművelődési szervezetek, amelyek olyan településen működnek, melyek mind a négy évben küldtek be adatlapot

	év	települési ön-kormányzat	önálló gazd. és ig. közművelődési intézmény	részben ön-álló gazd. intézmény	többfunkciós intézmény szervezeti egysége	közművelődési célú társ. szervezet	gazdasági szervezet	nincs válasz
darab	2006	1 100	177	447	162	624	64	143
	2007	1 144	163	458	154	571	64	223
	2008	1 193	117	399	130	743	75	19
	2009	1 202	122	388	111	674	72	21
változás	2007/2006	104,0	92,1	102,5	95,1	91,5	100,0	155,9
2006-hoz képest (%)	2008/2006	108,5	66,1	89,3	80,2	119,1	117,2	13,3
	2009/2006	109,3	68,9	86,8	68,5	108,0	112,5	14,7

5. sz. tábla: Adatszolgáltatók fenntartók szerint (db)

	Év	Központi költségvetés	Önkormányzat	Alapítvány	Vállalkozás	Egyéb	Adatszolgáltatók
darab	2006	17	2 609	259	na	670	3 555
	2007	8	2 601	199	na	559	3 367
	2008	268	2 372	210	40	598	3 488
	2009	64	2 080	217	37	503	2 901
változás	2007/2006	47,1	99,7	76,8	na	83,4	94,7
2006-hoz képest (%)	2008/2006	1 576,5	90,9	81,1	na	89,3	98,1
	2009/2006	376,5	79,7	83,8	na	75,1	81,6

6. sz. tábla: A települések hány %-án volt közművelődési területen legalább egy részmunkaidős/ teljes munkaidős dolgozó? (2008)

Bázis: azok a települések, ahonnan legalább egy adatlapot visszaküldtek

	Nincs fizetett szakember	Csak részmunkaidős van	Van teljes munkaidős (is)	Összesen
0-1000	66,6	23,1	10,3	100,0
1001-3000	29,6	26,2	44,2	100,0
3001-5000	17,7	10,9	71,4	100,0
5001-10000	3,0	1,5	95,5	100,0
10001-50000	0,8	0,0	99,2	100,0
50001-	0,0	0,0	100,0	100,0
Budapest	0,0	0,0	100,0	100,0
Átlag	44,0	20,6	35,4	100,0

7. sz. tábla: A bevételek és kiadások összehasonlítása (eFt)

Év	Bevételek összesen	Kiadások összesen	Kiadás/bevétel (%)
2006	50 930 917	50 572 863	100,7
2007	48 127 699	50 048 858	96,2
2008	81 042 513	112 293 612	72,2
2009	72 888 393	85 689 891	85,1

9. sz. tábla: Alkotó művelődési közösségek

	Év	Közösségek száma	Tagok száma	Egy közösségre jutó tagok száma	Foglalkozások száma	Egy közösségre jutó foglalkozások száma	Bemutakozások száma
db vagy fő	2001	8 493	176 160	20,7	296 099	34,9	48 320
	2002	9 472	177 160	18,7	327 812	34,6	56 440
	2003	9 279	182 752	19,7	340 120	36,7	58 377
	2004	9 708	181 723	18,7	356 432	36,7	63 089
	2005	9 932	194 193	19,6	362 519	36,5	60 611
	2006	11 455	301 104	26,3	369 373	32,2	66 292
	2007	10 321	226 001	21,9	354 541	34,4	60 854
	2008	10 681	214 665	20,1	367 713	34,4	65 916
	2009	10 038	219 119	21,8	351 498	35,0	61 524
		2002/2001	111,5	100,6	90,2	110,7	99,3
változás 2001-hez képest (%)	2003/2001	109,3	103,7	95,0	114,9	105,1	120,8
	2004/2001	114,3	103,2	90,2	120,4	105,3	130,6
	2005/2001	116,9	110,2	94,3	122,4	104,7	125,4
	2006/2001	134,9	170,9	126,8	124,7	92,4	137,2
	2007/2001	121,5	128,3	105,6	119,7	98,7	125,9
	2008/2001	125,8	121,9	96,9	124,2	98,7	136,4
	2009/2001	118,2	124,4	105,1	118,7	100,4	127,3

 10. sz. tábla: A települések hány %-án működött legalább egy alkotó művelődési közösség?
 Bázis: azok a települések, ahonnan legalább egy adatlapot visszaküldtek

	2006	2007	2008	2009
ezer főig	35,8	35,0	34,7	38,5
1–3 ezer fő	70,3	70,9	69,1	75,4
3–5 ezer fő	89,5	87,3	83,9	88,7
5–10 ezer fő	98,5	96,2	96,3	95,5
10–50 ezer fő	100,0	97,5	98,3	100,0
50 ezer fő felett	100,0	100,0	100,0	100,0
Budapest	100,0	100,0	100,0	100,0
Átlag	58,2	57,4	56,3	62,6

11. sz. tábla: Klubok, körök, szakkörök

	Év	Csoportok száma	Tagok száma	Egy csoport-ra eső tagok száma	Foglalkozások száma	Egy csoport-ra eső foglalkozások száma
db vagy fő	2002	7 913	253 243	32,0	241 765	30,6
	2003	8 822	310 835	35,2	262 630	29,8
	2004	9 342	327 201	35,0	275 367	29,5
	2005	9 629	361 077	37,5	272 725	28,3
	2006	7 112	559 229	78,6	221 100	31,1
	2007	7 112	584 277	82,2	214 593	30,2
	2008	8 008	701 055	87,5	233 642	29,2
	2009	7 849	695 259	88,6	226 409	28,8
	2003/2002	111,5	122,7	110,0	108,6	97,4
változás 2002-höz képest (%)	2004/2002	118,1	129,2	109,4	113,9	96,4
	2005/2002	121,7	142,6	117,2	112,8	92,5
	2006/2002	89,9	220,8	245,6	91,5	101,6
	2007/2002	89,9	230,7	256,9	88,8	98,7
	2008/2002	101,2	276,8	273,4	96,6	95,4
	2009/2002	99,2	274,5	276,9	93,6	94,1

12. sz. tábla: A települések hány %-án működött legalább egy klub/kör/szakkör?
Bázis: azok a települések, ahonnan legalább egy adatlapot visszaküldtek

	2006	2007	2008	2009
ezer főig	44,0	42,7	44,5	45,9
1–3 ezer fő	72,8	72,9	72,0	78,3
3–5 ezer fő	90,6	90,6	81,9	85,9
5–10 ezer fő	95,5	95,5	96,3	94,8
10–50 ezer fő	94,9	95,8	97,5	97,5
50 ezer fő felett	100,0	100,0	100,0	100,0
Budapest	100,0	100,0	100,0	100,0
Átlag	62,7	62,0	61,8	66,5

13. sz. tábla: Tanfolyamok

	Év	csoporthoz száma	részvevők száma	egy csoportra jutó részvevők száma	alkalmak száma	egy csoportra jutó alkalmak száma
db vagy fő	2002	4 882	107 158	21,9	110 389	22,6
	2003	6 245	146 883	23,5	133 583	21,4
	2004	6 053	188 311	31,1	117 858	19,5
	2005	6 965	240 757	34,6	143 658	20,6
	2006	6 163	177 535	28,8	131 708	21,4
	2007	5 076	214 748	42,3	111 299	21,9
	2008	3 528	154 876	43,9	79 577	22,6
	2009	3 752	151 999	40,5	77 526	20,7
	2003/2002	127,9	137,1	107,2	121,0	94,6
2004/2002	124,0	175,7	141,7	106,8	86,1	
változás 2002-höz képest (%)	2005/2002	142,7	224,7	157,5	130,1	91,2
	2006/2002	126,2	165,7	131,2	119,3	94,6
	2007/2002	104,0	200,4	192,7	100,8	96,9
	2008/2002	72,3	144,5	200,0	72,1	99,9
	2009/2002	76,9	141,8	184,5	70,2	91,5

14. sz. tábla: A települések hány %-án volt legalább egy tanfolyam?

Bázis: azok a települések, ahonnan legalább egy adatlapot visszaküldtek

	2006	2007	2008	2009
ezer főig	9,5	8,0	6,2	7,2
1–3 ezer fő	27,9	26,8	23,3	26,9
3–5 ezer fő	48,7	54,1	34,7	37,9
5–10 ezer fő	62,4	65,9	53,0	47,0
10–50 ezer fő	75,4	73,9	62,0	62,8
50 ezer fő felett	100,0	100,0	100,0	100,0
Budapest	100,0	100,0	100,0	100,0
Átlag	25,3	24,6	19,8	23,0

15. sz. tábla: Képzések

	Év	csak saját szervezésű			együttműködő partnerrel közösen szervezettek is		
		Csoportok száma (db)	Tanulók száma (fő)	Egy csoportra eső tanulók száma (fő)	Csoportok száma (db)	Tanulók száma (fő)	Egy csoportra eső tanulók száma (fő)
db vagy fő	2006	467	9 450	20,2	1 174	39 080	33,3
	2007	431	8 321	19,3	1 052	23 284	22,1
	2008	327	6 390	19,5	1 285	27 975	21,8
	2009	427	10 330	24,2	1 168	28 402	24,3
változás	2007/2006	92,3	88,1	95,4	89,6	59,6	66,5
2006-hoz képest (%)	2008/2006	70,0	67,6	96,6	109,5	71,6	65,4
	2009/2006	91,4	109,3	119,6	99,5	72,7	73,0

16. sz. tábla: A települések hány %-án volt saját/együttműködő partnerrel szervezett képzés?

Bázis: azok a települések, ahonnan legalább egy adatlapot visszaküldtek

	2006		2007		2008		2009	
	saját	s+em	saját	s+em	saját	s+em	saját	s+em
ezer főig	0,5	1,9	0,4	1,4	0,4	1,3	0,1	0,6
1–3 ezer fő	1,5	5,7	0,9	6,4	1,6	6,8	1,0	6,3
3–5 ezer fő	2,1	10,5	2,2	14,4	2,1	13,0	1,7	9,6
5–10 ezer fő	4,5	16,5	4,5	17,4	2,2	16,4	2,2	16,4
10–50 ezer fő	9,3	22,9	8,4	22,7	6,6	20,7	4,1	20,7
50 ezer fő felett	70,0	80,0	60,0	80,0	60,0	85,0	75,0	85,0
Budapest	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Átlag	2,2	6,3	1,9	6,6	1,8	6,4	1,6	6,3

17. sz. tábla: Külső képzések

Év	Tanulók száma (fő)	Változás 2002-höz képest (%)
2002	727 850	100,0
2003	909 148	124,9
2004	912 419	125,4
2005	818 573	112,5
2006	955 987	131,3
2007	642 349	88,3
2008	403 243	55,4
2009	434 288	59,7

18. sz. tábla: A települések hány %-án volt külső képzés?
Bázis: azok a települések, ahonnan legalább egy adatlapot visszaküldtek

	2006	2007	2008	2009
ezer főig	3,1	2,5	2,2	2,5
1–3 ezer fő	15,0	16,6	16,0	17,3
3–5 ezer fő	28,3	30,4	26,9	27,1
5–10 ezer fő	50,4	46,2	49,3	45,5
10–50 ezer fő	66,1	58,8	62,0	67,8
50 ezer fő felett	100,0	100,0	100,0	95,0
Budapest	100,0	100,0	100,	100,0
Átlag	15,3	15,1	14,7	17,0

19. sz. tábla: Ismeretterjesztés (ismeretterjesztő előadások, nyári egyetem, szabadegyetem, konferencia, előadás)

	Év	Részvevők száma	Alkalmak száma	1 alkalomra jutó résztvevők száma
db vagy fő	2002	1 302 033	35 243	36,9
	2003	1 608 251	45 327	35,5
	2004	1 764 119	30 203	58,4
	2005	1 733 700	35 097	49,4
	2006	1 924 311	45 509	42,3
	2007	1 362 824	27 382	49,8
	2008	1 001 405	26 110	38,4
	2009	1 044 891	33 754	31,0
	2003/2002	123,5	128,6	96,0
2004/2002	135,5	85,7	158,1	
változás 2002-höz képes (%)	2005/2002	133,2	99,6	133,7
	2006/2002	147,8	129,1	114,5
	2007/2002	104,7	77,7	134,7
	2008/2002	76,9	74,1	103,8
	2009/2002	80,3	95,8	83,8

20. sz. tábla: A települések hány %-án volt ismeretterjesztő előadás, nyári egyetem, szabadegyetem, konferencia?

Bázis: azok a települések, ahonnan legalább egy adatlapot visszaküldtek

	2006	2007	2008	2009
ezer főig	14,7	13,9	13,8	15,8
1–3 ezer fő	37,8	39,0	39,2	48,8
3–5 ezer fő	55,5	56,9	55,4	63,3
5–10 ezer fő	83,5	78,8	70,9	75,4
10–50 ezer fő	87,3	79,8	87,6	90,9
50 ezer fő felett	100,0	100,0	100,0	100,0
Budapest	100,0	100,0	100,0	100,0
Átlag	33,3	32,7	32,4	39,6

21. sz. tábla: Kiállítások, műsorok, rendezvények

	Év	Alkalmak száma összesen	Látogatók / nézők száma összesen	1 alkalomra jutó résztvevők száma
db vagy fő	2006	103 461	22 971 960	222,0
	2007	99 361	21 989 421	221,3
	2008	111 099	25 177 296	226,6
	2009	119 656	24 152 454	201,8
változás	2007/2006	96,0	95,7	99,7
2006-hoz képest (%)	2008/2006	107,4	109,6	102,1
	2009/2006	115,7	105,1	90,9

22. sz. tábla: A települések hány %-án rendeztek legalább egy kiállítást, műsort, rendezvényt?

Bázis: azok a települések, ahonnan legalább egy adatlapot visszaküldtek

	2006		2007		2008		2009	
	saját	külső	saját	külső	saját	külső	saját	külső
ezer főig	83,0	70,4	81,7	67,8	85,7	24,5	91,1	22,5
1–3 ezer fő	88,4	83,9	89,1	85,9	90,7	46,1	93,8	45,5
3–5 ezer fő	94,2	90,6	96,7	89,5	92,2	59,6	97,2	55,9
5–10 ezer fő	100,0	100,0	99,2	96,2	98,5	77,6	99,3	71,6
10–50 ezer fő	100,0	96,6	100,0	96,6	100,0	83,5	100,0	82,6
50 ezer fő felett	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Budapest	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Átlag	87,5	79,5	87,2	78,4	89,3	40,4	93,7	40,3

23. sz. tábla: Szolgáltatások

	Év	Igénybevevők száma	Alkalmak száma
db vagy fő	2006	4 500 897	684 993
	2007	4 456 767	1 070 964
	2008	4 761 712	1 108 792
	2009	4 394 358	1 107 500
változás	2007/2006	99,0	156,3
2006-hoz	2008/2006	105,8	161,9
képest (%)	2009/2006	97,6	161,7

24. sz. tábla: A települések hány %-án vettek igénybe szolgáltatást?

Bázis: azok a települések, ahonnan legalább egy adatlapot visszaküldtek

	2006	2007	2008	2009
ezer főig	15,5	17,6	15,6	16,4
1-3 ezer fő	30,9	32,0	35,5	42,5
3-5 ezer fő	51,8	51,9	54,4	58,8
5-10 ezer fő	65,4	65,9	67,9	70,1
10-50 ezer fő	78,8	78,2	77,7	84,3
50 ezer fő felett	100,0	100,0	100,0	100,0
Budapest	100,0	100,0	100,0	100,0
Átlag	29,8	31,1	31,4	36,8

25. sz. tábla: A székhelyen kívüli településen működő egységek adatai

	Egységek száma	Rendszeres művelődési formák		Alkotó művelődési közösségek		Kiállítások, műsorok, rendezvények	
		Foglalkozások	Résztvevők	Közösségek	Tagok	Alkalmak	Látogatók/nézők
2008 db vagy fő	193	18 751	81 948	197	3 485	2 247	294 000
2009 db vagy fő	158	14 014	53 704	300	5 672	3 574	377 274
2009/2008 (%)	81,9	74,7	65,5	152,3	162,8	159,1	128,3

26. sz. tábla: Összes látogatás száma

	Év	Összes válaszadó		Mind a négy évben adatlapot küldő települések	
		Összes látogatás	Egy szervezetre eső összes látogatás száma	Összes látogatás	Egy szervezetre eső összes látogatás száma
db	2006	73 147 229	20 576	67 390 435	24 803
	2007	74 865 637	22 235	70 001 458	27 017
	2008	73 664 070	21 119	69 953 845	26 141
	2009	71 721 553	24 723	69 253 175	26 739
<i>változás</i>	2007/2006	102,3	108,1	103,9	108,9
2006-hoz	2008/2006	100,7	102,6	103,8	105,4
<i>képest (%)</i>	2009/2006	98,1	120,2	102,8	107,8

27. sz. tábla: A közművelődési szervezetek tevékenységének összetétele az alkalmak száma szerint (db)

Év	Alkotó művészi közösségek	Klubok, körök, szakkörök	Tanfolyamok	Saját+Képzésegység	Külső képzések	Ismeretterjesztés	Táborok	Rendezvények, kiállítások, műsorok	Külső rendezvények	Szolgáltatások	Összesen	Ebből rendszeres művelődési formák
2006	369 373	221 100	131 708	30 577	61 486	45 509	8 398	103 461	177 819	684 993	1 834 424	752 758
2007	354 498	214 559	111 299	26 839	61 354	27 382	4 070	99 354	170 452	1 070 964	2 140 771	707 195
2008	367 713	233 642	79 577	33 861	73 485	26 110	3 158	111 099	98 204	1 108 792	2 135 641	714 793
2009	351 498	226 409	77 526	23 291	59 255	33 754	3 840	119 656	87 130	1 107 500	2 089 859	678 724
2007/2006	96,0	97,0	84,5	87,8	99,8	60,2	48,5	96,0	95,9	156,3	116,7	93,9
2008/2006	99,6	105,7	60,4	110,7	119,5	57,4	37,6	107,4	55,2	161,9	116,4	95,0
2009/2006	95,2	102,4	58,9	76,2	96,4	74,2	45,7	115,7	49,0	161,7	113,9	90,2

28. sz. tábla: A közművelődési szervezetek tevékenységének összetétele az alkalmak száma szerint (összes alkalom = 100%)

Év	Alkotó művészi közösségek	Klubok, körök, szakkörök	Tanfolyamok	Saját+Képzésegység	Külső képzések	Ismeretterjesztés	Táborok	Rendezvények, kiállítások, műsorok	Külső rendezvények	Szolgáltatások	Összesen	Ebből rendszeres művelődési formák
2006	20,1	12,1	7,2	1,7	3,4	2,5	0,5	5,6	9,7	37,3	100,0	41,0
2007	16,6	10,0	5,2	1,3	2,9	1,3	0,2	4,6	8,0	50,0	100,0	33,0
2008	17,2	10,9	3,7	1,6	3,4	1,2	0,1	5,2	4,6	51,9	100,0	33,5
2009	16,8	10,8	3,7	1,1	2,8	1,6	0,2	5,7	4,2	53,0	100,0	35,3

29. sz. tábla: Nemzetiségi/etnikai kisebbségi közművelődési feladatokkal foglalkozó adatszolgáltatók száma (db)

	Év	összes adatszolgáltató	foglalkozik nemzetiségi/etnikai kisebbségi közművelődési feladatokkal			
			összesen	roma	német	szlovák
db vagy fő	2006	3 555	708	437	293	105
	2007	3 367	691	418	282	100
	2008	3 488	860	526	331	111
	2009	2 901	756	446	290	107
változás	2007/2006	94,7	97,6	95,7	96,2	95,2
2006-hoz	2008/2006	98,1	121,5	120,4	113,0	105,7
képest (%)	2009/2006	81,6	106,8	102,1	99,0	101,9

30. sz. tábla: Az adatszolgáltatók hány %-a foglalkozik nemzetiségi/etnikai kisebbségi közművelődési feladatokkal (100% = összes adatszolgáltató)

Év	Foglalkozik nemzetiségi/etnikai kisebbségi közművelődési feladatokkal			
	Összesen	Roma	Német	Szlovák
2006	19,9	12,3	8,2	3,0
2007	20,5	12,4	8,4	3,0
2008	24,7	15,1	9,5	3,2
2009	26,1	15,4	10,0	3,7

31. sz. tábla: Hány nemzeti/etnikai kisebbséggel foglalkoznak a közművelődési szervezetek? (%)
Bázis: a legalább egy nemzetiséggel foglalkozó szervezetek

	2006	2007	2008	2009
Egyyel	73,5	76,2	75,2	71,3
Kettővel	15,2	15,0	15,0	17,6
Három-öttil	9,0	7,0	7,7	8,8
Ötnél többel	2,4	1,9	2,0	2,3
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0